

ad obtinendum finem applicantur. Nunc breuitatis causa, eam tantummodo cum operatione agentis, quae, ut progressu patebit, ipsius finis effectus est, conferemus.

Sit quinta conclusio, Causam finalem interdum esse effectu nobiliorem, interdum non. Haec quoad priorem partem liquet, tum alijs in rebus, tum in intuitiua diuinæ naturæ contemplatione, quæ est nostrarum actionum finis, & ijs longè præstantior, ac diuinior. Quoad posteriorem etiã patet quotidianis exemplis, ut verbi causa, cum quis gratia pecuniæ philosophatur; cum tamen Philosophiæ studium possessioni pecuniæ longè præstet.

De causa efficiente, tam vniuoca, quam æquiuoca sit sexta conclusio, Nullam causam efficientem principalem esse ignobiliorem suo effectu. Probatur, Nam vel effectus id, quo propriam causam dignitate vinceret, à se ipso haberet; vel à causa. Non à se, ut patet, cum nihil, præter Deum, habeat esse à se. Non à causa; quia nihil tribuit id, quod non habet; & quicquid effectui à causa confertur, præexistit in causa, vel excellentiori modo, vel æquè perfectò. Quare fieri non potest ut causa principalis suo effectu deterior sit. Ideo verò conclusionem ad principalem causam restrinximus; quia planum est minus præcipuas causas sæpenumero effectis naturæ gradu inferiores esse, ut semen comparatione prolis, calorem respectu ignis.

Sit septima conclusio, Causam æquiuocam principalem, semper esse effectu nobiliorem. Haec, quam asserit D. Dionysius cap. 2. de diuinis nominibus, D. Augustinus lib. 83. quæst. q. 2. & lib. 12. super Genes. cap. 29. Auicenna 6. Metaph. cap. 3. ex eo ostendi potest, quia effectus communi Philosophantium voce differt specie à sua causa æquiuoca; vnde & ab eo naturæ discrimine desumpta est causæ æquiuocæ appellatio. Cū igitur talis causa non præhabeat in se formaliter esse specificum effectus, oportet cõtineat illud emittenter, & meliori nota, atque adeò, ut nobilioris naturæ sit, quam eius effectus.

Sit octaua conclusio, Causam efficientem vniuocam, eiusq; effectum, tam secundum naturam specificam, quam indiuiduam, æqualem inter se obtinere perfectionem. Huiusce conclusionis veritas, quod ad perfectionem naturæ specificæ attinet, in confesso est, patetque ex ipsa vniuocæ causæ notione: dicitur enim causa vniuoca, quæ specie conuenit cum effectu: proindeque cum naturæ specificæ perfectio neque incrementa, neque diminutionem ferat, sicuti nec numeri; non enim ternarius pluribus, aut paucioribus quam tribus vnitatibus constare potest; fit ut effectus, & causa vniuoca parum specificæ perfectionis gradum fortiantur.

At enim circa perfectionem naturarum singularium controuersia non parua est. Verum quod ita sentiendū sit, ut statuimus, & quod singularia contenta sub eadem specie infima, non sint alia alijs perfectiora

5. conclusio.

Vnde constat.

6. conclusio.

Ostenditur.

7. conclusio.

Probatur.

8. conclusio.

Suadetur.

Cur species dicantur quasi numeri.

Singularia sub eadem specie non se excedunt vllò gradu essentis.

Pro hac cõcl.
leged. Tho.
q. 4. 1. p. art.
2. & 3. Scoti
in 4. d. 12. q.
3. & i quodl.
q. 1. Alensè 2.
p. q. 83. meib.
art. 2. Heru.
quol. 2. q. 2.
Capr. in 1. d.
11. q. 1. art. 1.
& in 4. d. 12.
q. 1. art. 3.

Articulus Pa-
risiensis.

fectiora secundum gradum suae particularis essentiae, affirmat Durandus in 2. d. 32. q. 3. Argentinas ibidem q. 1. Soncinas 8. Metaph. q. 26, & alij. Quò etiã inclinatur Henricus Gandauensis quodl. 3. q. 5. etsi neutram partem asserat veritas, ut doctor Sorbonicus auctoritatem Parisiensis articuli, in quo ut ipse refert, erroris nomine aequalitas animarum damnatur. Sed quoniam haec quaestio non est huius loci subsistimus in ipsa simplici assertionem, quam etiam statuit & defendit Fonseca libro 5. Metaph. cap. 28. quaest. 16.

Dubitatio.

Quaeratur tamen aliquis si omnia eiusdem speciei indiuidua parem habent essentiae perfectionem, ex quo sequitur eorundem etiã naturales potentias in se aequales esse, unde proueniat, ut alia perfectius,

Responsio.

alia minus perfecte operentur? Respondemus prouenire id à qualitate materiae, & meliori organorum apparatus, ac dispositione: haec verò non à particularibus progenitoribus solum tribui, sed ab aliarum causarum concursu, ut à proprietate patrij soli, & à natalitijs sideribus atque apotelesmatis, In quo sensu ait D. Thomas 3. contra gent. cap. 84. verum esse posse illud Ptolemæi in Centiloquio, cū fuerit Mercurius in natiuitate alicuius domorum Saturni, & ipse fortis in esse suo, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus. Hinc etiam Hippocrates asseruit prudentiores esse, qui ad meridiem spectant, quàm qui ad Aquilonem, nec tam ira effrenes. Quo allusit egregius poeta in eo carmine.

D. Thom.

Ptolem.

Hippocr.

Non obtusa adeo gestamus pectora Pæni,

Nec tam auersus equos Tyria Soli iungit ab vrbe.

Plato.

Plato quoque in Timæo scripsit Atticam regionem ob cœli temperiem præclaris ingenijs esse fecundam; Mineruamque belli, ac Philosophiæ amantem, locum sibi delegisse, qui simillimos sibi homines procrearet. Lege in hanc sententiam, si placet, Gallenum lib. 3. Aphorif. comm. 14. & lib. 2. de temperamentis Auerroë 2. Meteororum cap. 2. Plutarchum lib. 5. de placitis cap. 30.

Attica præclaris ingenijs fecunda.

QVÆSTIO VI.

IN QVONAM CAUSSALITAS seu caussandi ratio consistat.

ARTICVLVS I.

CAUSSALITATEM NEQVE ESSE relationem causæ, neq; rem, quæ denominatur causa, absolutè sumptam.

HAEC

HAEC controuersia aliquot pronuntiatis explicanda est. Primum sit. Causalitas non est relatio causæ. Probatur; nam conferre esse effectui est quid effectui ipso prius. Cum igitur relatio effectus sit posterior effectui, eademque simul natura sit cum relatione causæ, planè sequitur relationem causæ esse quid posterius, quàm conferre esse, seu, quod eodè recidit, quàm causalitatem rei, quæ de nominatur causa. Item causalitas actiua, hoc est, per quam res causat, est proximum fundamentum relationis causæ; sicut causalitas passiuua, id est, per quam res causatur, proximum est fundamentum relationis effectus: at relatio, eiusque fundamentum proximum non idem sunt.

Secundum pronuntiatum. Causalitas non est res ipsa, quæ causa dicitur, secundum suam naturam præcisè spectata; sed est quidpiã ei competens, cum ad effectum actu concurrat. Huiusce pronuntiati prima pars inde ostenditur, quia causalitas est posterior, quàm id, quod de nominatur causa, sumptum secundum se; posterior, in quã, vel tempore, ut patet in causalitate, qua Socrates genitus est à Sophronisco; vel saltem origine, ut in causalitate, qua sol eodem momento, quo est à Deo procreatus, lucem fudit. Secunda pars ex eo suadetur; quia ubi primum causæ ad sua effecta præstanda actu concurrunt, confestim dicuntur ipsæ poni in actu; nec ob aliud causare dicuntur, nisi quia eiusmodi concursus exhibent. Quare nihil aliud erit causalitas, quàm hic concursus; de nouo adueniens rei, quæ de nominatur causa.

ARTICVLVS II.

CAUSSALITATEM IN CÆTERIS
caussis, excepta efficiente, esse modum quen-
dam rei, quæ denominatur causa.

Tertium pronuntiatum, quod superioris explicationem continet, hoc esto. Causalitas in omnibus causis, præterquam in efficiente, nõ est aliqua entitas media inter causam, & effectum ab utroque distincta; sed est modus quidam eius, quod denominatur causa, idem re cum ipso. Veritas huiusce pronuntiati, quod attinet ad materiam, & formam, inde patet, quia, ut superiori libro ostendimus, materia & forma se ipsis immediate vniuntur, & totum condunt; atque adeò nec ad mutuam causalitatem, nec ad eam, quam erga compositum habent, exercendam, vlla media entitate absoluta indigent; sicuti nec eam requirunt genus, & differentia ad constituendam speciem.

Deinde in omnibus causis, efficiente excepta, vniuersim id ipsum ostenditur ea ratione, quod superuacaneum sit eiusmodi entitatem re

Na distin-

Primum pro
nuntiatum.

Causalitas
actiua proxi-
mum funda-
mentum rela-
tionis causæ.

2. pronuntia-
tum.

3. pronuntia-
tum.

Materia, &
forma immo-
diatè iungun-
tur, & consti-
tuntur rem
naturalem.

distinctam inuehere; cum sine illa singularum causarum vis & defendi, & explicari facile possit, ut ex ijs, quæ inferius dicemus, planum erit: ubi etiam cur efficientem exceperimus, costabit.

Quo differat
causalitas à
re, quæ de no-
minatur caus-
sa.

Verum quod non sit negandum causalitatem differre ab eo, quod causa nuncupatur, saltem, ut modum rei à re; hinc patet. Nam cum aliqua ita comparata sunt, ut vnum sine altero non solum intelligi, sed existere etiam possit; necessario aliquid inter illa discriminis intercedit: at perspicuum est posse rem, quæ causa appellatur, sine causalitate apprehendi; ut si quis naturam formæ, verbi gratia, secundum se concipiat. Constat etiam posse eandem sine causalitate sua consistere; quandoquidem causalitas non inest rei nisi cum actu ad effectum concurrat; imo is modus se habendi nihil est aliud, quam ipsa res, quæ causa denominatur, ut actu concurrat ad effectum: forma autem potest existere, quin actu materiam informet, & conseruet; ut patet in anima rationis particeps, quæ per se extra materiam coheret. Item materia potest diuina virtute conseruari, etsi nullam in se habeat formam, respectu cuius propriam causalitatem administret. Quod similiter in alijs videre est.

QVÆSTIO VII.

QVÆ SIT RATIO CAUSSANDI efficientis causæ.

ARTICVLVS I.

VIDERI MODVM REI, QVÆ CAUSSA dicitur, non verò actionem.

Opinio Her-
næi, & aliorum.

1. ratio.

Ecceularis existit difficultas circa causalitatem effectricis causæ, sit ne etiam modus quidam idem re cum ipsa causa, quem modum nonnulli influxum appellant; an potius actio, qua effectus producitur, quæque re ipsa à causa distinguitur. Heruæus quodlib. 2. q. 2. Soncinas, & Iauellus 5. Metaphys. q. 4. alijque ætatis nostræ magni nominis Philosophi in priorē iuere sententiam, quæ hisce argumentis videtur comprobari. Primum, quia cum in cæteris causis inueniatur ille modus, qui sit proprie causalitas, non est cur etiam in causa efficiente non detur, cum in omnibus æqua ratio esse videatur.

2. ratio.

Secundò, quia actio non est aliud, quam effectus prout fit, siue, ut vulgò loquuntur, in fieri. Vnde D. Gregori⁹ Nazianzenus in sermone de Spi-

de Spi-

de Spiritu sancto docet actionem magis agi, quā agere. Quod item approbat D. Damascenus lib. 3. fidei orth. Quare ut effectus, ita & actio aliquam causalitatem priorem se requirit: hæc verò causalitas non potest esse alia actio, ne in infinitum fiat additio; erit igitur modus causæ efficientis idem re cum ipsa.

Grego. Nazianzeno
Damasceno

Tertiò quia causalitas debet antecedere omne id, quod à causa oritur, cum id omne causari dicatur; at manifestum est non effectū duntaxat, qui ex actione relinquatur, sed ipsam quoque actionem à causa proficisci. Neque obest quòd actio nō propriè produci, sed comproduci dicitur. Enimverò non id tantum, in quod productionis, sed id etiam, in quod comproductionis nomen cadit, ab efficiente, ut à causa pendet; atque adeò efficiens, etiā respectu illius, causalitatem obtinet.

3. Ratio

Quartò, idem confirmatur hunc in modum. Deus non creat sine vera, ac propria causalitate, cum verè, ac propriè causa sit rei creatæ; & tamen non creat per aliquam actionem: ergo saltem respectu Dei fatendum est actionem non esse causalitatem. Probatur minor, quia nullum datur subiectum, in quo talis actio recipiatur. Nam si quis dicat recipi in ipsam rem creatam, facile refellitur; quia cum res producta sit posterior actione, qua producitur, & omne subiectum sit prius actione, quam recipit, idem esset se ipso prius, & posterius, quod fieri non potest.

4. Ratio

ARTICVLVS II.

EFFICIENTIS CAUSSALITATEM reuera in actione consistere.

Nobis tamen amplectenda videtur contraria opinio, quæ hisce duobus pronūciatis continetur. Primum est. In efficiente dū actu causat, non datur aliquis influxus, qui idem re sit cum ipso. Quod ita probatur. Neque entitates, neque earum modi frustra multiplicandi sunt; sed frustra, ac citra vllam necessitatem ponitur in causa agente eiusmodi influxus: non est igitur ponendus. Minor suadet, quia ut efficiens agat satis est actio, qua effectum per se attingat. Nec obest, quòd modus causandi aliarū causarum in ipismet causis insidet, nec ab eis realiter differt. Cæteris enim causis non suppeditauit natura aliam rationem, qua se suis effectis possent communicare præter eum modum. Cur autem non suppeditarit, mox dicemus.

Primum pronūciatum.

Confirmatio.

Secundò, stabilitur idem pronūciatum, quia Deus est propriè causa efficiens dum creat, aut aliquid aliud efficit, & tamen haud ei tunc talis modus, siue influxus conuenit, alioqui admittendum esset cadere in Deum, aliquem mutationis modum, cum nempe habere

2. confirmatio euidentia

Preoccupatio.

inciperet modum illum realem absolutum, quem antea non habebat. Nec satisfaciet qui responderit non dicendum ob id mutari Deum: propterea quod non censetur mutari nisi id, quod realem entitatem de nouo accipit, cuiusmodi non est influxus ille diuinæ voluntatis; cum tantum sit modus quidam habendi se ad effectum. Non inquam satisfaciet, quia esto concederemus non dari mutationem proprie dictam, nisi cum res nouam entitatem realem accipit, minime tamen inficiandum est (quod libro quinto fusius docemus) id, quod nouum modum realem in se ipso admittit, subire re vera aliquam mutationem, saltem minus pressè accepto mutationis vocabulo, videlicet pro quacunque varietate, qua subiectum aliter habeat, quam prius; qualem mutationem ea quoque subeunt, quibus noua relatio realis aduenit; cum tamen à diuina natura omnis mutatio, etiã minima, omnisque vicissitudinis obumbratio longè absit. Vnde & Theologi cõmuni consensu negant potuisse Deo conuenire nouam relationem realem ad creaturas; quia sequeretur mutari Deum.

Noua relatio realis nõ potest in deũ cadere.
3. confirmatio.

Item. Si prædictus influxus in cæteris causis agētibus inueniretur, competeret etiam voluntati dum agit: at quod non cõpetat suadetur. Nam cum eo posito necesse sit statim sequi actionem, admittendum esset actiones voluntatis eatenus tantum elici à nobis liberè, quatenus in nostra potestate est talem influxum vel edere, vel continere: atque ita ratio bonitatis, & malitiæ moralis non esset primò formaliter in nostris actionibus; sed in eo influxu. Quod à cõmuni Theologorum doctrina abhorret.

Ratio bonitatis, & malitiæ moralis in quo in sit primò formaliter.

Fatendũ tamen si prædictus modus se habendi, siue influxus efficientis, non ponatur esse aliud, quam effectum actu pendere ab ipso efficiente, quod est quidpiam efficienti extrinsecum, negari id non posse, nec vllum incommodum inde sequi, siue in Deo, siue in nostra voluntate; vt qui animum attēderit, facile perspiciet. Verũm neque talis modus rectè appellatur influxus; neque ratio causandi, siue causalitas efficientis censerit potest: quandoquidem effectum pendere actu ab efficiente supponit influxum ipsum, siue actionem efficientis in effectum, qua illi esse conferat, tanquam propria ratione agendi, vt iam expressius dicemus.

Actualis dependentia effectus à suo efficiente supponit actionem efficientis erga ipsũ.
2. pronũtia.

Secundum pronuntiatum sit. Causalitas efficientis est eius actio. Veritas huiusce pronuntiatum, quod est de mente Magni Alberti hoc in libro traractu secundo, capite 6. D. Thomæ quinto Metaphys. capite secundo, texto secundo, & complurium ætatis nostræ Philosophorum, inde ostenditur, quia causalitas est ratio, qua quæque res aliquid per se causat; at ratio, qua efficiens aliquid per se causat, est actio; cum per eam proximè, & intrinsecè attingat effectum. Præterea causalitas efficientis vel est influxus, de quo paulò antè, vel actio; nec enim aliud occurrit, in quo eius causandi modus

modus statui posse videatur: at ille influxus esse nō potest; vt ostēdimus; est igitur actio.

Si quis autem petat cur soli causæ agenti causalitas realiter distincta attributa sit? Respondemus propterea sic fuisse comparatum à natura, quia vt peculiare est efficienti posse producere effectum interuentu formæ realiter ab eo diuersæ, vt igni alium ignem ministerio caloris: itemque vt proprium eiusdem efficientis est, formam à se realiter distinctam, non quolibet modo attingere, sed verè, ac simpliciter producere; & agere etiam in remota diffundendo effectum per intermedia: ita consentaneum fuit, vt ipsi duntaxat ratio causandi realiter diuersa conueniret.

Dubitatio
Responsio.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR ADVERSA:
riæ partis argumentis.

Nunc cōtrariæ sententiæ argumentis satisfacere conabimur. Ad primum quid respondendum sit patet ex dictis. Ad secundum dicendum, actionem secundum suam realitatē esse ipsum effectum, dum fit; & sub hac cōsideratione habere se ex parte effectus, quatenus eius effectione comproducitur: sed eandem spectatam prout agens illius interuentu effectum attingit, habere se ex parte causæ; ac tametsi ab illa dependeat, non proinde inter eas dandam esse aliam intermediam causalitatem; quia id, quod ita à causa dependet, vt sit ipsa causalitas, nequaquam alia causalitate indiget; sicuti nec existentia aliā existentiam, qua existat, nec actio aliam poscit actionem, qua fit. Sanè quod hæc solutio probanda sit etiam ijs, qui nobiscum arbitrantur causalitates aliarum causarū esse modos se habendi rerum; & tamen circa efficientis causalitatē à nobis dissentiant, ex eo potest suaderi, quia tales modi, licet non sint realiter distincti; sunt tamen aduentitij rebus, quæ causæ dicuntur, & in ijs sustentantur; atque adeo non possunt non vtcunq; ab ijs ipsis rebus pendere: & tamen non iccirco alias exigunt causalitates, quarum vi in actum prodeant; alioqui oporteret in infinitum abire.

Quo modo actio se habeat ex parte effectus.

Quo modo ex parte causæ.

Cur inter actionem, & causam agentem non detur alia media causalitas.

Ad tertium dicito causalitatem debere antecere id, quod à causa oritur, vel quoquo modo pendet; dummodo id non sit ipsa causalitas; nec sat esse, vti proximè ostendimus, actionē pendere ab efficiente, vt propterea inter ipsa, alia media causalitas interponenda sit.

Causalitas vt antecedit id, quod à causa pendet.

Ad quartum concessa maiori propositione neganda est minor, & ad eius confirmationem respondendum actionem creandi recipi in id;

Actio creandi in quo subiecto recipiatur.

id, quod creatur; neque esse absurdum vnam, eademque; rem diuersa consideratione priorem & posteriorem esse. Itaque res creata in genere causse subiectiuæ antecedit creationem, eamque; in se recipit; in genere causse efficientis eandem subsequitur, ac per eam fit.

Q V Æ S T I O V I I I .

V T R V M S I N G V L Æ C A V S S Æ
peculiares sibi causalitates ven-
dicent, an non?

A R T I C V L V S I .

V E N D I C A R E , E T Q V Æ
nam eæ sint?

Opinio quo-
rūdam circa
materie caus-
salitatem.

Aliorum sen-
tentia.

Non potest
naturaliter
extra materi-
am consistere
quod à ma-
teria habet
esse.

Superiorū se-
ntentiarum re-
futatio.

VM omnes causse per modos, rationesve caus-
sandi tanquam per proprios actus inter se diffe-
rant, nemini dubium esse potest, quin vt quæq;
caussa ab alia distinguitur, ita diuersam causali-
tatem sortiatur. Id quod etiam singula causarū
genera percurrenti manifestum erit. Vt igitur à
materia ordiamur, Auicenna 6. suæ Metaphysi-
cæ tractatu 2. c. 4. Magnus Albertus hoc in lib. tract. 2. c. 1. Ioan-
nes Maior 2. sentent. dist. 12. arbitrantur materiam respectu solius
compositi causalitatem obtinere. Alij comparatione formæ dunta-
xat. Nam quod materia simul erga formam, & compositum causali-
tatem habere nequeat, suadet ea ratio; quia sortiretur duplicem
causandi modum; nec iam vna, sed multiplex causa esset. Priuatim
verò pro priori sententia facit, quod data causalitate materiæ circa
formam, admittendum esset animam quoque rationalem pendere à
corpore, vt à causa sui esse; quod tamen eius immortalitati repu-
gnat; cum naturaliter fieri non possit, vt id, quod à materia habet
esse, extra ipsā cohæreat. Posteriori id astipulatur, quia sicuti ma-
teria est pura potentia; ita omnis eius causalitas spectanda videtur
circa actum, idest, circa formam, quā gremio suo excipit, fouetque.

Neutra tamen harum opinionum vera est; sed ea, quæ materiæ
duplicem attribuit causalitatem; vnam erga formam, alteram erga
compositum. Nam cum forma per se pendeat à materia, vel absolu-
tè, vt à causa sui esse; quod cæteris formis commune est: vel quo-
ad informationem; quia scilicet informandi officium citra materiā
obire nequit; quod vnum animæ rationali conuenit; planum fit

mate-

materiam causalitatem habere respectu formæ. Rursus cum essentia compositi naturalis ex materia, & forma constet, perspicue patet compositum naturale pendere per se à materia, atque adeo materiae causalitatem circa ipsum quoque versari. Iam quod hæc ratio causalitatis materiae, diuersa sit ab illa, quam eadem materia ad formam habet, perspicuum videtur: aliter enim pendet forma, aliter compositum à materia; cum illa pendeat vt à recipiente; hoc vt à cõponente.

Materia forte
titer dupl cõ
causalitate.

Porrò quod diximus de materia, æquiori iure de forma asserendum est, videlicet eam duplici præditam esse causalitate: altera in materiam, quam informando actuat; altera in compositum, quod vna cum materia partiatim condit. Est verò inter has causalitates discrimen: nam illa, quam materia, & forma inter se mutuò exercent, antecedit origine eam, quam erga compositum habet: quandoquidem nostro intelligendi modo prius est vniri inter se mutuis officijs materiam & formam; quàm totum constituere. Sed enim vt compositum naturæ dignitate partibus suis excellit; ita præstantior est materiae, & formæ causalitas erga ipsum, quàm mutua earundem inter se se.

Similiter forma.

Igitur argumenta, quæ materiae duplicem causalitatem nullo pacto cõuenire posse suadebant, nõ persuadent. Nec enim illa propterea vnus causæ rationem habere desinet; cum eius causalitas comparatione formæ sit quasi via ad eam, quam exequitur respectu compositi, cumque vtraque materiae causalitas possit aliquo modo dici vna; nimirum ordine, quatenus prior ad posteriorem ordinatur. Similiter dicito de causalitatibus formæ.

Responso ad
arg u. aduer-
satorum.

Quod verò de anima humana obijciebatur, solutum iam est. Sicut enim illa extra aliarum formarum sortem eminet, potestq; separatim subsistere; ita non pendet à materia, vt à causa sui esse; sed quatenus sine eius consortio nec informandi munus administrat, nec etiam ad complendam, absoluendamque speciem pertingit, vt annotauit D. Thomas in quæstionibus disputatis quæst. vnicæ de anima art. 1. in solutione duodecimi argumenti, lege quoq; Henricum Gandauensem quodl. 6. q. 14. Ad aliud de potentia materiae dicendum, licet materia sit pura potentia, non debere iccirco respectu etiam illius, quod ex potentia & actu coalescit, idest, cõpositi.

Anima ratio
nalis quõ pa-
sto dici pos-
sit pendere à
materia.

His in hunc modum constitutis, causalitates omnes summam, singulatimque sub vnum veluti aspectum demus. Materia, & forma, vt proximè dictum fuit, geminam obeunt causalitatem; vnam mutuanam, alteram erga compositum. Causalitas materiae ad formam consistit in recipienda, fouenda, & subiectiuè conseruanda forma, modo superius explicato. Causalitas formæ erga materiam sita est in actuanda, & formatiuè excolenda tuendaque materia. Vtriusque verò causalitas respectu totius, in eo cõponendo versatur; materiae quidem in componendo more potentia inchoatæ, & imperfectæ esse cõferentis: formæ, in cõponendo more actus re perfectæ, hoc est,

Causalitas
materiae.

in

in certo gradu, ac specie collocantis. Exemplaris autem causalitas cernitur in artefacto secundum passivam imitationem efformando. *Finis.* Efficientis in actione, qua effectum producit. Finis denique in eo, quod eius gratia aliquid fiat. Sed hæc duo causalitatum genera ijs, quæ in progressu disputanda sunt, illustriora fient. Ex dictis patet solutio quæstionis initio propositæ; siquidem ostendimus nullum esse causæ genus, quod propriam, ac peculiarem causalitatem non vendicat.

ARTICULVS II.

ALIQUOT DVBIA, EO-
rumque explicatio.

1. dubi.

EXijs, quæ hætenus disseruimus, dubia quædam emergunt. Primū est è quibus nam latebris, quovè naturæ recessu prodeant in lucem, modi illi, in quibus sitas esse diximus causalitates omnium causarū, excepta efficiente. Nā quòd ij in suis causis non simul actu insint, hoc est, in materia omnes eius causalitates, similiterque in cæteris; perspicuum videtur. Alioqui existerent actu in quavis materia non tot, quin plures modi entitatiui reales; cum non tot, quin plures formæ decursu temporis ex ea educi possint. Quæ tamen infinitudo, esto non sit entitatum realiter differentiū, admittenda non est.

2. dubi.

Secundum. Vtrum sicuti causis prædictæ causalitates actiue, aut quasi actiue conueniunt; ita & in effectis respondeant consimiles causalitates, quæ nihil aliud sint, quàm modi se se habendi, effectorum, prout ea dependent actu à suis causis. Si enim ita sit, utique oportebit cum, exempli causa, forma equi producitur, dari in ea actu, quod minimum, tres modos reales & absolutos, videlicet vnum in ordine ad materiam; alterum ad finem; tertium ad efficiens, à quibus necessariam habet dependentiam.

3. dubi.

Tertium. An quemadmodum efficiens distinguitur realiter à sua causalitate actiua, ita eiusdem effectus à sua passiva realiter differat. Cum vtrinque videatur seruanda proportio.

Responso ad
1. dubi.

Ad primum horum dicendum eos modos virtute, seu potestate contineri in rebus, quæ denominantur causæ, ab iisdemque singulatim in actum exilire data occasione: quemadmodum & oblato idoneo subiecto ad calorem recipiendum, adhibitisque alijs circumstantijs confestim ignis promit calefactionem. Itaque cum forma ab agente inducitur in materiam, illico materia sinu suo formam recipit, ac fouet, sicque erga illam suæ causalitatis munere defungitur. Deinde eadem materia, cum postea aliam formam induit, abiecto modo, quo priorē fouebat, aliū assumit; deinde alios, pro numero

Cum mate-
ria nouā for-
mam recipit,
alium modū
induit.

succe-

succedentium formarum; quia totidem oportet esse causalitates, quot sunt integra causata.

Ad 2. respondemus dandas esse in effectis causalitates illas passivas, siue dependentias; nec debere mirum videri, quod in vnum effectum tot modi congerantur, cum à totidem modis simul dependeat. Responsio ad 2.

Ad 3. Modum se habendi, qui effectis respectu sui efficientis conuenit, non distingui re ab illis; quia nulla necessitas cogit attribuire eis nouam entitatem, sicuti cogit eam attribuire ipsi causae respectu effectorum. Neque oportet hac in re vtrinque proportionem seruari. Ad 3.

QVÆSTIO IX.

VTRVM CAUSSÆ SIBI MUTUÒ CAUSSÆ SINT, AN NON?

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS

argumenta.

Idebitur alicui nequaquam fieri posse vt causae sint sibi mutuò causae. Nam cum id, quod est causa causae, sit etiam causa eius, quod ab eo causari dicitur, vt constat ex lib. de causis propositione prima; si, exempli gratia, materia esset causa formae; & forma materiae; utique materia esset causa sui ipsius, quod longè à vero abest. Deinde quia cum omnis causa sit prior causato, idem respectu eiusdem esset prius, & posterius; prius, vt causat aliud; posterius, vt ab eodem causatur. Item quia si efficiens esset causa finis, non esset finis simpliciter omnium causarum prima: esset enim quodam in sensu prior; nimirum vt ab eo pendet efficiens; in alio posterior, quatenus ipse pendet ab efficiente. Præterea cum causae dicuntur sibi mutuò causae, vel appellatione causae intelligitur ipsa relatio causae ad effectum; vel res, quae denominatur causa; vel causalitas, modusue causandi vtriusque. Non primum, quia relatio causae, & effectus sunt simul natura, sicque vna non est causa alterius. Non secundum, quia sanitas, quae est finis Medici, non causat Medicum. Nec tertium, quia forma non habet à materia perficere, & actuare, in quo formae causalitas consistit; nec finis habet à causa efficiente, vt eius gratia aliquid sit, vel fiat, qui est modus proprius causandi finis. Nullo igitur pacto dicendum videtur causas sibi mutuò causas esse.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS

dissolutio.

Causas sibi
mutuo caus-
as esse.

Nihilominus causas esse sibi mutuò causas docuit Aristoteles hoc in libro cap. 3. tex. 30. idemq; repetit 5. Metaphy. cap. 2. tex. 2. Quod si probè intelligatur, verissimum est. Monet autem D. Thomas ibidem & Magnus Albertus hoc in libro tractatu 2. cap. 6. huiusmodi effatum non vniuersim accipi debere; quasi quælibet causa respectu vniuersarum; vniuersæ respectu cuiuslibet, causæ sint; sed indefinitè, cernique eius veritatem comparato sine per se cum efficiente; & materia per se cum forma; sic vt inter finem, & efficientem reciprocatio causæ sit; itemque seorsim inter formam, & materiam. Præterea ipsemet Aristoteles locis citatis palam docuit non comparare se in eo pronuntiato causas eiusdem generis; sed diuersorū. Quædã, inquit vicissim sibi sunt causæ, vt exercitatio boni habitus, & hic exercitationis; non tamẽ eodem modo; sed ille vt finis, hæc vt principium motionis.

1. assertio.

Quomodo
finis sit caus-
sa efficientis.

Deinde aduertendum est ex Alensi in commentarijs ad idẽ caput libri quinti Metaphy. causam vnam dici posse causam alterius, vel quoad causalitatem, vel quoad esse. Quibus ita constitutis sit prima assertio. Finis est causa efficientis quoad eius causalitatem; nõ tamen quoad esse. Huius prior pars traditur à Magno Alberto, & D. Thoma locis citatis. Probaturque ex eo, quia causalitas efficientis, vt supra à nobis decretum fuit, est eius operatio, & hæc inter finis effecta cõsetur; cum efficiens non nisi finis alicuius gratia operetur, vt in progressu planum fiet. Posterior verò pars liquet. Nã v. g. Medicus non accipit esse à sanitate.

2. ass.

Quo pacto
efficiens sit cau-
sa finis.

Secunda assertio. Efficiens est causa finis quoad esse; non tamẽ quoad eius causalitatem. Hanc statuit ibidẽ Alensis, eiusque prior pars inde suadetur, quia cum Medicus gratia acquirendæ sanitatis ægroto medicamenta adhibet, eumque sanat, haud dubiè sanitatẽ ipsam in rerum natura constituit. Quod intellige de ijs finibus, qui ante agentis operationem non dum sunt. Qui enim iã præexistunt, vt aurum, quod auarus sibi finem proponit; ij non quoad esse ab efficiente causantur, vt nemo non videt, sed quoad ipsam possessionem, adeptionemvè. Posterior autẽ pars ex eo conspicua est, quia causalitas finis præuenit omnino causalitatem efficiētis, vt ex prima assertione constat.

3. ass.

Quæ sit mu-
tua causali-
tas inter ma-
teriã & for-
mam.

Tertia assertio. Nec forma est causa materiæ, nec materia formæ quoad causalitatẽ: vtraque tamẽ alterius causa est quoad esse, vel simpliciter, vel aliquo modo. Hanc assignat loco notato Sanctus Thomas. Eius verò prior pars ea ratione concluditur, quia forma non tribuit materiæ sustentandi officiũ, nec materia formæ munus

infor-

informandi. Posterior patet ex dictis; quando quidem tam materia, quàm forma materialis simpliciter à se mutuo pendent; cum nec illa naturaliter possit existere nisi à forma actuetur; neque hæc, nisi à materia foueatur. Quòd si forma immaterialis sit, hoc est, animus hominis; pendet quoque à materia, non simpliciter; sed aliquo modo, videlicet quoad actum informandi, vt sæpe diximus. Non quòd forma huiusmodi actum à materia accipiat; sed quia ipsum non nisi in materia exercet.

Haud ignorabis etiam prædictum Aristotelis axioma in alio quoque sensu verum esse: nimirum si causæ sibi causæ esse dicantur, quatenus nexu quodam aliæ ab alijsmodum, ac veluti mensuram accipiunt, vt D. Thomas 1. Post. cap. 7. & Aegidius Romanus eodem lib. cap. 4. explicant. Materia namque sumitur à forma, cum materia sic affecta esse debeat, vt excipiendæ formæ idonea sit: forma ex efficiente, cum efficiens producat formam similem suæ, vel secundum speciem, si efficiens vniuocum sit; vel secundum analogiam, si æquiuocum: efficiens ex fine, cum illud ab hoc ad operandum excitetur.

At enim istiusmodi causarum connexio non ita perpetua est, vt vbiçunq; reperitur finis, & efficiens; reperiatur etiam materia, & forma: siquidem hæc duo posteriora non dantur in substantijs corporea concrezione liberis; esto duo priora dentur. Illud tamen ratum, firmūque est, vbiçunq; cernitur finis, cerni efficiens, & e cōuerso. Nam quidquid est propter finem, pendet à fine; alioqui finis non verè causa diceretur: quidquid verò pendet ab alio, ex se non habet esse, ac sibi relictum in nihilum abit: omne autem, quod tale est, requirit causam, à qua in esse educatur, & conseruetur; hæc autem causa, est efficiens. Ergo omne quod habet finem, habet etiam causam efficientem. Rursus quòd nulli rei causa efficiens conueniat, cui non etiam finis competat; probatur. Nam quidquid ab efficiente causa fit, per aliquam actionem fit; & omnis actio spectat bonum, & finem. Ergo quidquid à causa efficiente fit, propter finem aliquem fit; & quod inde consequens est, necessario sibi finem vendicat. Item quod non habet causam efficientem, non habet esse ab alio, sed à se: quod habet esse à se, est propter se; & non propter aliud. Non igitur finem, cuius gratia fit, habet.

Illud quoque certum est; quæcunq; ex materia, & forma constant, eisdem causam finalem, & efficientem competere; cum talia non possint habere esse ab se, atque adeò necesse sit ea ab alio, & alicuius gratia fieri. Ob eamque rem Physiologus per omnia causarum genera demonstrare dicitur: quia videlicet ad quodlibet naturale compositum quadripartita causarum varietas concurrat.

Causæ esse officiorū nexibus inter se coniunctæ.

Nō quicquid habet causā finalem, & efficientem; habet formalem & materiale. Quicquid habet causā finalem, habet efficientem.

Quicquid habet causā efficientem, habet finalem.

Quòd nō habet causā efficientem, nec finalem habet. Quibus conuenit materia & forma eisdem finis & efficiens necessario competit.

De hac re Alē
fis 1. p. 9. 17.
memb. 3.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM

primi articuli.

Sol. primi.

Quo sensu
Verum sit id,
quod est caus-
sa causæ, esse
causam caus-
sati.

NVnc argumēta initio quæstionis proposita soluamus. Ad pri-
mum respondendū est cum Scoto in 4. d. 49. q. 2. & in theo-
rematis conclusione 22. & alijs, tunc id, quod est causa ali-
cuius, causam esse eius, quod ab eo causatur; cum eiusdem generis
causæ attexuntur; ita vt omnes, verbi gratia, formales sint, cuius-
modi censentur omnia prædicata superiora collatione partium sub-
iectarum in eadem categoria: vel omnes efficientes, vt se habet sol
ad lucem, lux ad calorem; itemque parentes ad filios, & ad natos na-
torum, & qui nascuntur ab illis. At cum materia, vt in argumēto su-
mitur, formæ causa dicitur vel è contrario; variatur causæ genus,
vt planum est. Ad secundum. Non debere absurdum iudicari si quid
respectu eiusdem non eodem tamē modo sumptum & prius, & pos-
terius dicatur; quo pacto se habent ea, inter quæ causæ, & effectus
reciprocatio intercedit, vt ex ijs, quæ paulò ante diximus, intelligi
potest, annotauitque D. Thomas hoc in lib. cap. 3. text. 30. Ad ter-
tium. Causam finalem non dici simpliciter primam omnium causarum,
quod omnimodis prior sit, quasi ipsam nulla causa secundum
aliquam considerationem antecedit: sed quia finis intentio etiam
ipsius efficientis executionem præit, dum illud translatitia mo-
tione ad agendum excitat, sicque omnium causalitatum primor-
dia sibi vendicat. Quod non impedit quominus idem finis execu-
tione posterior sit, vt suo loco planius dicetur. Ad quartum, quid
respondendum sit constat ex dictis: non enim causæ sibi vicissim
causæ esse dicuntur secundum relationes causæ, & effectus; vt ar-
gumentum concludit: sed in quibusdam causis res ipsæ, quæ causæ
denominantur, sibi mutuò causæ sunt quoad esse, vt materia, &
forma, seruato tamen discrimine illo, quod inter animā rationalem,
cæterasque formas statuimus: in alijs, causa vna est causa alterius
quoad esse; nimirum efficiens respectu finis: altera, causa est alte-
rius quoad causalitatem, nempe finis comparatione efficientis.

Sol. 2.

Sol. 3.

Sol. 4.

Causæ non
sunt sibi my-
tuò causæ
quoad rela-
tiones.

QVÆSTIO X.

VTRVM DEVS RES OMNES IN

suo esse conseruet, an non?

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA IN PARTEM

negatiuam.

Conser-

Conseruare rem in suo esse, vt hoc loco à nobis accipitur est continuare actionem, qua esse rei tribuitur: siue esse præhabitum, etiam nunc conferre. Quod in 8. huius operis libro accuratius explicabitur. Quæsimus igitur, an res creatæ ita à Deo pēdeant, vt seclusa eius cōseruatrice actione nullatenus possint consistere. Nonnulli, quos

Conseruatio
quo pacto su
matur hoc
loc.

refert, confutatque D. Augustinus lib. 5. de Genesi ad literam c. 20. arbitrati sunt Deum tantummodo fabricasse mundum, nihilq; iam circa ipsum moliri; sed effici à mundo omnia sicut ille ordinauit, & iussit. Nec desunt in eam sententiam argumenta. Primum, quia si opera creati artificis, vt domus, aut pictura, post absolutionem sine artifice cohærent, nec illius operi deperiscunt, multò magis poterit Deus, cuius est infinita virtus, efficere, vt creaturæ, quæ sunt opera quædam diuinæ artis, cessante ipsius cōseruatione, permaneant.

Conclusio

omnis uia

1. argumen

Deinde. Quædam res sunt, quæ non possunt non esse: atqui saltem hæ nō egent conseruatione. Non igitur creaturæ omnes à Deo conseruantur. Maior probatur, quia quod per se inest alicui, semper ei conuenit, nec oppositum conuenire potest; vt si binario cōpetat per se esse parem; impossibile est esse imparem: at quibusdam formis per se competit esse; nimirum ijs, quæ dicuntur per se subsistentes, vt angeli. Ergo hæ saltem ita necessario sunt, vt non possint non esse.

2. argumen

capit

Rursus. Ideò fortasse creaturæ videtur tali beneficio egere, quia ex se tendunt in non esse: sed non tendunt: ergo & cæt. Probatur assumptio. Tendere in non esse est contra rei naturam; cum unicuique insitum sit perpetuitatis desiderium: igitur nulla creatura ex se tendit in non esse; proindeque non interibit nisi aliunde in interitum compellatur: atqui multa sunt ita firma, & stabilia, vt nequeāt aliunde in interitum compelli, veluti materia prima, anima rationalis, aliæq; res corruptionis expertes. Ergo quæ huiusmodi sunt, conseruationis beneficium non requirunt.

3. argumen

Unicuiq; rei
insitum per
petuitatis de
siderium.

Præterea. Vel Deus cōseruat calorem in aqua eademmet actione, qua ipsum vna cum igni produxit, vel diuersa. Non eadē; cum prior actio re ipsa vna eademque fuerit cum actione ignis, quæ iam euauit; non diuersa; siquidem vtraque in eundem terminum fertur, videlicet in calorem. Non ergo eiusmodi actio datur, atq; adeò nec conseruatio; cum Deus per se non nisi agendo conseruare res possit.

4. argumen

Postremo. Deus cōtinet in suo esse materiam, & omnes formas, excepta rationali, interuentu mutæ earum causalitatis; & compositum per partes, è quibus coalescit; & omnia corpora corruptibilia ope suorum accidentium, & proprietatum; Ergo saltem non omnia immediatè conseruat.

5. argumen

ARTICVLVS II.

ASTRVTVR AFFIRMA-
tiua pars quaestionis.

Conclusio.

Eius assertores.

1. ratio. Quibus modis sit Deus vbique.

2. ratio. Opus nature supponit diuinam arte.

3. ratio.

Annihilatio quo pacto esse possit.

4 ratio.

Prima causa plus influat in effecta, quam cause secunde.

Sit tamen conclusio omnino certa Deum creaturas omnes in suo esse continere, ita, vt citra ipsius opem nec momento possint consistere. Hæc conclusio est patrum omnium firmata consensu, eliciturque è sacris literis, vt inferius patebit, eandemque tenentur scholasticæ Theologiæ professores partim in 1. sentent. d. 27. partim in 2. d. 1. & 37. & D. Thomas 1. p. q. 8. art. 1. & q. 104. art. 1. & 3. contra gent. à cap. 65. Alensis 1. par. summæ q. 10. mēbro 2. & 3. Henricus Gand. quodlib. 7. q. 3. Vdalricus lib. 2. suæ summæ. Probatur verò in hunc modum. Deus dicitur esse vbique per potentiam, præsentiam, & essentiam; ob id potissimum, quia sibi omnia subdit, quia vniuersa intuetur, quia per omnia comitat; & singulorū essentijs intimè, beneficeque illabitur; sed hic illapsus potissimum consistit in conseruando esse, quod rebus omnibus profundius inest, & est fundamentum aliarum affectionum, quæ rebus creatis adueniunt, semper igitur Deus sustentat res in suo esse.

Secundò, Sicut opus artis humanæ supponit naturam; ita opus naturæ diuinam artem; materia namque artefactorum est à natura; naturalium verò à Deo per creationem; sed artefacta suffulciuntur in suo esse beneficio naturalium; domus enim soliditate lapidum, firmitate lignorum, coagmentatione calcis, diuturnitatem obtinet; ergo & naturalia virtute Dei in suo conseruabuntur.

Tertiò, Si res creatæ absque influxu Dei consisterent, sequeretur posse aliquid repugnantè Dei voluntate manere; hoc autè concedere nefas est, cum de diuina potentia, & dignitate palà detrahat. Ergo & cæt. Maior propositio ex eo ostenditur, quia nulla apparet ratio, qua Deus, si velit, possit angelum in nihilum redigere, quàm subtrahendo influxum, quo ei esse tribuit, ac sine quo nec punctū temporis manere queat. Quare si angelus absque eiusmodi influxu existat, etiam Deo nolente permanebit.

Quartò, Magis dependent creaturæ à Deo, quàm lumen à corpore luminoso; cum prima causa, vt est in lib. de causis, propositione prima, plus inseparabiliusque influat in effecta, quàm causæ secundæ: sed lux nisi conseruetur à luminoso illico interit: ergo & creaturæ cessante Dei concursu in nihilum recident. Quare rectè D. Bonauentura in 1. d. 37. in primo principali quæst. 1. comparauit esse creaturarum in ordine ad primam causam cum figura impressa in aquam à sigillo, & cum pondere, quod in aere manu tenetur: vt enim sublato sigillo confestim figura in aqua euanescit, & amota manu pondus ruit; ita si vel momento conseruantis Dei concursus

Henricus quodlib. 8. q. 7. & in tract. de eternitat. di. q. 6.

De hac re Magister in 1. d. 37. & alij doct. ibid.

Lege Greg. in 2. d. 33. q. 4. art. 3.

curfus abesset à rebus creatis, confestim omnes ad nihilum abirent.

Iam diuina sacræ paginæ auctoritas eandem conclusionem multis locis planè confirmat. In epistola ad Roman. cap. 11. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ad Hebræ. cap. 11. Portans omnia verbo virtutis suæ. Act. 17. Non longè est ab vnoquoque nostrū; in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Sapientia 7. Omnibus mobilibus mobilior est sapientia; attingit autem vbique propter suam munditiā. Et cap. 11. Quomodo autē posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quomodo quod à te vocatū nō esset, conseruaretur?

His concinunt patrum dicta. Ac primum D. Dionysij 10. de diuinis nominibus, vbi ait Deum esse omnipotentem sedē omnia tenentem, idest, conseruantem ne in nihilum ruant. Item D. Augustini, qui tūm alijs locis, tūm 4. super Genes. ad literam cap. 12. hac de re luculentè differit. Creatoris inquit, potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus causa subsistendi est omni creaturæ, quæ virtus ab eis, quæ creata sunt, regendis, si aliquando cessaret, simul & illorum cessaret species, omnisque natura concideret. Neque enim sicuti cū structuram ædium fabricauerit quis, abscedit, atque illo cessante, atque abscedente stat opus eius; ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si ei Deus regimen sui subtraxerit. Eodem pertinet illud D. Gregorij homilia 17. in Exechielem. Sic est intus, vt extra sit; sic circumdat, vt penetret; sic præsidet, vt portet; sic portat, vt præsideat. Et illud D. Anselmi in Monol. c. 12. necesse est, vt sicut nihil factum est nisi per creatricem præsentem essentiam, ita nihil vigeat nisi per eiusdem seruatricem potentiam. Idē asserit D. Damascenus in dialogo aduersus Manichæos. D. Gregorius Naz. oratione 2. de Theologia. Philo Iudæus in lib. de confusione linguarum, & in lib. de congressu quærendæ eruditionis gratia.

Neque huius assertionis veritas Ethnicos Philosophos latuit, vt auctor libri de mundo ad Alexandrum disertè docet. Vetus, inquit, fermo est, à maioribusque proditus inter omnes homines vniuersa tūm ex Deo, tūm per Deum constituta fuisse, atque coagmentata, nullamque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit. Idē docuit Trismegistus tum alibi, tum in Asclepio, aiens mentem, idest, Deū, se ipsa stare conseruatricem rerum omnium, in eaque vniuersa viuere, & subsistere. Item Scriptor operis de secretiori sapientia secundum Aegyptios libro 12. cap. 19. hisce verbis, sicut cætrum circuli in se ipso est, lineæ autem ab eo ductæ ad ambitum, ipseque ambitus cum punctis in eodem centro existunt: sic quoque naturæ omnes in agente primo consistunt, & ab eo conseruantur, ab eoque pendunt, id appetunt, ad idque reuocantur. Denique idem sentit Plato in Timæo, eiusque sectatores, Plotinus, Iamblichus, Proclus, itē Seneca in libro de consolatione fratris, vbi definit Deū rationē

incor-

Sacræ Paginæ
testimonia.

Patrum dicta.
Dionys.
August.

Greg. Mag.

Anselm.

Damasc.
Greg. Naz.

Eandem veritatem agnouere Ethnici Philosophi. Auctor libri de mundo ad Alex.

Trismegist9.

Auctor operis de sapientia Aegypt.

Plato.
Plotinus.
Iamblichus.
Proclus.

Seneca.

incorpoream, caussarum caussam custodientem, & regentem omnia: & alij, quorum meminit Iustinus Philosophus & martyr in sua parænesi ad gentes, & Eugubinus lib. 1. de perenni Philosophia à cap. 28.

concl.

Secunda conclusio. Licet Deus res omnes conferuet immediatè, idest, suamet actione eas attingendo; quasdam tamen per se dūtaxat; alias, concurrentibus etiam caussis secundis, in suo esse tuetur. Pro explicatione huiusce conclusionis sciendum est dupliciter causas dici conferuare effecta; nimirum vel immediatè, & per propriam actionem, quo pacto luminosum conferuat lumen, quod producit vel mediatè, quia tantummodò per virtutem à se impressam, & in effectis relictam ea sustentat, sicque conferuatur ignis ab suo progenitore, à quo calorem, siccitatem, aliasque eiusmodi affectiones, quibus consistit, in ortu accepit.

Explicatio
concl.

Probatur pri
ma pars concl.

Hoc posito asseruimus in prima conclusionis parte Deum creaturas omnes immediatè conferuare; quia licet rebus à sui ortus primordio ea contulerit, quæ ipsarum incolumitas requirebat, easdem nihilominus per se, intimoque illapsu conferuat in suo esse. Quod ex eo sanè concluditur, quia, verbi gratia, superstitè calore, cæterisque eiusmodi ignem conferuantibus, & eorū concursu non impedito, potest Deus ignem ipsum in nihilum deducere; quod non alia ratione præstabit, quàm subtrahendo propriam suam actionem, qua ei esse tribuit. Similiterque potest conferuato igni calorem in nihilum redigere, continuando suæ actionis influxum erga ignem, denegando aduersus calorem. Quare præter concursum, quo Deus cum caussis secundis ad earum conferuationem influit, alio etiam sibi peculiari quolibet rem in suo esse detinet, & sustentat, si res, cessante actione suæ caussæ secundæ, adhuc maneat.

Non inhibi-
to concursu
causarū igne
conferuantū
potest Deus
ignem anni-
hilare.

Probatur 2.
pars conclu-
sionis.

Quædam crea-
turæ à Deo tan-
tūm imme-
diatè confer-
uatur.

Secunda pars conclusionis inde patet, quia multa sunt, quæ nullam in natura creata caussam habent, cuius ope fulciantur in suo esse; sed à Deo tantum pendent, vt angeli: alia verò habent, vt constat ex vltimo superioris articuli argumento. Quæ igitur in prioribus censentur genere, ea tantummodò à Deo immediatè conferuantur; quæ in posteriori, tum à Deo, tum ab alijs etiam caussis.

ARTICVLVS III.

ARGVMENTIS, QUÆ PRO NEGATI-
ua parte adducta sunt, nihil confici.

Sol. 1. argu.

ARgumenta initio quæstionis proposita nihil contra ea, quæ asseruimus, concludunt. Ad primum respondendum est creaturas, vt ex dictis patet, multo magis à Deo pèdere, quàm artefacta à creato artifice. Quare nihil mirū si hæc vbi semel absoluta fuerunt,

fuerunt, sine artifice consistant; creaturæ autem nec per Dei potentiam sine diuina opè vel momento esse valeant. Neque hoc diuinæ potentia, & dignitati derogat; quin eam potius cõmendat, à qua, vt à perenni fonte ipsius esse, tanta necessitate vniuersa pendeant; simulque ipsarum creaturarum imbecillitatem, & inopiam testatur, quæ nisi à prima causa perēniter esse hauriant, in nihilū decident.

Creaturæ nec per Dei potentiam aliquid opè diuina esse valent.

Ad secundum, res quasdam vbi semel productæ fuere, non posse nō esse, si creatæ naturæ vires spectentur; quia scilicet à nulla creatura destrui queunt: nullam tamen dari, quæ ad diuinam potētiam collata non possit desinere esse: siue enim formæ per se subsistentes sint, siue non sint, nullum esse obtinent, nisi diuini influxus beneficio, quo subtracto mox euanescent.

Sol. 2.

Ad tertium, tendere in non esse, id est, habere ingenitam propensionem vt non sint, esse contra naturam creaturarum; cum omnes ad oppositum inclinentur, habeantque vt in argumento rectè assumitur, insitum desiderium sese, quoad fieri possit perpetuandi; tendere verò in non esse, id est, non sibi sufficere; sed egere auxilio Dei sustentantis, vt sint; id non esse contra earum naturam, sed eam potius consequi, & comitari; licet hoc peculiare habeant res corruptioni obnoxia, quod ab alijs etiam in interitum vocentur.

Sol. 3.

Quo sensu dicantur creaturæ tendere in non esse.

Ad quartum respondemus eodē instanti, quo ignis desinit aquam calefacere, cessare totam illam actionem, quæ à Deo, & ab igni oriebatur. Nam cum tota ab ijs causis coniunctim dependeat, cessante alterius influxu oportet eam euanescere. Itaque actio, qua Deus calorem in aqua conseruat, est alia noua actio, non successiua, vt antea; sed fixa, vtpote in qua nec generatio noui caloris, nec intercurrentium partium fluxus inueniatur. Vnde etiā constat hanc actionem non posse eandem esse cum priori. Non enim stabilis, & successiua actio in vnum conuenire queunt. Inmò nec per diuinam potentiam ambæ inter se continuari poterunt; quia actio permanens totaque simul existens, & actio successiua sunt distinctæ specie, ac proinde in vnum continuum copulari non possunt. Poterit tamen Deus se solo concursum ignis calefacientis, maiorem concursum adhibendo, supplere; atque ita eandem calefactionem longius protendere, & continuare; quia dependentia huius singularis calefactionis ab hoc singulari igni, non essentialis est, sed physica duntaxat. Verum hoc nihil ad propositam difficultatem; quæ tota erat de actione conseruatrici caloris iam producti. Igitur ad argumentum danda est posterior pars antecedentis, & ad eius impugnationem dicendum actionem, qua Deus calorem in aqua conseruat, diuersam esse ab ea, qua pariter cum igni eundem calorem produxit: posse tamen aliquo modo vocari eandem ratione termini, in quo conueniunt; sicut enim in eundem numero calorem feruntur, ita eandem realitatem, non tamen eandem formalem rationem obtinent.

Sol. 4.

Actio, qua Deus calorem in aqua conseruat, est alia actio ab ea, qua eundem cum igni produxit.

De hac motu & actione cum suis terminis identitate lib. 3. huius op.

Præ

quædam

quædam qualitates ita se habeant, vt cessantē actionē agentis naturalis, eodē momento pereant, sicuti lux: aliæ etiam in alieno subiecto aliquandiu perseuerēt, tradit S. Thomas 1. p. q. 104. art. 1. ediferitque Caietanus ad eundem locum.

Ad quintum patet ex dictis quid respondendum sit: licet enim Deus quædam entia concurrentibus etiam causis secundis conferuet, nihilominus vniuersa per suam actionē attingendo sustentat.

QVÆSTIO XI.

VTRVM CAUSÆ SECUNDÆ RE

vera aliquid agant, an non?

ARTICVLVS I.

QVI AD NEGATIVAM PARTEM

deflexerint, & quibus argumentis.

Erè illud à quopiam dictum fuit, nihil tam ridiculum & absurdū esse, quin aliquē Philosophorū auctore & defensorē aliquādo habuerit. Ecce enim in proposita quaestione non defuerunt, qui asseuerarint res alias infra Deū nihil prorsus moliri, nullamue actionem administrare; sed ad earū præsentiam effecta omnia, quæ ab eis oriri videntur, à Deo effici. Quod cōmemorat præter alios Albertus M. hoc in lib. tract. 2. c. 3. D. Thomas 1. p. q. 105. art. 5. & 3. cōtra gentes c. 69. Auerroes lib. 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. com. 18. Quin verò hanc sententiam iam pridem è scholis eiectam, & sepultam ab inferis reuocare ac tueri velle aut certè ad eam inclinare videntur Aliacensis in 4. sent. d. 1. q. 1. & Gabriel d. 2. q. 1. & 3.

à Tullio 2. li. de diuinatione.

Opinio existimantium res creatas nihil agere.

Argumenta, quibus videtur comprobati.

D. Paulus.

Ac quòd istiusmodi assertio à veritate non abhorreat hūc in modum videtur ostendi. Deo conuenit perfectissimus agendi modus: sed perfectius est edere effectum se solo, quàm adminiculo alterius; illud enim testatur independentem virtutem causæ agentis; hoc verò inopiam & imbecillitatem. Igitur Deus nihil aliarum causarum interuentu efficit; proindeque causæ secundæ nihil re vera agunt. Secūdo idē stabilitur sacrę pagine testimonijs, in primis illo ex c. 12. epist. primæ ad Cor. Qui operatur omnia in omnibus; tum illo ex secunda ad Cor. 3. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis.

à opinio.

Alterā huic cognatā opinionē secutus est Auicebrō Maurorū princeps in tractatu de materia & forma, quē librū fōtis vitæ appellauit, quòd in eo quasi in aliquo fonte scientiæ vitam contineri existimaret. Hic, alijque ex Arabum disciplina Philosophi, arbitrati sunt nullam penitus à corporibus oriri actionem; sed à substantia quadam

Refell
tiam
à Dur
2. d. 1.
Vita
lib. 1. c.

quadam materiae experte per omnia corpora commeante. Suspica-
tur autem D. Thomas 1. p. q. 115. art. 1. hoc placitum ex Academia
fluxisse; quia Platonis decretum fuit materialium rerum formas à
substantijs separatis, quas ideas vocabat, deriuari, & in materiae si-
num transfundi.

Ex Acade-
mia orta, vt
D. Thomas
iul. icatur.

Quòd verò corpora non agendi, sed patiendi tantum vim habe-
ant, nō aliunde, quàm ex ipsa corporeae molis, quam circūferunt,
imperfectione, inertia, & crassitudine ostendere nitebantur. Cōstat
enim in primis quantitatem rem esse infimae notae, nec magis actuo-
sam, quàm materiam: praeterea eius causa substantias corporeas situ
ac loco distingui, nec sese permeare posse, vt intimo illapsu, qui
ad agendum necessarius videtur; inter se iungantur. Quapropter sta-
tuebant necessariò quærendam esse aliam causam à materia & quan-
titate absolutam, quæ naturalium rerum actiones virtutis suae præ-
stantia exequatur.

Eius funda-
mentum.

ARTICVLVS II.

ERRARE EOS, QVI CAVSIS SE-
cundis actiones adimunt.

Refellitur e-
tiam hæc op.
à Durādo in
2. d. 1. q. 5.
Vtin Topic.
lib. 1. c. 9.

VTriusque tamen sententiae dogma perabsurdum est, & Phi-
losopho indignum; ac meritò stultitiae nomine coarguitur à
S. Thoma in 2. d. 1. q. 1. ar. 4. & ab Auerroë 9. Metaph. com. 7.
cuius auctores debile cerebrum habuisse dicuntur: at Aristoteles, mo-
re suo, eos sensu, vel pæna indigere pronuntiasset; aut enim ea, quæ
sensibus obuia, & conspicua sunt, non perceperunt, atque ita ege-
bant sensu: aut cum perciperent, negabant; ideoque ad confitendā
veritatem supplicio compellendi erant.

Refutatio su-
periorū do-
ginatum.

Negat planè hæc positio, ea quæ sensui patent, cum neget solem
illuminare, ignem calefacere, cæteraque id genus. Nec satisfacient si
respondeant non se huiusmodi actiones diffiteri; sed aliam earum
causam assignare. Nam cum sensuum iudicio, & æstimatione sol ipse
lucem mittat, & ignis urat; profecto sensum negare conuincuntur,
qui absque verisimili argumēto inficiantur eas functiones ipsarum-
met rerum esse, in quibus deprehenduntur.

Negant sen-
sibus conspi-
cua.

Praeterea, quia si sol non verè illuminat, & aqua refrigerat, sequi-
tur contra cōmunem vsum loquendi, hominumque iudicium, non
esse vera ea pronuntiata, quibus id efferimus. Nec enim vt illa vera
sint sat est Deum sole præsentem lucem fundere, vel ad aquæ præsen-
tiam producere frigiditatem. Nam cum Deus præsentem aquam possit
etiam calorem gignere, nō minùs aqua, quàm ignis diceretur suo-
opte ingenio calefacere. Immo & verè quis diceret procreatum angelum
à lapide, si Deus ad illius præsentiam procreasset angelum.

Negant cōm-
munia pro-
nuntiata.

Itē, vt D. Thom. 3. cōtra gēt. c. 69. disputat, cum vnūquodq; teste

Adimunt re-
bus finē, cuius
gratia exist-
tunt.

Aristotele 1. Eth. c. 7. & 2. de cœlo c. 3. tex. 17. suæ operationis gra-
tia sit; utique si res aliæ infra Deum, aut infra illam immaterialem
substantiam Auicebronis, nihil agerent, frustra essent in mundi vni-
uersitate; perperamque eis naturæ auctor tantam potentiarum va-
rietatem, tot organorum apparatus, & distinctionem attribuisset;
cùm tamen ad rationem sapiētiae pertineat, vt nihil frustra sit in ope-
ribus Sapientis.

Tollit è me-
dio Natura-
lem scien:ia.

Præterea, cùm rerum naturalium facultates & essentia nō nisi ex
effectis, & actionib⁹ innotescāt, omnis earū facultas & quidditas oc-
culto naturæ recessu nobis abscondetur; nec esset ipsarū vlla sciētia.

Derogāt di-
uinæ boni-
tati.

Adde, quòd exuberantem naturæ diuinæ bonitatem decebat, vt
rebus creatis sui similitudinem non quoad esse tantum; sed quoad
operationem etiam impertiret: eratque id ipsarum rerum dignitati
maximè congruens; tum vt quæ interitui obnoxia sunt ad se tuen-
das & conseruandas pro se agerent, & quæ occasum nesciunt, cæte-
ris proficerent: tum vt omnes partim agendo, partim patiēdo, quo-
dam quasi vinculo colligatae essent; atque ita vnitatis ordinem ser-
uarent, in quo, teste Aristotele 12. Metaph. c. 10. tex. 52. vniuersi bo-
num & perfectio magna ex parte consistit.

Errāt in Mo-
rali Phil. &
fidei discipli-
na.

Ad hæc. Istiusmodi positio non solum in Naturali, sed in Morali
Philosophia, atque etiam in disciplina fidei, perniciosi erroris labem
continet. Nam cùm id, quod tantum recipit, non verò elicit actio-
nes, haudquaquam liberè agat; fit proinde, vt omnis arbitrij nostri
libertas, atque adeò omnis ratio virtutis, & vitij, meriti, & demeriti
funditus tollatur; immo vt Deus auctor peccati sit, si ab eo solum
tum cæteræ, tum vitiosæ quoque actiones proficiscantur. Quo nihil
absurdius, & à pietate, veritateque alienius.

Refellitur sa-
erę pag. testi-
monijs.

Postremo, eundem errorem diuinarum literarū testimonia con-
uincunt. In primis illud ex cap. 1. Genes. Germinet terra herbam
virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructū;
& illud apud Lucā 21. Videte ficulneā & omnes arbores cùm pro-
ducunt iam ex se fructum; & apud Marcum capit. 4. vltro terra fru-
ctificat, primùm herbam, deinde spicam. Quæ verba ipsis rebus crea-
tis perspicuè actiones attribuunt. Id, quod etiā patres multis in lo-
cis testantur & docent. Lege D. Augustinum 7. de Ciuitate dei c. 30.
D. Damascenum 3. Fidei ortho. c. 15. D. Anselmum lib. de concor-
dia præscientiæ, & liberi arbitrij. D. Basilium homil. 9. Hexameron,
vbi naturam comparat sphaeræ, seu globo manu dimisso in decliuem
locum; quòd, vt hic per se fluit, donec in planiciem euadat; sic natu-
ra diuino excita imperio generationum, & corruptionum circuitus
proprio motu ad finem vsque mundi administrat.

Et patrum.
August.
Damas.
Ansel.
Basil.

ARTICVLVS III.
SOLVTIO ARGVMENTORVM, QUÆ
in aduersam partem adducta sunt.

Argumenta

Argumēta verò primi articuli facile solvuntur. Ad primū respōdetur cōuenire Deo p̄fectissimū agēdi modū; sed hūc nō in cōsistere, vt Deus nō admittat consortium aliarū causarū efficiētium; eūm eas non admittat, quōd ab illis dependeat; vel quōd absque earum ope se solo eadem effecta producere non possit; sed vt ipsis eam dignitatem impertiat; quæ agendi ratio nullū arguit potentia defectum, aut imbecillitatē. Itaque concessa maiori propositione, explicari debet minor: si enim contendat absolute, ac simpliciter maioris esse perfectionis edere effectum se solo, neganda est, ob causam proximè adductam; si autem velit maiorem perfectionem argui, quōd agens operetur se solo, quàm simul cū alio, cuius ope, & adminiculo egeat; concedenda est, sed hic agendi modus in Deum non cadit.

Agere cum alio; quando nullum arguat defectus

Quod ad sacræ paginæ loca spectat, nō inficiatur D. Paulus causas secundas suam habere efficientiam; sed docet eas absque diuino cōcursu & auxilio nihil valere. Præterea loquitur inibi de solis gratiæ operibus, quæ peculiari ratione ad Deum, vt ad principem causam, referri debent.

Ratio autem pro Auicebronis sententia nullam habet difficultatem. Vera sunt ea, quæ de quantitate obijcit, imperfectam esse, inermem, nullius actiuitatis. At non à quātitate; sed aliunde habent corpora agendi vim nimirum à suis formis, tã substantialibus, quàm accidentarijs. Nec earum efficientiam inhibet quantitas, quin potius eam pro sua portione adiuuat; siquidem ignis, quo maior, posita æquali caloris intensione, longius calefacit; & gleba terræ, quo vastior, pari singularum partium grauitatis intensione, celerius descendit. Est etiam quantitas non mediocri adiuumento; dum materia ad formarum substantialium introductionem præparat; dum materialia accidentia substinet; dum eius interuentu fit mutuus agentis & patientis contactus, quæ vna est è conditionibus ad corporeā actionem requisitis. Nam ille agentis illapsus, quo patientis substantia penetretur, fictitius est, minimeque physicis causis ad agendū necessarius: sat enim est corpus esse attiguum ei, in quod proximè & immediatè agit. Nec audiendi sunt Democritici inanium & insectilium partium inuentores, qui opinati sunt non posse inter duo corpora actionem esse, nisi ab agente exiliant atomi, idest, minutissima corpuscula sectionis expertia, seque in rei patientis vacuitatem insinuent. Quod placitum confutat Aristoteles primo de ortu, & interitu capite octauo textu 57. quia si ita res haberet, non posset corpus se toto pati: siquidem (esto vacuum daretur, quod tamē non datur) totum corpus, etiam eorum confessione, haudquaquā inane est. Deinde quia oporteret vim & quantitatem corporis agentis semper languescere, & diminui, atomorum effluxu; quod experientia aduersatur. Lege cōtra hanc sententiā differentē D. Tho. 1. p.

Quantitas nullius est actiuitatis.

Confutatio Democritici dogmatis.

Ex Aristotele

Et experientia.

q. 115. art. 1.

QVAE

QVÆSTIO XII.

VTRVM DEVS CVM CAVSIS

secundis ad quamlibet earum actionem

eliciendam actu concurrat?

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS ASSER-

tores, eorumque argumenta.

VRANDVS in 2. d. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. alijque nonnulli (quos referunt Henricus Gand. quodl. 14. q. 1. M. Albertus in 1. d. 37. art. 1. Valricus in sua summa lib. 2.) in eam venire sententiam, vt dixerint solas causas secundas per se effecta sua producere, neque aliter cū ipsis Deum ad ea concurrere, quam illud esse & agendi vim, quam eis initio præstiterat, conseruando: videturque id hisce argumentis comprobari.

1. argum.

Causa prima, vt est commune Philosophantium proloquiū, operatur medijs causis secundis; ergo non quālibet earum actionē vnā cum ipsis immediatē effert. Probatur consecutio; quia agere immediatē est agere sine medio: quare repugnat Deum agere medijs causis secundis, & earum actiones immediatē attingere.

2. argum.

Secundò. Potuit Deus rebus à se creatis tribuere, vt sine ipsius concursu agerent, cū id nullam inuoluat contradictionem; immo cū supra naturæ facultatem non sit, vt vnaquæque res suum effectum se sola edat, sol aurum, leonem leo, cæteraque similiter; igitur credibile est Deum hanc eis facultatem, atque honorem imperijisse. Neque obstat quòd Deus in diuinis literis, vt Esaiæ 26. dicitur omnia opera nostra in nobis operari: solet enim interdum vni rei alterius actio attribui, vt causæ, quæ effectū produxit, operatio ipsius effectus; propterea quòd illa huic formā rationēq; agendi cōtulerit.

3. argum.

Tertio. Si Deus ad quālibet rei creatæ operationem simul etiam agendo cōcurreret; vel esset vna, eadēque Dei & creaturæ actio, vel diuersa: horum neutrum dici potest: ergo neque illud. Probatur assumptio. Ac primū quòd non sit eadem actio. Nam ordo agentium respondet ordini finium; quapropter vt eiusdē actionis nō possunt esse duo fines proximi & perfecti; ita nec duæ effectrices causæ nisi cū ambæ partiatim concurrunt, & vtraque alterius supplet defectum; veluti cū duo homines idem pondus ferunt; vel cū

agen-

agentibus eadem numero virtus competit, vt tribus personis diuinis eadem singularis facultas ad creandum, à quibus proinde vna eadēq; creandi actio exoritur: quod tamen in re proposita locum nō habet, cū in Deum neque indigentia, aut defectus vllus possit cadere; nec illi & rebus creatis eadem numero virtus conueniat.

A tribus personis diuinis eadem creandi actio proficiscitur.

At quòd operatio Dei, & creaturæ nō sint actiones diuersæ, probatur; tum quia actio capit distinctionem à termino, proindeq; vbi vnus & idem fuerit terminus, vna tantum erit actio; tum quia vel actio diuina prius attingit effectum, quàm actio causæ secundæ, vel simul: si prius, aut ergo producit totum effectum priusquàm causa secunda, aut partem; si totum, ergo causa secunda nihil agit; si partem, igitur partem aliam producit causa secunda non concurrente Deo; quod esse non potest, si nihil fit à causa secūda, quod non etiā immediatè à Deo efficiatur. Si verò actio Dei cum actione causæ secundæ simul attingit effectum, vtique altera eiusmodi actionum superuacanea erit, cū vna tantum satis sit. Quare dum causa secunda operatur, præter simplicem eius operationem, nulla Dei actio admittenda est.

Vnam, eandemque esse Dei, & creaturæ actionem.

Quarto. Si causæ secundæ non agerent nisi actu concurrente prima; sequeretur primam causam operari per secundas, vt per inferiores, sibi que subiectas; atque ita causas secundas esse instrumēta primæ causæ: at re vera non esse, bifariam ostenditur. Primū quia instrumenta non solent esse secūdum speciem similia effectis, vt ascia statua, aut characteres calamo: secundarū verò causarum effecta frequenter causas suas specifica similitudine referunt, vt hominem homo, ignis ignem. Deinde quia instrumenta separata, vt actiones suas edant, prius à causa principali accipiunt præuium quendam influxum ab ipsarum operatione distinctum, verbi gratia, arcus antequā sagittam vibret, impulsus à iaculatore recipit, qui ab actu ipso vibrandi sagittam realiter differt: at causæ secundæ, præsertim naturales, vt phisicas actiones administrent, nullum eiusmodi influxum accipere tunc videntur; nec enim aut quidnam ille sit, aut quorsū detur, assignari potest.

4. argum.

ARTICVLVS II.

VERÆ SENTENTIÆ

explicatio.

Afferendum tamen est Deum cum causis secundis ad quamlibet earum actionem eliciendam actu concurrere. Quæ assertio non solum Philosophiæ principijs, sed diuinarū etiam literarū doctrinæ ita consentanea est, vt oppositū aut minimè tutū, aut erroneum sit. Eam igitur communi assensu tradunt scholasticæ

Conclusio.

Fitis, assertio theos.

theologiae professores D. Tho. 1. part. quaest. 105. art. 5. D. Bonaventura in 1. dist. 45. quaest. 2. & in 2. d. 37. quaest. 1. Gregorius Arim. in 2. dist. 35. quaest. 1. art. 3. Albertus Magnus in dist. 35. art. 7. Alensis 1. part. q. 9. memb. 2. Heruæus in tractatu de æternitate mundi quaest. 1. Capreolus in 4. dist. 12. quaest. 1. art. 3. vbi etiam ait nostram hanc positionem non nisi ab homine Manichæo negari posse.

Ansel.
Greg. Ma.
Greg. Nyl.
Greg. Naz.
August.

Nec minori consensu nobis adstipulatur auctoritas Patrū, vt Anselmi in libro de concordia prædestinationis & præscientiæ, Gregorij Magni lib. 6. Moralium cap. 8. Nysseni lib. 8. suæ Philosophiæ, Nazianzeni oratione 2. de Theologia, Augustini libro 3. de Trinit. cap. 3. & lib. 5. de gen. ad lit. cap. 20. vbi ita scripsit. Mouet Deus occulta potentia vniuersam creaturam suam, eoque motu illa versata, dum angeli iussa perficiunt, dum circumeunt sidera, dum alternant venti, dum abyssus aquarum lapsibus agitatur, dum vireta pululant, suaque semina euoluunt, dum animantia gignuntur, dum iniusti iustos exercere permittuntur, explicat secula, quæ illi cum primum condita sunt tamquam implicita indiderat, quæ tamen in suos cursus non explicarentur, si e ille, qui condidit prouido motu administrare cessaret. Hæc D. Augustinus, quo progressu, vti vides, à cœlesti globo ad terrestrem descendens omnes omnium mundi partium actiones concursui diuino subdidit, vt eorū impietatem reijceret, qui tantum ei subijciebant, quæ supra huius crassi, concreti que aeris regionem fiunt; non autem qui in inferiori mundo, cuius facies perpetuò variatur: aduersus quos eodem loco, ac proximis capitibus latè disputat.

Impietas quo
rūdam, quos
D. Augustinus
coarguit.

Contextus
causarum ef-
ficialiter sub-
ordinatarū.

Prima causa
efficaci9 mo-
uet.

Porro autē nostra conclusio eisdem ferme rationibus comprobatur, quibus supra ostēdimus necessarium esse perennem Dei influxum ad res in suo esse tuendas, sed confirmari etiam amplius potest in hunc modum. In agentibus per se & essentialiter subordinatis, vt 2. Metaph. cap. 2. tex. 5. alijsque in locis affirmat Aristoteles, inferiorius non causat, nisi dependenter à superiori, ita vt superius simul concurrat ad ipsum causandi actum; imo sicuti idē in 8. huius operis c. 5. tex. 41. & auctor libri de causis propos. prima docent, causa prior plus & efficacius mouet, quàm posterior: sed Deus est suprema & prima causa, cui essentialiter, ac per se subordinari oportet omnia agentia creata. Igitur nullum agēs infra Deum aliquam eedere potest actionem, quin Deus in eam proximè influat.

Secundò, Idem suadetur, quia nisi Deus hoc modo cōcurreret cū causis secūdis, nequiret earū naturales actiones impedire, nisi obijciendo contraria, quod tamen & diuinæ potentiæ derogat; & aliter factum esse innuitur Sapientiæ 11. vbi diuinæ literæ narrant Babilonicæ fornacis ignem suauis Dei dispositione propriæ virtutis oblitum fuisse ne combureret.

Tertiò, Quia non minus requiritur ad vnamquāq; rē producendā quam

Idem asserti
Philo in lib
de incorrup-
tibilitate mū-
di & Trismo-
gistus in Cra-
tere.

quàm ad eam tuendam & conseruandam. Quare si effecta causarum secundarum, vt fuit à nobis superius demonstratum, sine influxu Dei ea proximè tuentis nec momèto consistere queunt, certè nec produci sine eodem influxu poterunt. Ad extremum idem nos sacra pagina docet, vt illud in lib. Iob. capit. 10. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu, & in psal. 146. Qui producit in montibus fœnum, & Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt, & Act. 17. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Denique passim diuinæ literæ actiones causarum secundarum Deo ascribunt, vt nimirum intelligamus eas non solùm à Deo vnà cum causis secundis proficisci, sed ad ipsum, vt ad principem causam eas attingentem, esse referendas.

Non minùs requiritur ad reproductendam, quàm ad eam conseruandam. Corroboretur conclusio testim. sacrae pag.

ARTICVLVS III. OCCVRRITVR PRIMI articuli argumentis.

Diluamus nunc argumenta, quibus oppositum eius conclusionis, quam articulo proximo statuimus, probari videbatur.

Ad primum, concesso antecedente neganda est consecutio, & ad eius confirmationem respondendum, eatenus dici Deum agere medijs causis secundis, quatenus vnà cū illis operatur. Quod tamè non impedit quominus ipse & omnibus agentibus intimè præsens sit, & eorum actiones, atque effecta immediatè attingat. Itaque inficiandum est agere immediatè esse agere absque medio istiusmodi, hoc est, non adhibendo ad operationis consortium aliud agens.

Sol. 1.
Quo sensu dicitur Deus agere medijs causis secundis.

Ad secundum respondendum est nulli creaturæ cōmunicari potuisse, vt sine concursu primæ causæ ageret; quemadmodum nec concedi potuit, vt absque illo permaneret. Esset enim, ac non esset creatura: esset, quia ita ponitur; non esset, quia res creatæ ex natura sua, etiam quoad operationem, habent ordinem essentialis dependentiæ à primæua causa totius esse, cuius participata similitudo sunt. Atque vt D. Thomas in quæst. de potent. quæst. 3. art. 7. ait, quemadmodum instrumento artis, vt securi, tribui nequit, vt absque fabri motione per se atque ex suamet forma artis operamoliatur; ita neque agenti creato, quod velut instrumentum diuinæ artis est, donari potuit, vt absque summi artificis influxu actionem ederet. Quod verò obijcitur, effecta causarum secundarum non excedere earū vim, fatendum id quidem est modò ponatur cōcursus primi agentis. Quod itè aiūt, interdū rei, quæ causā produxit, effectum causæ attribui, ita sanè res habet; sed enim Deo non solùm ob

Sol. 2.
Cur creaturæ absq; Dei cōcursu agere non possint.

Qq

id ascri-

id ascribenda sunt effecta causarum secundarum; sed quia ipse eorum productionem necessario attingit ob rationes antè explicatas.

Sol. 3.

Dei & causæ
secundæ eadem actio.

Ad tertium dicendum vnam, eandemque esse actionem Dei, & causæ secundæ; & ad huius impugnationem respondendum, quanuis vna actio nequeat habere plures fines internos perfectos; quia huiusmodi finis est idem cum forma, quæ acquiritur; posse tamen habere plures externos totales, etiam non subordinatos. Idem namque opus in gratiam duorum amicorum effici potest, ita ut non minus ob alterum tantum, quam propter utrumque simul fiat (in quo similitudo inter finem, & efficiens locum non habet) multo autem notius est posse eandem actionem plures habere fines subordinatos, quorum scilicet vnus ad alterum referatur, ut cum quis ob pecuniam, ut huius interuentu honores obtineat, literis nauat operam. Atque ita ex analogia finium neququam concluditur non posse vnam actionem elici à duplici causa principali, & perfecta immediatè operante, si vna alteri subordinata sit; quo pacto se habent causa prima & secunda. Licet enim vtraque in suo genere perfectionem habeat; prima quidem secundum rationem vniuersalis concursus, secunda similiter in suo gradu & ordine secundum rationem concursus particularis; nihilominus secunda primæ subiicitur, ac subordinatur. Quæ subiectio efficit, ut ambæ quasi vnius agentis vim obtineant. Namque, ut Caietanus 1. p. q. 52. art. 2. rectè ait, eæ duntaxat causæ partiales censentur, quæ in eodem causæ genere, eodemque ordine ad vnam illius generis causam integrandam confluunt, ita ut neutra pendeat ab altera in agendo; ut cum duo homines lapidem vehunt; hoc autem modo non concurrunt Deus & causæ secundæ, ut ex dictis patet.

Causa prima, & secunda, in suo ordine perfectæ.

Causæ partiales quæ.

Quo sensu Deus & causæ secundæ potest simul dici causæ integræ, & partiales.

Poterunt tamen Deus & ignis, verbi causa, cum ad producendum calorem concurrunt, dici simul in quodam sensu & integræ, & partiales causæ. Integræ, tum ob rationem antè explicatam; tum quia quælibet totum calorem gignit. Non enim inter se caloris gradus partiuntur, ut illa hos, hæc illos producat: sed vnaquæque totum efficit calorem. Partiales, quatenus nec secunda sine prima, nec prima sine secunda, eo præcisè influxu, quem tunc adhibet, eiusmodi calorem produceret. Licet enim Deus eundemmet calorem, quem simul cum igni profert, se solo possit efficere; non tamen eum efficere valet eo tantum concursu, quem dum cum igni operatur, exhibere solet; sed alio efficaciori, qui ignis influxum suppleat, & compenset; quicquid in contrariam partem scripserint quidam è schola Nominalium; & Antonius Cordubensis lib. 1. quæst. Theologicarum quæst. 55. dub. 4.

Consule Greg.
in 2. d. 35. quæst.
art. 3.

Platonicis causas secundas, non tam esse causas, quam instrumenta causæ primæ.

Pro explicatione quarti argumenti sciendum est Platonicum dogma fuisse causas secundas propriè, ac simpliciter causas non esse, sed instrumenta primæ causæ duntaxat, ut legere est apud D. Damascenū in sua

in sua Philosophia cap. 9. vbi hac in re veteri Academia suffragatur, item apud Simplicium hoc in lib. ad tex. 29. Ficium libro 2. de Immortalitate animorum, cap. 11. & Bessarionem libro 6. contra Calumniatorem Platonis cap. 2. At Peripatetici causas secundas, vt par est, absolutè, & propriè causas vocant: quia licet à causa prima dependant (quod Platonis vt eis causarum nomen non absolutè concederent, persuasit) in suo tamen genere perfectam causalitatem obtinent.

Oppositum
videri Aristo
relicis & me-
rito.

Si quis autem roget, nū simul & causæ simpliciter, & instrumenta Dei, non coniuncta, cuiusmodi est calor respectu ignis; sed separata, dici queant? Respondemus, quod iam alibi diximus, posse quidem eas appellari aliquo modo instrumenta, quatenus earum interuentu Deus agit: cæterum si instrumentū propriè sumatur, instrumenta non esse, vt rationes in argumēto adductæ concludunt. Itaq; negandum est, vt causæ secundæ instrumenta primæ dicantur, fat esse hanc per illas, vt per inferiores, sibi que subiectas agere. Si cui tamen placuerit causas secundas instrumenta primæ absolutè vocare; is argumento concedat, quod assumit, & ad eius impugnationem dicat eas condiciones, quæ inibi exprimuntur, non in omnibus, sed in vulgaribus artium instrumentis, & ijs, quæ particularibus causis obseruiunt, reperiri. Verum quia secunda huiusce argumenti pars difficultatem quandam attingit de motu causarū secundarum à primo agente, ea de re separatim à nobis quæstio instiguetur.

Dubit.

Resp.

Sol. 4. arg.

QVÆSTIO XIII.

VTRVM NE DEVS ALIQUA PRÆVIA
motive causas secundas ad agendum excitet?

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGVMENTA AFFIRMATIVAM
partem astruere videantur.

Irca modum, quo Deus cum causis secundis ad earum operationes & effecta concurrat, discutienda se offert celebris opinio D. Thomæ 1. p. q. 105. & in prima secundæ q. 109. art. 1. & quæst. 3. de potentia art. 7. eiusque sectatorum, Capreoli in 2. d. 1. q. 2. Ferrariensis 3. contr. gent. c. 70. & aliorū existimantiu omnes causas secundas antequam operentur accipere à Deo influxū quendā, & motum; qui sit quasi esse intentionale virtutis diuinæ, quo ad promendas actiones excitentur; eo modo, quo artium

Sententia d.
Tho. & alio-
rum.

Qq 2

instru-

instrumenta, vt dolabra, & securis præuiam motionem à fabro accipiunt, cum ad opus conficiendum applicantur. Namque esto dolabra præacuta sit, & ad expoliendū lignum idonea, haudquaquam tamen id expoliet, nisi artificis impulsu, motuque cieatur.

August.

Philosophi-
cū axioma.

Aristot.

Habet autem in primis hæc sententia pro se commune illud Peripateticæ scholæ effatum; quod etiam inculcat D. Augustinus 8. de Genes. ad lit. capit. 20. & 5. de Ciuit. Dei cap. 9. scilicet proprium esse primi, supremique motoris mouere non motum; sicuti & primi alterantis, idest, cœli, alterare, cum ipsum non alteretur. Si enim ita sit, consequens erit, vt cæteræ causæ non moueant, nisi moueantur: quod etiam disertis verbis affirmat Aristoteles 7. huius operis libro cap. 1. & lib. 8. cap. 5. At si causæ secundæ non mouent nisi motæ, sanè oportet eas antequam aliquid moliantur, præuio illo influxu concitari.

Item Causa prima non solum est prima in essendo, sed etiam in operando, atque ita prius natura agit, quam causæ secundæ: hæc autem naturæ antecessio non cernitur in cōcursu diuino circa ipsā actionem causarum secundarum, cum eiusmodi actio tota sit à Deo & à causis secundis, nec vlla eius pars prius à Deo, quam à causis secundis attingatur. Oportet igitur aliam dari actionem à Deo, vt ab integra causa, prius natura elicita; nempe eam, qua agentia secundaria ab ipso excitentur, & moueantur.

Causa secū-
da dum ope-
ratur magis
perficitur.

Præterea Causa secunda cum operatur, communi Philosophorum assensu dicitur maiorem acquirere perfectionem, quam cum in otio est: hæc autem perfectio non consistit in ipsa actione, quam edit, quia calefactio ignis, verbi gratia, cæteræque actiones transeuntes, non sunt in agente; sed in re, quæ patitur, vt suo loco planum fiet. Aliquid ergo in se recipit causa secunda dum agit, quod eam perficiat: hoc autem nō videtur esse aliud, quam influxus ille, quo in actu primo constituitur, expediturque ad eliciendam actionem, Quare non videtur negandum dari prædictum influxum.

ARTICVLVS II.

CONFVTATIO SUPERIORIS SENTENTIÆ, & argumentorum, quibus nitebatur, dissolutio.

Primā ratio.

HÆC tamen sententia non videtur probanda. In primis quia absq; necessitate res multiplicat. Vt enim verbi causa, ignis calorem producat, supposita naturali eius vi, & idoneo subiecto ad recipiendum calorem, alijsque vulgatis circumstantijs, fictitium est, ac superfluum quicquid amplius de nouo ex parte Dei desideratur, præter concursum in actionem & calorem, qui produ-

producitur. Nec vlla probabilis ratio affertur, cur istiusmodi influxus vnà cum influxu ignis non satis sit ad producendum calorem: praesertim cum illud, quod vocant esse intentionale diuinæ virtutis, & præuio illo motu induci inquirunt, necessariò sit quidpiam creatum, nec videatur posse esse aliud, quàm qualitas, quæ non minùs, quàm ignis, indigebit alio concursu ad operandū, sicq; dabitur progressus in infinitum.

Secundò, quia si res creatæ nihil omnino absque præuia illa excitatione moliri queunt, sequitur excitari, inuitariq; à Deo voluntatem, etiã ad actus vitiosos; quod nemo dicat. Plura ad hanc opinionem refellendam argumenta habes apud Ludouicum Molinam in sua Concordia quæst. 14. art. 13. disput. 26.

Iis, quæ in aduersam partem adducta sunt, non erit difficile respondere. Nam quod afferunt de artium instrumentis, vt de securi, quæ sine præuio impulsu haud quaquam artificiosam sectionē edit, ita est; sed non eodē modo se habent alia agentia, quæ vel sibi propriam, innatamq; virtutem ad operandum obtinent, vt ignis; vel sunt ipsa agēdi virtus, vt calor. Hæc enim aduentitio illo motu, quo ad exequendam actionem applicentur, non indigent, vti superius declaratum fuit.

Illud autem Peripateticæ disciplinæ proloquium, quo Thomistæ maximè innituntur, sic interpretandum est, vt proprium sit supremi motoris mouere non motum, hoc est, agere independentem ab altiori causa. Quo item sensu causæ secundæ non mouent nisi motæ, hoc est, nisi dependentem à primo agente, quod vnà cum ipsis operatur.

Quod de prioritate diuini cōkursus obijciunt, parum habet momenti. Nullo pacto concedendum est Deum prius natura agere ratione alicuius prioris concursus, quem directò immittat in causam agentem, vt eam corroboret, & ad operandum excitet; cum is nō detur. Nec etiam ratione illius, quo actionem, & effectum causæ secundæ immediatè attingit, quasi aut totum, aut aliquam eius partē per se prius producat absque consortio causæ secundæ. Fatendum tamen est Deum secundum istiusmodi influxum prius agere, duplici consideratione. Vna est, qua priora natura dicuntur, quæ perfectiora sunt, quo pacto se habet diuinus concursus, qui causarum secundarum concursu multò est excellentior. Altera est, qua priora vocamus ea, à quibus non retro comitat consecutio. Nec enim si detur concursus diuinus absolutè, sequitur dari cōkursum ignis; etsi contra ex eo, quod detur concursus ignis, rectè colligatur dari diuinum concursum. Ad harum verò prioritatum rationem nō opus est totum causarum secundarum effectum, aut aliquam eius partem, prius à Deo, quàm à causis secundis produci, vt planum est.

Quod vltimo loco obiectum fuit, ita dilues. Non dicuntur agentia naturalia dum agunt, nouam acquirere perfectionem, qua tunc

2. ratio.

Ocurrunt aduersariorū rationibus.

Quo sensu dicitur propriū primi mouentis mouere nō motū.

Bifariam posse dici Deum agere prius natura, quā causam secundā.

Traditur hæc à Scot. in 1. d. p. a Caiet. 1. p. 8. art. 1.

De hac excellētia D. Tho. in 1. d. 1. q. 1. art. 4. Auerroes super 1. d. 4. propositione lib. de causis.

constit

Quo pacto
agentia natu-
ralia dicitur
denovo perfici
ci dū agunt.

constituantur in actu primo: in hoc enim sunt per formas iam antè sibi inditas, quarum interuentu agunt. Dici tamè possunt denovo perfici merito actionum, quas edunt; idque dupliciter; vel perfectione intrinseca, idest, ipsis inhærente, cum agunt per immanentem actionem; vel extrinseca, cum per transeuntem. Nam quod etiam actio transiens sit perfectio agentis creati, ex eo patet, quia maximum est creaturarum ornamentum primam causam imitari, quod præstant dum agendo sese alijs communicant; adeo vt D. Dionysius 3. cœlestis hierarchiæ dicat omnium diuinissimum esse Dei cooperatorem fieri. In quam sententiam lege quæ tradit S. Thomas lib. 3. contra gent. cap. 19. & Auerroes 12. Metaph. comm. 36.

An actio tri-
sies sit perfe-
ctio agentis
disputat Ca-
pr. in 4. dist.
49. q. 1. art. 3.
Cai. 1. p. 9.
44. a. 4. se 1.
2. contra gent.
cap. 9.

D. Dionys.

QVÆSTIO XIV.

VTRVM DEVS IMMEDIATIONE
virtutis, & suppositi cū omni agen-
te creato operetur.

ARTICVLVS I.

QVID SIT AGERE IMMEDIA-
tione virtutis, & suppositi.

In quolibet
agente duo in
sunt.

T propositam dubitationem expediamus, sciendum est quemadmodum in quolibet agente duo cernuntur, nimirum virtus, per quam operatur, vt in igni calor; & res ipsa, quæ principaliter denominatur agere, vt ignis; ita, quod ad præsentem attinet disputationem, bifariam dici agens immediatè agere: vno modo, immediatione virtutis; altero immediatione suppositi, id enim est quod principaliter, & vt quod, operari dicitur. Illud agit immediatè immediatione virtutis, quod agit per virtutem non aliunde sibi communicatam, siue patiens immediatum sit agenti, siue ab eo distet. Exemplum prioris immediationis secundum virtutem cernere est in igni cum per ingenitum, sibi que proprium calorem aquam attiguam excalfacit: Posterioris in sole, cum, lumine per intermedia corpora traiecto, terram illuminat.

Actio imme-
diata imme-
diatione vir-
tutis.

Virtutis me-
diatio.

Agere mediatè mediatione virtutis, est per virtutem sibi commodatam operari, siue item patiens distet ab agente, vt cum orbis lunæ lumen sibi à sole immissum in aerem iaculatur; siue non distet, vt cum idem orbis prædictum iubar in spheram ignis demittit.

Actio imme-
diata imme-
diatione sup-
positi.

Quod ad rationem suppositi attinet; id agit immediatè immediatione suppositi, inter quod & ipsum effectum, siue rem patientem, nullum

nullum aliud suppositum, hoc est, singulare per se subsistens, interiectum est, quo pacto aqua manum, quam abluit, refrigerat.

Id agit mediata mediatione suppositi, inter quod & effectum, siue rem, quæ patitur, aliud cadit suppositum, vt inter fabrum, & statuam, securis.

Mediata mediatione suppositi.

ARTICVLVS II.

DEVM VTROQVE MODO
immediatè operari.

lege D. Th.
1. sent. d. 37. c.
1. art. 1. & 3. cō-
tra gent. cap.
6.

HIS animaduersis, respōdemus Deum cum quouis agente creato operari immediatè immediatione virtutis, & suppositi. Quæ assertio quoad priorem partem ex eo constat, quia virtus diuina nō est aliunde communicata; quin potius omnis rei creatæ virtus à Deo effluxit, atque eo pacto est virtus creaturæ, vt Dei quoque virtus sit. Vnde intelliges nullam rē creatam, si cum Deo comparetur, agere posse immediatione virtutis; quanuis si vna cum altera conferatur, possit. Posterior pars conclusionis liquet ex eo, quia inter Deum, & effectum rei creatæ, siue rem, quæ patitur, nō est intermedium aliquod suppositum, cum tam Deus, quàm ignis, verbi causa, dum calorem producunt, secundum suam substantiam immediata sint manui, quæ calefit, cūque ipsam caloris productionē immediatè attingant, vt ex ijs, quæ à nobis superius disputata sunt, planum est.

Conclusio.

Nonnulli tamen, è quorum numero est Ferrariensis ad cap. 70. libri 3. contra gent. contendunt vt aliquid censeatur agere immediatione suppositi requiri præterea, vt per aliud suppositum non agat; nec sufficere immediatè secundum substantiam attingere effectum, & rem, quæ patitur. Negant igitur Deum, dum vnà cum substantijs creatis operatur, agere immediatè immediatione suppositi. Verum, etsi non multum referat quo quisque modo loquatur, si de re constet; nos tamē priorem explicandi rationem, quæ vsurpatior est, amplectimur. Nec quod obijciunt, momentum habet, videlicet si dicamus Deum omnia effecta causarum secundarum operari immediatione suppositi, sequi tolli ordinem causandi inter Deum & supposita creata: eo quòd non videatur seruari ordo causandi inter ea, quæ immediatè agunt. Non habet, inquam, momentū: quia eiusmodi ordo non consistit in eo, quòd supposita creata attingant per se suos effectus; & causa prima non nisi per secundas: sed in eo, quòd omnia agentia creata, & supposita omnia dependeant à prima causa, vt à fonte totius esse, ita vt citra illius opem, & influxum nec consistere valeāt, nec vllam operationem exequi, vt iam supra declaratum fuit.

Quorūdam
Opinio.

Improbatio.

Ordo agendi
inter Deū
& supposita
creata in quō
consistat.

QVÆSTIO XV.

VTRVM CAVSSA PRIMA ACTIO-
nem secundæ, an secunda actionem
primæ determinet?

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS VIDEATVR
neutram ab altera determinari.

Duplex actio
num determi-
natio.

Secundum
speciem.

Secundū gra-
dam naturæ
singularis.

Sēsus propo-
sitę quæstio-
nis.

De Determi-
natione secū-
dum speciē.

DVPLEX est, quod ad propositam difficultatē spe-
ctat, actionum determinatio; vna secundum spe-
ciem, altera secundum gradum naturæ singularis.
Tunc causa vna actionem alterius secundum spe-
ciem determinat, cum generalem illius rationem, &
indifferentiam ad certam speciem vocat, & contra-
hit; id est, cum ea causa, quæ ex sese tam vnus, quàm alterius spe-
cici actionem indiscriminatim edere potuisset, ab alia limitatur, vt
huius certæ speciei, non alterius producat actionem. Similiter tunc
causa vna actionem alterius secundum gradum naturæ singularis
determinat, cum ea, quæ sub eadem specie ad hanc vel illam actio-
nē indeterminata erat, ad hanc certam singularē trahitur & definitur.

Hoc posito inuestigandum in præsentia est, quonam pacto caus-
sa prima & secunda in actionibus hunc in modum determinandis sese
habeant. Non quærimus autem quid eiusmodi actiones formaliter
specificet: id enim intrinsecè quidem præstat essentialis cuiusq; dif-
ferentia; extrinsecè verò obiecta, à quibus actus in genere causæ
formalis extrinsecæ speciem sortiuntur. Sed nimirum in quæstionē
vocamus vtra prædictarum causarum alterius actiones efficienter
determinet. Porro autem quòd alienum sit à veritate id, quod cō-
munis Philosophantium schola asserit, nempe causam secundam
determinare actionem primæ secundum speciem, hunc in modum
probatur. Id determinat secundum speciem, à quo gradus specificus
principaliter tribuitur: sed hic tribuitur principaliter à prima caus-
sa, cuius influxus est præcellentior, quæque fons est totius esse, tam
specifici, quàm singularis. Non igitur causa secunda actionem pri-
mæ eo pacto determinat.

Secundò. Vnus, idemque influxus diuinus secundum speciem sat
est omnibus actionibus causarum secundarum perficiendis, sicuti
vna, eademque specie illuminatio sufficit ad producendam lucem,
& ca-

& calorem, & multarum specierum animantes, quæ ex putri materia obueniunt. Non est igitur cur dicamus diuinum concursum trahi ad diuersas species.

Iam quòd causa prima nõ determinet, vt multis visũ est, actionem secundæ quoad gradũ naturæ singularis, hisce argumentis videtur concludi. Vel eiusmodi gradus est à Deo, & à causa secũda; vel à Deo tantum: Si à Deo, & à causa secunda; non est igitur cur soli Deo tribuatur. Quòd autem non tantum à Deo fit, aperte conuincitur. Primùm quia cum gradus naturæ singularis idem re sit cũ gradu specifico; impossibile est produci hunc à causa secũda, illũ verò à Deo tantum absque secundæ causæ consortio: quæ enim re non dissident, neque productione distingui possunt. Item, quia sequeretur causas secundas non tendere per se in supposita, id est, in singularia per se existentia. Quo enim pacto in ea per se ferri possunt, si non eliciunt actiones, quibus illa per se efficiuntur? Tertiò, quia nulla ratio afferri poterit, cur non idem singularis effectus ab eadem causa diuerso tempore; vel à distinctis eodem, producat, si singularitatem ipsam ordinaria lege Deus contribuit. Accedit testimonium Aristotelis hoc in lib. c. 3. tex. 38. & lib. 5. Metaph. c. 2. tex. 3. vbi docet particulares effectus ad particulares causas esse reducendos. Quare non est cur singularitas ad primam causam, quæ maximè vniuersalis est, referatur.

De determinã
natione quo-
ad singulari-
tatem.

Aristot.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS ENODATIO.

Consule D.
Tho 3. cõtra
gent. c. 66. &
in 2. d. 1. q. 1.
art. 4.

PROposita difficultas duabus conclusionibus explicanda est. Prima sit. Actio causæ primæ determinatur quoad speciem ab actione causæ secundæ. Hæc conclusio videtur Philosophorum omnium communis; patetque ex eo, quia cum causa prima in se spectata possit hominem, & aquilam, cæteraque eiusmodi sine discrimine producere; ratio cur cum homine non aquilam, sed hominem; cum aquila non hominẽ, sed aquilã procreet; non alia sanè est, nisi quia eius concursus à concursu hominis, vel aquilæ ad huius potius, quã alterius speciei actionẽ, effectũque producendũ definitur, & contrahitur. Ac de eiusmodi determinatione locutus est D. Dionysius 4. de diuinis nominibus, vbi scripsit Deũ vniformiter operari omnia; diuersitatem autem effectorum esse à causis secundis: quẽadmodum sol ex se vniformiter illuminat; ac quòd alijs aliter lucẽ impertiat, à diuersitate subiectorum proficiscitur. Hæc assertio intelligenda est de ijs tantum actionibus, & effectis, quæ à causa prima concurrentibus secundis administrantur: quæ enim à prima duntaxat oriuntur, planum est non aliunde determinari.

1. conclusio.

Probatio.

Dionys.

De quibus 2.
tionibus &
effectis sit in-
telligenda cõ-
clusio.

2. conclusio.

Secunda conclusio. Actio causæ secundæ determinatur per se pri-

Rr

mo

Determinatio actionis causa secundæ quoad singularitatem non est ab efficiente creato.

Nec à materia.

Nec à loco.

Nec à prædictis circumstantiis simul superis.

Nec à duratione.

Determinatio actionis, & effectus ad eandem causam pertinet.

Quelibet forma singularis pendet à definito agente.

mò à Deo quoad singularitatem. Hanc tuentur plerique de schola Nominalium, & è iunioribus Philosophis, Theologisque nonnulli. Suadeturque in hunc modum. Hic ignis, verbi causa, ex se non est determinatus ad certam numero calefactionem, tum quia potest multas elicere, ut patet; tum quia natura non intendit definite hoc singulare, ut alibi ex Avicenna docuimus. Igitur ut hanc calefactionem determinate edat, oportet aliunde determinari. Sed in causis secundis nihil est, à quo determinari possit; recurrendum est ergo ad causam primam, quæ ipsius virtutis suæ efficacitate determinet: cuius certe est ordinaria, ac stata lege hunc quasi defectum naturæ supplere. Probatur minor; quia tam cœlestis influxus, quam cæteræ causæ effectrices, quæ quoquo modo cum igne concurrere possunt, indifferenter se habent ad hanc, vel illam calefactionem edendam. Item materia, in quam ignis agit, ex se ad quamlibet recipiendam apta, idoneaque est. Similiter locus nihilo magis ad unam calefactionem, quam ad alteram facit. Nec putandum hanc determinationem, si non à singulari circumstantiis, saltem ab earum omnium complexu, id est, ab hoc agente, hoc cœlesti influxu, hac materia, hoc loco, cæterisque huiusmodi in unum collectis, tribui posse. Hæc enim omnia, ut non singulatim solum, sed uniuersim quoque sumpta, multis communia sunt; ita non possunt reddere aliquid ita uni proprium, ut multis non conveniat. Nec denique sat est confugere ad durationem, seu veram, seu imaginariam; quasi propterea ignis hanc potius calefactionem edat, quam aliam; quia agit dependenter ab hac duratione. Primum, quia existimare tantam inesse durationi vim, ut quod aliarum circumstantiarum collectio præstare non potuit, ipsa perficiat; fictitium est, & ridiculum. Deinde, quia duratio seu vera, seu imaginaria, vera rei causa non est; sed mensura potius, & affectio, quæ rem iam constitutam, & determinatam sequitur.

Porro ad clariorem notitiam eorum, quæ diximus, nonnulla animadvertenda erunt. Primum est, ad eandem causam pertinere determinationem actionis quoad gradum naturæ singularis, & determinationem effectus quoad eundem gradum. Namque eadem indifferentia cernitur in hoc numero agente, in hoc subiecto, in hoc loco, in hoc tempore, vel momento, & in tota collectione harum circumstantiarum ad productionem caloris, verbi gratia, quæ cernitur ad calefactionem eliciendam, ut consideranti planum est.

Secundò obseruandum, cum dicimus hunc ignem indifferentem esse ad hanc, vel illam calefactionem, hunc vel illum calorem producendum, id non ita debere accipi, quasi hic ignis ad omnem profus calefactionem, caloremque producendum indifferens sit. Non enim ita res habet; cum hic ignis, esto indifferens sit ad educendos ex hac materia infinitos calores; non tamen sit indifferens ad educendos eos, qui ab alio igni educi possunt; siquidem omnis forma singularis naturalem habet dependentiam à definito agente particulari, quod

Greg. in 1. d. 17. q. 4. art. 7. ad 7. & d. 31. q. 1. art. 1.

quod §. Metaphysicorum lib. ostendemus. Sed nimirum sic id accipiendum est, ut cum quilibet ignis possit multas calefactiones, multosque calores edere, ex se tamen ad quemlibet horum, qui ad se pertinent, indifferens sit.

Tertiò, sciendum actionum, & effectorum singularitatem non ita à Deo præfiniri, quasi tantum ab eo individualis differentia effectivè tribuatur. Nam cum tota actio, & totus effectus causarum secundarum simul à Deo, & à causis secundis procedat, impossibile est differentiam individualement, quæ est idem re cum eo, quod constituit, non produci simul à causis secundis. Dicitur ergo à Deo singularitas præfiniri, quia Deus videns causam secundam esse veluti in pro-cinctu, ut exeat in actum certæ alicuius speciei, simulque esse prorsus indifferentem ad plures singulares actus sub tali specie, nec habere unde sese ad unum potius, quam ad aliud determinet, huic perplexitati occurrit efficacitate suæ voluntatis præfiniendo qui nam actus singularis, hoc loco, & tempore, momentovè exercendus sit sub illa specie, ad quam causa secunda se determinat. Rationem autem, modumque eius præfinitionis sic licet mente concipere. Vidēs Deus positus illis circumstantiis concurrere sibi esse ad eam speciem actus ex lege ordinaria, qua decrevit non destituere suo auxilio agens creatum, præfinit concursum individuum, quo sibi placet influere. Quia verò non diverso, sed eodem numero concursu, actione Deus, & causæ secundæ influunt in ipsius causæ secundæ effectum, ut supra explicauimus, sit, ut concursus etiã agentis creati determinetur in gradu individuo, ut videlicet potius sit hic, quam ille alius eiusdem speciei, qui in illis circumstantiis indiscriminatim exhiberi posset. Atque ita quòd actus, & effectus, hic potius sit, quam alius numero solo diversus, in ipsum Deum resolvitur.

Quod si quis obijciat videri ex dictis sequi essentias habere causam efficientem, cum dicamus differentiam individualement, quæ est pars essentialis rerum singularium, produci per se primò à Deo determinate, & à causa secunda determinata. Occurrendum erit proloquium Philosophorum affirmatiuum essentias non habere causam efficientem, intelligi de connexionibus essentialibus, qualis est inter hominem, & animal particeps rationis; quæ cum non sint aliud formaliter, quam relationes identitatum, fundamentaliter verò negationes diversitatis, ut doctè explicat Fonseca lib. 5. Metaphy. c. 5. q. 1. sect. 4. nequeunt ab vlla causa effici. Verum id non impedit quo minus ipsi termini essentialis, cuiusmodi est differentia individua cuiusque actionis, & effectus, cum in rerum natura sub actu existentia ponuntur, effectrices causas sortiantur.

Singularis differentia non producit à Deo tantum. Sed simul etiam à causis secundis.

Quo pacto singularitas à Deo præfiniatur.

Obiectio.

Dilutio.

Quo sensu præfinitur Philosophi essentias non habere causam efficientem.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO RATIONVM, QVÆ

initio propositæ fuerant.

Rr 2

Nunc

Nunc quo pacto primi articuli argumentis occurrendum sit videamus. Ad primum neganda est minor propositio. Non enim eius est determinare secundum speciem, ad quod pertinet gradum specificum principaliter tribuere; sed eius, quod definit, trahitque causam vniuersalem, vt huius potius, quam alterius speciei operationem, effectumque producat; quo pacto se habet causa secunda ad primam; cum tamen causa prima ipsum esse specificum; vt præstantior & principalior causa, rei genitæ conferat.

Cur diuinus
cōkursus non
sit ubiq; vnus
specie.

Ad secundū, dicendum est, cum diuinus concursus nō sit aliud, quam externa Dei actio, & hæc in eundem feratur terminū, in quē actio causæ secundæ, vt in calorem, dum concurrat cum igne calefaciente; & in leonē, dum cōcurrat cum leone generatē; fieri nō posse vt vnus cōkursus diuinus secundū speciē satis sit omnibus secundarū caussarū actionibus perficiendis; esto eadē specie illuminatio sufficiat ad producendam lucem, deinde lucis interuentu calorem, tum caloris ministerio variarum specierū animantes ex putrescente materia. Ratio discriminis palam est, quia non repugnat vnā, eandemque rem singularē esse principiū siue instrumentariū, siue principale actionū, effectūque specie differentium; cum tamen repugnet eandē specie actionē ferri in terminos specie diuersos.

Gradas singu-
laritatis etiā
à caussis secū-
dis tribuitur.

Rationes verò, quæ probare nitebantur determinationem ad gradum naturæ singularis, non esse à causa prima, facile soluet qui dixerit; ad primam quidē, eiusmodi gradū etiā à caussis secundis tribui, vti exposuimus; sed ita, vt illæ ad eum conferendū à prima determinentur. Ad 2. agentia creata præfinita concursu primæ causæ determinantis tendere in singularia per se existentia; quia sic actiones edunt, quibus eiusmodi singularia per se efficiuntur. Ad 3. non posse eundem effectum singularem ab eadem causa secunda diuerso tempore, vel à distinctis eodem tempore produci: quia effectus singularis pendet ab hac numero actione, qua gignitur; & hæc actio ab hac numero duratione, in qua elicitur, etsi duratio non cōferat illi tanquā vera causa singularitatē, vt supra ostēdimus; sed tantūmodò sit occasio, conditio, & indicatiū singularitatis vt 2. de gener. planius, & enucleatius dicetur. Præterea hic singularis effectus habet necessariā cōnexionē cū sua causa; licet ab ea in actū deduci nō possit, nisi accedente diuini cōkursu præfinitione. Neq; his repugnat quod Aristoteles ait de reuocatione particulariū effectū ad particulares, nō ad vniuersales causas; loquitur enim de caussis vniuersalibus in prædicādo, vt de artifice cōparatione statuarij; Deus autē nō est causa vniuersalis in prædicādo, sed in operādo, vt ibidē exposuimus.

Effectus singu-
laris pēdet
per se ab hac
singulari acti-
ōne.

Q V Æ S T I O X V I.

VTRVM NE RECTE CONCEDATUR
aliquid esse, quod diuina potentia fieri non possit?

ARTICVLVS I.

MVLTAEFFVGERE POTENTIAM

Dei ordinariam; nihil absolutam; nisi quod
contradictionis repugnan-
tiam inuoluit.

QUIMVS haecenus de concursu Dei secundum ordinariam eius potentiam, nunc de eodem secundum extraordinariam, siue absolutam potentiam pauca differemus. In primisq; ad explicationem huiusmodi controuersiae, quae caeteris quaestionibus ad diuinam potentiam spectantibus, tanquam fundamentum supponenda est, scire oportet etsi potentia diuina in se vna, ac simplicissima sit; prout tamen rebus efficiendis comparatur, in ordinariam, & absolutam diuidi, ut videre est apud D. Thomam 1. p. q. 25. art. 5. & in 3. dist. 1. q. 2. art. 3. Gregorium in 1. d. 42. q. 1. Scotum in 1. d. 44. q. vnica. Capreolum d. 42. quaest. 1. art. 1. Alensem 1. part. quaest. 20. memb. 5. Potentia Dei ordinaria est, quae respicit communem, & usitatum cursum, ordinemque rebus inditum. Absoluta, est eadem diuina potentia simpliciter, ac sine vlla limitatione spectata.

Quae sit potestas
Dei ordinariaeque ab
soluta.

Hoc posito sit prima assertio. Multa nequeunt fieri à Deo secundum potentiam ordinariam, quae secundum absolutam possunt. Haec assertio probatur quoad priorem partem, quia exempli causa, si ignis idoneae materiae apte, congruenterque applicetur, non potest Deus cum eo non concurrere ad comburendum: quandoquidem id poscit communis, ordinariaeque lex, qua rebus creatis eiusmodi concursum exhibet. Quoad posteriorem partem suadet, quia potest Deus praeter consuetum ordinem id commune beneficium denegare, ut olim cum Hebraeos pueros in Chaldaeorum fornace seruauit incolumes. Namque ut D. Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 3. monet, edisseritque sanctus Thomas prima parte quaest. 105. art. 6. virtus diuina nequaquam secundarum causarum ordini subiecta est; sed ei potius talis ordo subditur, ut qui à Deo procedat non necessitate naturae, sed arbitrio voluntatis. Potuisset enim Deus alium praescribere rerum ordinem; vnde & praeter hunc ab ipso constitutum agere potest, cum voluerit; producendo videlicet se solo tam effecta secundorum agentium, quam alia, ad quae res creatae pertingere non possunt.

1. assertio.

D. August.

Virtutem diuinam esse supra ordinem causarum secundarum.

Secunda assertio. Absoluta Dei potentia fieri potest quidquid contradictionem non implicat. Haec assertio communi Theologorum, Philosophorumque assensu in scholis recepta est, & ab omnibus tanquam irrefragabile axioma inter disputandum conceditur. Probatur

2. assertio.

autem

Probatio ex Richar. autem à Richardo in 1. d. 42. quæstione septima; quia vbiq; extrema non includunt repugnantiam contradictionis, apta sunt, quantum ex parte ipsorum est, per aliquam potentiam coniungi, nisi ex parte potentia sit defectus, qui in diuina attributa minimè cadit.

Altera probatio ex D.Th. Idem quoque ostenditur à D. Thoma 1. p. q. 25. art. 3. quia esse diuinum, in quo diuinæ potentia ratio fundatur, est infinitum, minimeque limitatum ad aliquod genus entis, sed in se continens perfectionem totius esse. Vnde quidquid potest habere rationem entis comprehenditur sub possibilibus respectu diuinæ potentia absolutæ. Nihil autem rationi entis opponitur nisi non ens, seu quod inuoluit esse, & non esse simul. Ex quo sequitur ea omnia, ac sola, in quibus inest contradictio, absolutam Dei potentiam effugere. Itaque fieri à Deo non potest, vt sex non sint bis tria; quia alioqui essent & non essent sex: nec item vt homo non sit animal particeps rationis; quia esset simul, ac non esset homo: nec vt creatura conseruetur sine Deo, quia esset dependens, cum sit creatura, & non esset dependens ex hypothesi: similiter neque mentiri Deus potest, quia cum sit ipsa veritas, esset Deus, ac non esset. Atque hanc rationem D. Dionysius 8. cap. de diuinis nominibus reddit Elymæ Mago quærenti quo pacto à nostro Theologo (intelligebat autem D. Paulum) dictum esset aliquid non posse Deum, si est omnipotens: dixerat enim 2. ad Timoth. 2. Deum se ipsum negare non posse. Nempe, inquit, negare se non potest Deus, quia se ipsum negare est à veritate cadere; est autem veritas Deus, atque ita à veritate cadere à Deo est cadere. Lege plura in hanc sententiam apud D Tho. 2. contra gentes cap. 25. Altissiodorensis lib. 1. suæ summæ, Magnum Albertum in 1. sent. dist. 42. art. 4. & 6. Durandum in 1. d. 42. q. 1. & 2. Heruæum quodl. 4. q. 9.

Repugnat cōseruari creaturam sine Deo.
D. Dionys.

ARTICVLVS II.

ALIA QVÆDAM AD EANDEM sententiam spectantia.

Diuina potentia non est contractanda ad angustias nostri intellectus.
D. Ansel.
Mysteria fidei non sunt contra; sed supra lumen rationis.
Augu.

EST autem non segniter obseruandum, cum an aliquid diuina virtute fieri possit, inquirimus, negatiuam partem non temerè, aut ex intellectus nostri mēsurā definiendam esse. Namque vt rectè ait D. Anselmus 2. lib. Cur Deus homo, Multa potest Deus facere, quæ hominis ratio nequit comprehendere, multaque sunt fidei mysteria, vt incarnatio diuini Verbi, sustentatio accidentiū extra subiectum, aliaque eiusmodi, quæ intellectus humanus, nisi cœlesti disciplina sit institutus, negabit posse esse, licet illa re vera non contra, sed supra lumen rationis sint. Vnde D. Augustinus in illa verba primæ ad Corint. primo stultam fecit Deus sapientiā huius mundi.

mundi. Sapientiam, inquit, huius mundi fecit Deus stultam, faciēdo, ac declarando id esse possibile, quod ipsa iudicat impossibile.

Secundò aduertendum est, cum decernimus non posse aliquid à Deo fieri, id non diuinæ virtutis imbecillitati, sed ipsius rei defectui, & quasi impotentia ascribi debere. Namque vt Hugo Victorius 1. lib. de sacramentis parte 2. cap. 22. sapienter, & acutè disputat, nō minùs potens est Deus, quòd impossibilia non possit; siquidem posse impossibilia nō est posse; sed non posse. Itaq; omnia potest Deus, quæ posse potentia est. His similia tradidit D. Ambrosius in cap. 23. Numerorum ad Chromatium, D. Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 5. D. Anselmus in Profologio cap. 7. & hos secutus D. Thomas 1. p. q. 25. art. 3. vbi admonet ea, quæ contradictionē inuoluunt, congruentiùs dici, ipsa ex se talia esse, vt non possint fieri, quàm non posse illa Deum facere. Sanè vt nemo imbecillum aspectū vocat, qui sonos nō videt, nec infirmum auditū, qui colores nō audit; cum hæc non pertineant ad eiusmodi facultatum obiecta; ita nec diuina potentia debilis censenda est, quòd simpliciter impossibilia præstare nequeat; cum hæc sint extra terminos, atque obiecta executricis potentia.

Tertiò nec illud omittendum est, quod iam ex dictis facile quicuis intelliget, nimirum licet potētia diuina infinita sit, non propterea admitti debere posse Deum ex se id, quod simpliciter impossibile est producere. Etenim cum productiuum, & producibile (liceat enim ita loqui) sese mutuò respiciant, nec aliquid dicatur productiuum, nisi eius, quod producibile est, si Deus ex se esset productiuus alicuius impossibilis; iam impossibile, possibile foret.

QVÆSTIO XVII.

VNDE PROVENIAT, VT ALIQUID diuina virtute possit, aut non possit fieri.

ARTICVLVS I.

ENODATIO PROPOSITÆ

difficultatis.

LIBET adhuc plenioris doctrinæ gratia scrutari diligentius quo ex fonte oriatur, vt aliquid à Deo factibile sit, aut non sit. Quam dubitationem pertractat Henricus Gandauensis quodl. 8. q. 3. Scotus in 1. d. 43. q. 1. Bassolius d. 42. q. 2. Omnis cōtrouersijs dicimus producibilitatem esse affectionē consequentē natu-

Item D. Aug.
17. de Trinit.
c. 11. & lib. 1.
de Symb. c. 1.
D. Anselmus
lib. 1. cur Deo
homo c. 17.

Hugo.
Quicquid
posse potētia
est, potest à
Deo fieri.
Ambros.
Augusta
Anselm.

Non afferri
dū posse Deum
ex se id, quod
simpliciter
impossibile
est.

Producibili-
tas passio en-
tis veri.

naturam entis veri, eo modo, quo risibilitas consequitur hominis naturam. Quare ut essentia hominis causa est, ratione interna, cur homo sit risibilis; ita & natura cuiusque rei est causa, seu ratio interna, cur produci queat. Quia verò producibile importat ordinem ad productivum (nihil enim dicitur producibile, nisi quia ab aliquo productricem vim habente effici potest) inde est, quòd nihil censetur producibile, nisi, primò quidè per ordinem ad Deum, qui est prima causa efficiens rerum omnium, deinde per habitudinem ad agens creatum, à quo, Deo pariter concurrente, produci potest. In idem recidet si quis dicat causam, seu rationem, cur aliquid produci queat, esse negationem repugnantiae terminorum; qualis negatio cernitur, verbi gratia, inter lapidem & candorem; non tamen inter lapidem, & particeps intellectus. Nam ratio cur inter hos terminos, non tamen inter illos prædicta repugnantia versetur, est; quia horum, non illorù natura eiusmodi est, ut eam sequatur producibilitas, siue aptitudo, ut inuicem coniuncti produci valeant.

Quæ sit ratio, cur aliquid produci possit.

Dubitatio.

Si quis autem petat num ipsa natura terminorù secundum se sumpta, sublata omni existentiae consideratione, aliquam habeat ulterio-

Responsio.

riorem causam, ad quam referatur? Respondemus habere, nempe Deum, siue essentiam diuinam, quæ ut est fons & mensura totius esse, ita vnunquodque ens ab ea dependet tanquam adumbrata que-

Creaturæ relata transcendentia ad Deum.

dam illius similitudo. Ideoque creaturæ dicuntur à Philosophis relata transcendentia comparatione Dei; quod fieri non posset nisi secundum suam essentiam à Deo penderent. Ea est enim relatorù transcendentium conditio, ut pendeant essentialiter ab eo, ad quod referuntur. Porro pendent creaturæ secundum se à Deo, ut à causa ex-

Creaturæ præcisè secundum suas essentias non pendent ab ideis prædicis.

explari, seu quoad diuinas ideas; non quidem practicas: Etenim ut hæ ad artem diuinam, & ad actionem spectant, ita creaturæ præcisè secundum suas essentias, absque vllò respectu ad existentiam, consideratæ, ab ipsis non pendent: sed secundum ideas speculatiuas, quæ artem, potentiamque diuinam executiuam nostro intelligendi modo antecedunt. Nec mirum, cum diuina essentia in illo priori perfectissimam rationem totius esse obtineat, resque omnes ut absolutissimum speculum repræsentet, & secundum suos gradus partim formaliter, partim eminenter contineat: atque ideo in prioritate illa non inchoatè duntaxat, ut quidam volunt, sed absolutè, perfectèque imitabilis iam sit à creaturis, in qua imitabilitate, prout obijcitur diuino intellectui, idearum ratio potissimum consistit.

De ideis speculatiuis consule Henricum quodlibet. 8. q. 1.

Sempiternæ connexiones pendent ab essentia diuina.

His adde non modo simplices terminos, sed eorum etiam sempiternas connexiones habere necessariam dependentiam ab essentia diuina, ut ab ipsarum causa suo modo, quia quidquid terminorum causa est, censetur etiam causa earum affectionum, quæ terminis necessariò conueniunt, quo pacto se habent prædictæ connexiones, siue accipiantur fundamentaliter, & ut sunt negationes diuersitatis prædicatorum à subiectis (licet ita sumptæ, ut non habent entitatē,

ita

ita nec causam nisi admodum improprie, videlicet quatenus eorum conditio fert) siue formaliter, quo pacto sunt respectus quidam identitatis vnus cum altero, vt supra docuimus, qui respectus etiam quo ad eam entitatem rationis, quam sortiuntur, suo modo adumbrationes quaedam sunt, quanquam obscurissimae, primi ac diuini esse.

Ex dictis habes, causam, rationemue internam, cur vnūquodque sit producibile, esse ipsam naturam terminorum: causam externam actiuam, à qua potest effici, & in ordine ad quam producibile nuncupatur, esse potestatem diuinam rerum omnium effectricem; itēque virtutem causae creatae (nisi sit res, quae secundorum agentium facultatem omnino excedat) vltimam verò causam, externam etiam, in quam, vt in fontem, & mensuram totius entitatis fit resolutio, esse diuinam essentiam eo, quo diximus modo, spectatam. Hinc non difficile erit à dissimili intelligere cur aliquid à Deo effici non possit; est enim interna causa ipsa natura terminorum, quam sequitur repugnantia, ne inuicem coniungi possint, quae repugnantia ex eo oritur, quod tales termini à veri, & primi esse participatione omnino absint.

ARTICVLVS II.

DVBITATIONES CIRCA

superius dicta.

Circa ea, quae superius statuimus, nonnullae occurrunt dubitationes. Prima est, quod secundum Peripateticam doctrinam asserendum videatur omnia, quantūlibet contradictionis repugnantiam inuoluant, posse à Deo fieri, vno tantum excepto: quandoquidem Aristoteles 6. Ethic. cap. 2. laudat sententiam Agathonis aientis vno tantum carere Deum, videlicet, quod non possit facere, vt id, quod praeterijt, non praeterierit.

Secunda, Quonam pacto creaturae sint relata transcendentia comparatione essentiae diuinae secundum rationes ideales spectatae; cum omnia relata transcendentia definiantur per habitudinem ad ea, quae respiciunt, vt materia per habitudinem ad formam, potentiae ad sua obiecta; & tamen creaturae non soleant à Philosophis definirī per respectum ad essentiam diuinam, vt ex vulgatis earum definitionibus palam est.

3. Nū creaturae secundum suam essentiam praecise sumptae solummodo pendent à Deo, vt ab archetypo speculatiuo, & mensura totius esse, an etiam vt à causa efficiēte, finali, & exemplari practica, sicuti quidam nostrae aetatis excellēti ingenio, & doctrina Philosophi arbitrantur. Nā quod etiam hoc posteriori modo pendeat, hisce argumētis videtur concludi. Nō magis pēdet accidēs à substantia in genere causae subiectivae,

Sf

& mag

& materialis; quàm creaturæ à Deo in genere causæ efficiētis, (idē intellige de alijs duabus causis) sed dependentia illa est essentialis; ergo & hæc. Maior probatur, quia inde colligimus accidens pendere essentialiter à substantia, quod sine illa esse nequeat: at multò minus creatura sine Deo cohærere potest. Secundo idem confirmatur, quia ens secundum suam essentiam definitur id, quod existere in reum natura potest: Quare cum nihil dicatur posse existere, nisi comparatum ad suum efficiens, sequitur omne ens habere essentialē ordinem ad Deum ut ad causam efficientem.

ARTICVLVS III.

SUPERIORVM DVBITATIONVM explicatio.

Responſio ad
1. dub.
Non agno-
uisse Aristote-
lem in Deo
extraordina-
riam poten-
tiam.

Propositæ dubitationes ita diluendæ sunt. Ad primam dicen-
dum, in primis Aristotelem non cognouisse extraordinari-
am, siue absolutam Dei potentiam, immo nec de ordinaria re-
ctè sensisse: cum putarit Deum agere necessitate naturæ, ut alibi
ostendemus: deinde Agathonis dictum non in tota eius amplitu-
dine approbasse, ut re vera approbandum non est; sed qua ex parte
præteritum nullo modo infectum reddi posse, assererat.

Lib. 8. huius
operis c. 2. q.
5. art. 2.

Responſio ad 2.

Generalis cō-
ceptus entis
pertinet ad pri-
mum Philo-
sophum.

Ad secundam creaturas, si quatenus entia sunt spectentur, non nisi per habitudinem ad Deum, ut est causa prototypa totius esse, omnino distinctè, ac perfectè intelligi, & definiri posse: nec mirum quod in vulgatis definitionibus nulla Dei expressa mētio habeatur. Nam primum generalis conceptus entis in commune ad solū Metaphysicum pertinet, ut in proœmio huius operis docuimus. Deinde ipse Metaphysicus licet essentias persequatur vsque ad dependentiam à prima causa; rarò tamen definitiones omnibus numeris absoluit, ac perficit; vnde nec in ijs primam causam solet exprimere.

Responſio ad 3.

Tertia plus habet difficultatis, neque inficiamur admodum probabilem esse illorum Philosophorum opinionem, quam inibi retulimus. Verum quia opposita & nobis, & plerisque alijs verisimilior videtur; dicimus creaturas, ut quidem producibiles sunt, importare necessariam habitudinem ad productiuum, hoc est ad Deum, & alias causas effectrices, in quibus virtute continentur, ut fuit à nobis superius declaratum. Verum quia producibilitas non est ipsa creaturarum essentia; sed affectio eam consequens: siquidem ante omnem considerationem potentia diuinæ executiua iam res habent quod sint entia, quia iam sunt imitationes primi, ac diuini esse: consequens fit, ut res secundum suas naturas

præ-

præcisè spectatæ non habeant essentialem ordinem ad Deum, ut ad causam efficientem, vel finalem, aut etiam exemplarem præcticam. Namque harum omnium causalitates sese mutuis officijs committantur; quandoquidem finis allicit efficientem, efficiens agit propter finem, item efficiens, si intellectu præditum sit, proponit sibi exemplar, quod imitetur, ipsumque exemplar eius actionem dirigit.

His positis ad primum argumentum pro contraria opinione neganda est maior propositio, & ad eius confirmationem dicendum, non ex eo colligi accidens pendere essentialiter à substantia, quòd sine illa esse nequeat: multa enim pendent essentialiter ab ijs, sine quibus esse possunt; multa nequeunt esse sine ijs, à quibus non essentialiter pendent. Pro prioribus exemplum sit conceptus rosæ, qui cum à rosa speciem capit, ab ea secundum suam essentiam dependet ut à causa formali extrinseca; & tamen non existente rosa existit. Pro posterioribus sit lux, quæ nisi actu à luminoso conseruetur, euanescit; & tamen non pendet ab illo quoad essentiam, ut est communis Philosophorum opinio. Causa igitur cur accidens pendeat essentialiter à substantia in genere causæ subiectivæ, est, quia accidens secundum suam naturam est habitudo, siue respectus transcendens ad substantiam, quod non cõuenit rebus creatis comparatione Dei, ut triplicem illam causalitatem subit. Ad secundum respondendum, cum ens definitur id, quod potest existere, non definiri per essentiam; sed per affectionem, quæ essentiam cõsequitur: quemadmodum illa substantiæ definitio, substantia est ens per se existens, non traditur per quidditatem substantiæ, sed per proprietatem quandam, eius comitem; ac si diceretur, substantia est res habens quidditatem cui debetur, ut in alio non insit, quod annotavit D. Thomas 4. sentent. dist. 12. quæst. 1. art. 1. ex Auicenna in sua Metaphysica.

QVÆSTIO XVIII.

VTRVM ACCIDENS ATTINGAT
productionem substantialis
formæ, an non?

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORUM
sententiæ.

Sic a

IN

1. opinio.

Eius confir-
matio.

In hac controuersia duæ sunt extremæ sententiæ. Prior est quorundam recentium Philosophorum, & aliorum, quos in 7. lib. Metaphys. q. 7. Soncinas refert, asserentium formam substantialem rei generantis nullum actiuum influxum generationi, alijsue actionibus obeundis impendere; solaque accidentia propria virtute, & vt principes causas, generare substantiam. Id, quod hac potissimum ratione confirmant. Calor, verbi gratia, seposito omni concursu formæ substantialis, habet ex se vim calefaciendi generandiq; ignem; ergo forma substantialis nullo pacto ad id actiuè concurret; alioqui efficeret natura pluribus, quod efficere paucioribus valet. Probatur assumptum, quia aqua calida manum calefacit, & ferrum ignitum calefaciendo generat ignem; quæ actiones cum à forma aquæ, & ferri alienæ sint, ac peregrinæ, necessum est, vt solius caloris vi administrentur. Huc pertinet, quod si calor intensus extra materiam in quantitate diuinitus seruetur, non modò stupam calefaciet, sed etiã igniet; nulla interim ad id forma, cum nulla ibi esse ponatur, influxum adhibente.

2. opinio.

Posterior sententia huic aduersaria est Scoti in prima dist. 37. q. vnica, & in 4. dist. 12. quæst. 3. Durandi ibidem q. 2. & in 2. dist. 1. q. 4. Ochami in 2. q. 23. & aliorum; quam etiam pulchram, & subtilem vocat Iandunus primo de anima quæst. 8. Hi censent accidens neque vi propria, neq; vt substantiæ instrumentum, effectiorem substantiæ attingere; sed materiam duntaxat aptam idoneamq; reddere, vt in eam substantia rei generantis formam substantialem immediatè producat. Videtur autè posse id hisce argumentis ostendi. Nihil ultra suum gradum, aut speciem agit; sed substantia altiore naturæ gradum obtinet, quam accidens; non potest igitur substantia ab accidente effici. Quod si quis occurrat accidens non sua, sed substantiæ vi substantiam gignere, cuius oppositum ratio non probat; contra obijcitur. Namque aut vis illa, influxusue substantiæ, accidens est; aut substantia. Non substantia, vt patet: si accidens: eadem existit difficultas, & in infinitum quæstio abibit. Ergo nec eo pacto dicendum est ab accidente substantiam effici.

Item Basilius
in 4. d. 12. q. 2.
Bargij in 1. d.
37. q. vnica.
Baconij in 2.
d. 37. q. 1. art. 4.

Primum ar-
gumen. pro
secunda opi-
nionem.
Preoccupatio.

2. argumen.

Secundò. In generatione vniuoeca, qualis est, exempli causa, ignis ab igni productio, oportet formam rei genitæ consimilem esse formæ generantis; atqui forma ignis non est accidenti consimilis, sed substantiæ. Non ergo ab accidente, sed à substantia generatur.

3. argumen.

Tertiò. Substantia potest esse immediatum suæ actionis principium: ergo nihil impedit quominus substantia substantiam immediatè producat, atque adeo instrumentariam accidentium vim ad id neququam asciscet. Probatur antecedens; quia vel ita agere est infra, vel supra dignitatem substantiæ. Non infra; cum conueniat

niat

Con-
Tho-
gent.

niat Deo: non supra; cum competat accidentibus, ut calori, qui immediate calefacit. Non est igitur, cur negari debeat substantiam immediate operari.

Quarto. Vel actio, qua forma ignis producitur, immediate egreditur à calore tantum; vel à calore, & siccitate, cæterisque accidentibus, quibus materia disposita fuit; vel proximè à sola forma substantiali ignis generantis. Non à calore tantum; cum præparatio ad formam non in eo duntaxat consistat. Non ab omnibus accidentibus, quæ materiam ad susceptionem formæ exornarunt; cum vna simplex actio à multis principijs immediate elici non possit. Igitur à sola forma substantiali generantis: atque adeò nullum accidens productionem substantiæ efficienter attingit. 4. argum.

ARTICVLVS II.

STABILIVNTVR DVÆ ASSERTIONES,
quibus proximi articuli sententia
confutantur.

NEutra earum opinionum, quas retulimus, nobis probatur; sed alia inter utramque media, quæ aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit. Non rectè sentiunt, qui negant formam substantialem ad actiones suas obeundas actiue influere. Quæ ita probatur. Agere, vna est è præcipuis rerum naturalium affectionibus; adeò ut communi Philosophorum assensu dixerit Aristoteles 1. assertio.
2. de cælo c. 3. tex. 17. vnumquodque suæ operationis causam esse. Par est igitur, ac naturæ ordini consentaneum, ut actio in ipsa rerum substantia, causam habeat, à qua dimanet: hæc autem substantia, non potest esse materia, quæ nullam effectricem vim possidet; Est igitur forma. Axioma Peripateticum.

Secundò. Actio sequitur esse: ergo idem erit primarium essendi, & agendi principium: sed forma substantialis est primariū, ac principale principium essendi. Vnde ab Aristotele hoc in libro capit. 3. text. 28. dicitur ratio ipsa quidditatis. Erit igitur prima origo, & quasi fons è quo rei naturalis actio proficiatur. Idem est primariū essendi, & agendi principium.

Tertiò. Nulla causa potest effectum nobilioris notæ vi sua edere: atqui substantia est nobilior accidente: ergo nullum accidens vi propria substantiam gignet; sed ut instrumentū præstantioris agentis, id est, formæ.

Postremò. Confirmatur eadem sententia testimonijs Aristotelis, qui formæ substantiali disertis verbis efficientiā attribuit. Nāq; 7. huius libri cap. tex. 71. docet causam formalem, finalem, & efficientem nonnunquam in eandem rem incidere, ut in generatione equi, Eadē forma ad tria causarum genera pertinere potest.

equi,

equi, & 2. de ortu & interitu cap. 9. tex. 52. asserit materiæ esse pati; formæ verò agere, & ibidem text. 53. eos reprehendit, qui omnem actionem è solis qualitatibus educebant. Et 2. de anima cap. 4. text. 36. & 37. statuit animam esse effectricem causam, vnde motionis principium emergit.

2. assertio.

Secunda assertio. Nulla substantia creata sine instrumentaria accidentium ope substantialem formam inducit. Hæc est D. Thomæ 1. p. q. 77. art. 1. Auerrois 12. Metaphy. commen. 18. Henrici Gandau. quodlib. 14. q. 1. Aegidij Romani quodlib. 3. q. 1. Capreoli in 1. d. 3. q. 3. art. 2. aliorumque complurium. Suadetur autem primum, quia quantumlibet aduersariæ partis auctores contrà dicant; nulla substantia creata est immediatum agendi principium; videlicet quia sicut agere sine dependentia ab alio priore, proprium est primæ causæ; ita eidem tantum conuenit agere more principalis agentis sine dependentia ab alio posteriori, hoc est, absque interuentu alterius, per quod in effectum influat. Item quia forma agentis ita ordinatur immediatè ad esse, vt indiscriminatim se habeat ad hanc, & illam operationem, nisi ab accidentibus, quorum ministerio vti debet, determinetur. Vnde est, quod natura tantam agentium qualitatum varietatem, & apparatus substantijs attribuit. Deinde quia, vt Auerroes lib. 7. Metaphys. comm. 22. & 31. & lib. 12. com. 18. rectè ait, eiusdem est materiam præparare, & formam inducere. Quare cum non sola rei generantis substantia, sed accidentia quoque materiam præparent, etiam accidentia suo modo formam inducent. Præterea quia cum substantiæ effectrici accidentium ope ad alias actiones perficiendas vtatur, consentaneum videtur, vt eandem opem ad substantiæ generationem adhibeat. Huc pertinet illud Aristotelis 4. c. libri de sensu, & sensili; Nihil quatenus ignis, aut aqua, aut quidpiam aliud agere, aut pati, natum est; sed quatenus contrarietatem subeunt, eatenus agunt, patiunturque. Hoc est, nulla res naturalis propriam elicit actionem immediatè ex sua forma substantiali, vt principio agendi; sed ex contrarijs qualitatibus, vt ignis, & aqua ex calore, & frigore. Vnde colligit Alexander ignem non qua calidus est, actionem edere, Stoicam esse, non Peripateticam sententiam.

Nulla substantia creata est immediatum agendi principium.

Cum natura substantijs qualitates attribuit.

Ignem non agere interuentu caloris Stoicū dogma.

p istiusmodi pronuntiato lege differentem Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3.

ARTICVLVS III.

ALIÆ ASSERTIONES, QVIBVS tota quæstio profligatur.

3. assertio.

Tertia assertio sit. Accidentia facultate propria, siue vt principes causæ non attingunt substantialis formæ productionem; attingunt tamè virtute substantiæ. Hæc ex superioribus colligitur, asseriturque à D. Thoma 3. contra gent. cap. 69. & 3. p. q. 77.

Big auctores.

art. 3.

art. 3. Mag. Alberto in 2. dist. 12. ar. 12. Aegidio in theorematis, proposit. 43. & lib. 2. Hexam. cap. 11. Paludano in 4. dist. 12. quaest. 4. Maiore. q. 1. Richardo in 3. principali quaest. 2. Argentinatense quaest. 1. Hispalensi. quaest. 1. art. 3. Ferrariensi 4. contra gent. c. 66. alijsque compluribus. Probatur autem quoad priorem partem; quia si accidens vi propria, seu vt princeps causa, substantialis formae productione attingeret; vel id praestaret vt agens vniuocum; vel vt equiuocum. Non vt vniuocum; quia non est eiusdem rationis, ac speciei cum effectu. Non vt aequiuocum; quia alioqui esset excellentioris naturae, quam substantia. Non potest igitur accidens facultate propria substantialem formam gignere. Secundo, quia si accidens ea vi praeditum esset: vel eandem haberet forma substantialis; quod superuacaneum foret, vel ea careret; quod supra refutauimus.

Posterior pars hunc in modum ostenditur. Corpora caelestia procreant in sublunari mundo ex putrescente materia imperfecta animalia, vt ranas, & mures, aliasque id generis bestiolas; non possunt autem eas producere nisi per instrumentariam operam qualitatum, quas ab se demittunt; alioqui agerent primo in remotum, quod fieri posse negat Aristoteles 7. huius operis lib. cap. 2. text. 10. Igitur coelestes illae qualitates productionem substantiae efficienter attingunt. Idem comprobatur aliorum animantium generatio; in qua semen quasi parentis vice fungens, per vim formatricem sibi inhaerentem paulatim membra effingit, ac statim tempore animam vegetatricem, deinde sentientem profert; quam certe non proferret, nisi eiusmodi vis instrumentum esset generantis. Denique pro eodem facit, quod radij solis in speculo concauo reflexi ignem edunt, non aliter, quam virtute solis, in quo omnes elementorum formae emittuntur infunt.

Quarta assertio. Accidentia virtute substantiae, productione substantialis formae attingere, non est aliud, quam accidentia esse virtutem instrumentariam substantiae principaliter operantis. Pro explanatione huiusce assertiois haud ignorandum est, multos esse scholasticos in ea opinione esse, vt putent deriuari a substantijs ad accidentia, per quae operantur, virtutem quandam, non stabilem, sed traiectionem, adumbratum, ac velut intentionale esse substantiae in se continentem: quae virtus re quidem ipsa accidens, potentia vero, & efficacia substantia sit. Atque huiusmodi virtute perfusa quodammodo, & corroborata accidentia ultra vires suas ad substantiam generandam excitari inquirunt. Haec sententia etsi patronum habere videatur D. Thomam 3. p. q. 13. art. 2. & in 4. d. 1. q. 1. art. 4. & q. 3. de potent. art. 7. acriter impugnatur ab Scoto in 4. d. 1. q. 5. & Durando ibidem q. 4. Ac nobis etiam parum verisimilis videtur, sicut iam antea explicuimus, cum de concursu causae primae cum agente creato disputarem. Auget enim res sine necessitate, cum substantiae per sola nuda accidentia, vt per sua naturalia instrumenta absque

Capr. in 4. d.
1. q. 2. Cai 1.
p. q. 54. art. 3.
Zimara in
theor. prop.
122. Toletano
2. de ani.
q. 1. art. 1.

modi
riato
ren-
pr. in
3. art.
d. 12.
3.

Corpora caelestia vt imperfectas animantes procreant.

Corpora caelestia vt imperfectas animantes procreant.

Ignis genitus refractione luminis.

4. assertio.

Opinio Thomistarum.

D. Thomae.

Parum probabilis.

absque illa aduentitia virtute, quam fingunt, generationem substantiæ exequi valeat. Præterea cum ea virtus adhuc intra accidentium cancellos maneat, nihilo satisfit magis ijs, qui cõtendunt non posse accidens ad generandam substantiam promoueri.

Quid sit accidentia virtute substantiæ producere formam substantialem.
Dab.

Respon.

Calor precipuus opifex nutritionis.

Assertio.

Contra Scotum, & alios.

Statuitur à D. Thoma.

Itaque rectius Philosophari eos arbitramur, qui volunt cum accidentia virtute substantiæ formam substantialem gignere perhibentur, accipiendum id esse intransitiuè, hoc est, idem valere, ac si dicerentur esse ipsa virtus substantiæ generantis: quandoquidem accidentia, vt sunt entia alterius, & non à se, sed à substantijs suum esse habent; ita eorum vis non tam ipsorum, quam substantiæ vis est. Cur igitur rogabit aliquis calor ignis ignem, non carnem; animalis calor carnem, non ignem, generat, si neque hic ab animalis forma, neque ille à forma ignis virtutem aliquam aduentitiam, sibi que superadditam ad hoc potius, quam illud progignendum mutuatur? Nimirum quia productio caloris ab igne, coniuncta est cum productione siccitatis, & aliarum qualitatum, quæ materiam ad ignis formam præparant, ac determinant; similiterque calefactionem ab animalis calore in materiam alimenti inductam comitantur alterationes aliæ, quibus materia ad formam carnis disponitur, definiturque. Quod si fieri posset, vt, exempli gratia, alimentum calore duntaxat (etsi hic inter alias quatuor primas qualitates præcipuus nutritionis opifex sit) ab animali afficeretur, haud dubie non gigneretur ex eo caro; cum planum sit integram, perfectamque præparationem ad eam generandam, multorum accidentium coitu, & temperatione contineri. Quod similiter de aliarum generabilium substantiarum ortu, pro modo cuiusque, pronuntiandum erit.

Quinta assertio. Accidens non potest virtute propria aliud accidens producere, sed tantum virtute substantiæ. Ab hac propositione dissentit Scotus in 4. dist. 12. q. 3. Aegidius in theorematis propositione 43. & plerique alij, ea potissimum innixi ratione; quia ex eo quod, verbi gratia, calor alium calorem vi sua gignat, non iccirco aget ultra propriam speciem. Quare non est cur hoc ei denegandum videatur. Cæterum nostra sententia verisimilior est, magisque Philosophica, quam statuit D. Thomas in 1. distin. 3. q. 4. art. 3. Nam cum vnumquodque vt se habet ad esse, ita ad operandum; sicut accidens non per se, nec virtute sua est, sed substantiæ; ita nec sua, sed substantiæ virtute operatur; non quia calorem efficiendo aliquid se nobilius produceret, sed quia vi propria agendo naturæ suæ modum excederet.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA, QUI-
b9 prima opinio initio quæstionis pposita, nitebatur.

Quoniam

Quoniam ex ijs, quæ hætenus differuimus, constat primi articuli sententias à veritate aberrasse; earum argumenta diluenda à nobis hoc loco sunt. Atque in primis illud, quod omnem concursum actiuum substantiali formæ adimebat, sic explicabitur. Cùm aqua calida manum calefacit, eiusmodi actio, vt probat argumentum, non oritur à forma substantiali aquæ; attribuenda tamen est tum ipsi aquæ calidæ, tum calori, tum substantiali formæ ignis, tum denique igni, alio & alio modo. Aquæ calidæ, vt supposito immediato, quod secundum formam caloris, quam sustentat, calefacit. Calori, tanquam proximo principio, & rationi formali calefactionis, quod tamen non propria, sed ignis virtute agit. Formæ substantiali ignis, vt principio principali actiuo, à quo in aquam calor defluxit, quodque in eodē calore, vt in sua virtute operatur. Denique igni, tanquam præcipuo agenti, quod mediatè mediatione suppositi, sed immediatione virtutis, eam calefactionem exhibet.

Actio aquæ calidæ calefaciens vnde oritur.

Actio ferri igniti.

Id quod de actione aquæ calidæ manum calefacientis diximus, pari ratione asserendum est de actione, qua ferrum ignitum stupam ignit; nisi velimus, quod quibusdam placet, non ferrum ipsum calore affectum, sed ignis scintillulas emicantes ex particulis ferri in ignem conuersi, stupam incendio corripere. At enim si ignis productio à ferro ipso vi cohibiti in eo caloris exerceatur, ascribenda erit ea productio ferro, vt supposito immediatè agenti per calorem, quem sustinet, calori tanquam rationi formali calefactionis, cæteraque similiter, vt de aqua calida dicebamus. Nisi quod discrimen illud, præter alia, cernitur inter generationem ignis ab igni, & eam, quæ à ferro candenti est; quod hæc non sit à forma ferri, nisi quatenus vnà cum materia calorem sustinet, atque adeò denominatiuè duntaxat; illa vero sit à forma ignis elicitiuè, non quidè per aliam actionem distinctam ab ea, qua calor operatur; sed per vnã, eandemque; alioqui haberet etiam suppositum ignis aliam actionem diuersam ab actione formæ; siquidem vt forma per calorem, ita suppositum per formam agit.

ARTICVLVS V.

ENODATIO DVBII CIRCA ACTIONEM caloris extra subiectum.

Quod attinet ad calorem si extra subiectum diuina virtute ponatur; quærat aliquis num is agere queat, ignemque producere. Nã quòd nequeat, hoc argumento videtur ostèdi. Nõ plus repugnat agere ignè in materiã quãtitate affectã, sed formæ substãtialis adminiculo destitutã, eiq; formæ actũ inuehere, quã calorẽ per se cohærētẽ ex aere ignè generare; sed illud ita repugnat,

Suppositi & formæ eadẽ actio.

It

vt neu

vt neutiquam possit fieri; ergo & hoc. Probatum assumptio, quia cum calor, calefactioque sint actus secundus, & hic naturæ ordine actum primum supponat; utique non videntur posse recipi in materiam exutam substantiali forma, quæ est actus primus eorundem.

Actio caloris summi extra subiectum.

Asserendum tamen est calorem intensum extra substantiam; sed tamen in quantitate existentem (sine quantitate enim non dabitur mutuus cōtactus, quem ad eiusmodi actiones natura requirit) posse ignem generare; cum non sit negandū in diuina Eucharistia species vini consecrati, quæ extra substantiam cōsistunt, iniectam aquam in vinum posse conuertere. Nec ratio in contrarium adducta quicquam negotij exhibet. Etenim sicut in prædicto mysterio species consecratæ aduentitia accidentia per se recipiunt, quanuis nulla ibi substantialis forma præsit; ita materia prima interuētū solius quantitatis summum calorem recipiet. Nimirum illa actus secundi à primo dependentia neutiquam essentialis est; sed physica duntaxat, quam diuinitus compensari posse Eucharistiæ miraculo docemur.

De hac re D. Thom. 3. par. q. 77. art. 3. & in 4. d. 12. alijsque doct. ibidem.

Actus secundi à primo qualis dependentia.

Altera dubitatio.

Proposita dubitatione hunc in modum explicata ad argumentum, quod illius occasio fuit, respondemus summum calorem extra subiectum cohærentem non propria facultate ignem generaturum; sed substantiæ, nempe ignis, cuius ille instrumentaria vis est. At cuiusnam ignis? nempe eius, in quo prius extiterat, si iam antea in subiecto erat. Quòd si in nullo fuerit; sed denuò producatum; erit fortasse qui dicat referendam tunc eam generationem ad aliquem ignem indeterminatè, ac vagè sumptum. Verum id facile coarguetur; cum determinatus effectus certas, ac præfinitas causas habere debeat.

Responsio.

Spectabit igitur ea generatio tanquam ad principem causam secundam ad eum ignem, cui eiusmodi calor naturæ distributione debetur. Namque vt omnes ignes, quos creare Deus potest, certum sibi calorem singularem, quo conseruentur, & actiones suas administrent, physica necessitate deprecant, (cum istiusmodi singulares affectiones singularium naturarum appendices, & quasi corollaria quædam sint) ita cuius calor summo gradu intensus aliquem certum ignem à Deo creabilem necessariò respicit; sicuti & quilibet alius effectus naturalis certam habet causam effectiuam, singularem, à qua dependeat, vt lib. 5. Metaphys. patebit.

ARTICVLVS VI.

EXPLICATIO ARGUMENTORUM pro secunda opinione.

Ex ve

EAE verò rationes, quæ suadere nitebantur accidentia nullo pacto substantiam producere, ita diluētur. Ad primam dicendum erit cum D. Thoma 2. contra gentes cap. 21. & de veritate quæst. 27. art. 4. nihil vltra suum gradum, aut speciem quicquam moliri posse propria virtute; posse tamen virtute nobilioris agentis, quomodo accidentia nō sua, sed substantiæ virtute, substantiam gignunt. Ad secundam, formam substantialem eius, quod vniuoca generatione producitur, non oportere similem esse formæ proximæ, qua generans, vt instrumento vtitur; sed primæ, ac substantiali formæ ipsius generantis. Ad tertiam negandum est, quod assumit; tametsi à nonnullis concedatur, & ad eius probationem dicendum cum Caietano ad art. 3. quæstionis 54. primæ partis, tripliciter posse rem aliquam esse principium productiuū actionis; videlicet proximum, & non principale; principale, & non proximum; proximum & principale simul. Porro esse principium primo modo, infimæ notæ est; ideoque accidentium naturæ congruit. Esse principium secundo modo, medium quid censetur, atque ita creatæ substantiæ accommodatur, quæ inter primam formam, siue actum purū, idest, Deum, & inter accidentia medium locum obtinet. Denique esse principium tertio modo supremam, infinitamque arguit perfectionem, vti superius diximus, & iccirco primæ duntaxat causæ conuenit, quæ neque medio, neque aliena virtute, ad operandum eget. Ex quo patet cur nulla substantia creata sine interuentu accidentium formam substantialem in materiam inducat.

Ad quartam, quæ non mediocriter fauet opinioni existimantium generationem non veram esse actionem; sed terminum duntaxat alterationis præeuntis, dicendum est ignis generationem non à calore tantum elici, sed cōmuniter à cæteris accidentibus, quæ ignis formam inducunt: nec esse absurdum vnam, eandēque actionē à multis instrumentarijs principijs, quatenus omnia materiam ad vnam formam præparant, atque ordinant, proficisci. Intellige autem oriri ab ijs accidentibus generationem, non quasi ea tunc existant (omnia namque vt in primo de generatione statuimus, pariter cum re corrupta ipso generationis momento intereunt) sed quia cum non nisi per accidens, vtpote alterius occasu occidant, perinde sese ad generationem eliciendam habent, ac si etiam tunc in rerum natura permanerent. Qua de re suo loco plenius, ac planius,

QVÆSTIO XIX.

VTRVM EX OMNIBVS ACCIDENTIBUS solæ qualitates agendi vim habeant.

Ita

ARTI-

Sol. primi.

Sol. 2.

Quid requiratur ad generationem vniuocam.

Sol. 3.

Tripartita varietas principium actiuorum.

Esse principium agendi proximum, & principale simul, arguit infinitam perfectionem.

Sol. 4.

Communis accidentium concursus ad generationem.

Materie primæ naturæ inter se vtique quædam forma præparantur.

Sol. 5.

Sol. 6.

Quædam ad generationem vniuocam.

Vt à Rich. 1. sent. 2. part. distinct. 3. in 2. princip. q. 7. à Guillielmo Parisiensi in li. de Trin.

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGVMENTA OSTENDERE
videantur alijs quoque accidentibus eā vim inesse.

Quoniam proxima quæstione statuimus accidentia tanquam substantiarum instrumenta productionem formarum substantialium attingere, proindeque agendi vim habere; proximum est, vt scrutemur num ea vis solis qualitatibus, vt est cōmunis philosophantium vox, an alijs quoque accidentibus competat. Nam quod alijs etiam conuenire asserendum sit, hisce argumentis videtur confici.

Primū arg.

Quicquid ab intellectu nostro percipitur concurrat actiue per suam speciem ad intellectionem, & verbum, tanquam parens per seminariam virtutem ad gignendam sobolem; sed accidentia aliarum categoriarum percipiuntur à nostro intellectu, vt planum est. Igitur ea omnia aliquam agendi vim possident: cum instrumēti actio principali agenti ascribatur, ab eoque deriuetur.

Lege D. Aug.
15. de Trin.
cap. 26.

2. argum.

Deinde teste Aristotele lib. 2. de cœlo cap. 3. text. 17. & 1. Ethic. cap. 7. Vnumquodque est propter suam operationem, alioqui frustra esset. Igitur nihil est in natura rerū, quod omnis actionis expers sit. Corroboraturque argumentum, quia sicuti optimum, & industrium patremfamilias decet curare ne quid domi suæ otiosum sit; ita congruere videtur, vt naturæ auctor in mundi vniuersitate, & in hac sua quasi domo, nihil obtorpescere, nihil sine opere, & actione, esse patiatur.

3. argum.

Tertiò, idē priuatim ostenditur in relationibus. Nulla enim idonea ratio afferri potest, cur relationes nihil agant, & nō desunt quæ oppositum suadeant. Primū quia sunt actus, & omnem actum sua actiuitas, & actio comitantur. Item quia relationes induunt rationem causarum finalium, vt patet cum quis rei literariæ nauat operam gratia honoris, qui ratio quædam est. Quod si relationes hęc causalitatem, quæ inter omnes præcipua est, interdum obeunt; cur non etiam modum causandi efficientis causæ aliquando administrent?

4. argum.

Quartò. Motus ad locum est quantitas, & tamen multis in rebus agendi facultatem obtinet. Ergò aliqua quantitas habet vim actiuam. Probatum assumptio, primū quia sphæræ cœlestes ministerio motus, quo circūuehuntur, agant in orbem sublunarē. Deinde quia attritus duorum corporum non calorem solum, sed interdum quoque ignem excitat.

5. argum.

Postremo. Multæ actiones sunt principia effectiua aliarum; ergò saltem actionibus conuenit esse principium agendi. Probatum antecedens. Nam ex compluriū philosophorum iudicio contēplatio causat efficiēter delectationē notitia intellectus, actū desiderij; finis appeti-

appetitio, volitionem eorum, quæ ad finem sunt; & assensus principiorum, assensum conclusionis. Non causant verò hæc vt productiones; (siquidem contemplatio, verbi causa, non est ipsa delectationis productio; nec appetitio finis, volitio mediolorum & cæt.) sed vt principia actiua, quibus anima ad consequentes illas actiones eliciendas vtitur.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

IN hac disceptatione communi philosophorum voce celebratus ex omnibus accidentibus solas qualitates agendi vim obtinere. Verum cum vltimum argumentum superioris articuli eorundem philosophorum consensu probet multas internas actiones esse principia actiua aliarum, videtur equidem cõmunis illa assertio ita accipienda, vt non simpliciter ex omnibus accidentibus, sed tantummodò è fixis, (cuiusmodi non sunt prædictæ actiones, quæ vt plurimum confestim euanescent) solæ qualitates agendi vim habeant. Est que admodum verisimile ideo pronuntiatum illud ab ijs auctoribus ad solas qualitates restrictum fuisse, quia pleriq; internas operationes qualitatibus annumerant, sed quia verior est sententia quæ illos ad actionis categoriam pertinere statuit; ideo nō videtur nobis absolute pronuntiandum ex omnibus accidentibus solas qualitates esse principia actiua, sed adhibendam eam, quam diximus, moderationem.

Quoniam autē magis ordinaria principia actiua formarum substantialium sunt qualitates, aduerte eius rei conuenientiam, & rationem inde esse; quod cum omne compositum naturale constet materia, & forma, quarum illa patiendi munus obit; hæc agendi: his duobus principijs duo alia eorundem officiorum quasi administra, contributa fuere: materiæ quantitas; formæ verò qualitas. Etenim materia interuentu quantitatis accidentia recipit (intellige vt subiectum quo) forma verò ministerio qualitatum operatur. Nam cū materia de suo extensa non sit, oportuit conferri illi à natura quantitatem, cuius interuentu extenderetur, corporaliaque accidentia reciperet. Rursum cū forma substantialis immediatum agendi principium esse nequeat, procurandum ei fuit à natura aliquod agendi instrumentum, quo vteretur. Hoc verò esse qualitatem ex eo constat, quia agentia naturalia per potentias, per calorem, frigus, humorem, siccitatem, aliaque eiusmodi ad qualitatum genus pertinentia, operari solent. Item quia, vt passim videmus, qualitates, alias sibi consimiles generant, calorem calor, humorem humor. Quod tamen cæteris ferè accidentibus denegatum est. Nec enim quantitas aliam quantitatem efficit, nec relatio relationem; similiterque

Explicatur
cõmune pro
nuntiatu Phi
losofhoru;

Cur qualitates sit principia actiua formarum.

Materie priuatim subseruit quantitas forme qualitas.

Quantitas nō est actiua, nec res relatio.

res habet in alijs, præterquam in nonnullis actionibus, vt antea monuimus.

Qualitatum
varietas quo
ad vim agen-
di

Illud tamen ignorandum non est agendi vim nõ ad omnes qualitates eodem pacto se habere. Quædam enim sunt actiue realiter simul & intentionaliter; vt lux, & calor; lux enim non aliam tantum lucem producit, sed vnã cum ea sui imaginem mittit, quæ perlata ad oculum simul cum videndi facultate visionem efficit. Item calor non alium duntaxat calorem gignit; sed sui idolum ex se proferit, quod sensiterio tactus inustum similiter ad sensationem caloris pariter concurrat. Aliæ verò sunt qualitates, quæ realiter tantum agunt, vt potentia vegetatrices. Aliæ, quæ intentionaliter tantum, vt colores: aliæ quæ neutro modo, vt character, & in corruptibilitas beatorum corporum.

Ex hoc etiam numero est figura, vt alibi diximus. Quanquam non desunt, qui eam faciant principium actiuum motus ad locum, vt Durandus in 1. d. 45. q. 2. & Magnus Albertus ad finem 4. libri de cælo, vbi ait figuram acutam esse partem potentia actiue medium secantis, eamque potentiam ex tribus coalescere, & integrari; videlicet ex acuto, graui, & duro. Vnde est quod acutiora, grauiora, & duriora facilius penetrant, & percurrunt medium.

Figura nõ est
principium
actiuum mo-
tus localis.

Pro nostra tamen opinione sunt Scotus in 4. dist. 1. q. 5. D. Thomas secunda secundæ q. 96. art. 2. & 3. contra gent. cap. 105. Ferrariensis eodem loco, & alij. Idque optima ratione. Nam cum figura nihil aliud sit, quam modus quantitatis; & quantitas, vt sæpe diximus, omnis actiuitatis expers sit, vtpote quæ se habeat ex parte materiae, consequens est, vt agendi vi careat. Nec obstat quod acuta corpora, cæteris paribus, per aquam velocius descendunt. Nõ enim id ex eo provenit quod acumen actiue influat ad motum: solum nãq; dispositiue ad illam maiorem celeritatem præstandam sese habet, quatenus videlicet figuræ acutæ minor moles se opponit, atq; adeo minor resistentia ex parte corporis, quod perumpitur: sicuti & figura plana, quia maiorem corporis portionem tangit, segniorẽ reddit motum, vt docet Aristoteles 4. lib. de cælo cap. vlt. tex. 44. & Cõmen. ibidem. Lege etiam quæ in eandem sententiam scripsit Aristoteles in Mechanicis ad eam quæstionem, cuius initium est, cur ex figurarum genere quæcunque rotundæ sunt, & circinatæ.

Thienensis 4.
de cælo. cap.
vlt.

Corpora acuta
cur velocius
descendant.

Arist.
Comm.

ARTICVLVS III.

RESPONDETVR AD PRIMI articuli argumenta.

Sol. 1. argum.

Nunc argumenta initio proposita soluamus. Ad 1. respondendum est, etsi species concurrant actiue ad intellectionem, & verbum; non tamen omnia, quorum illæ species sunt, ritè dici

lege Grego-
rium in 2. d.
3. q. 1.

dicere per eas actiue concurrere, nisi talia sint, vt ad eiusmodi specie-
rum generationem proximè, vel remotè aliquam vim actiuam cõ-
tulerint; sic enim censebuntur species eorum instrumenta, vtpote
ab eis aliquo modo deriuata. Quare cum non omnia accidentia eã
actiuitatem ad generationem specierum intelligibilium, etiã remo-
tè præbeant, vt 3. libro de anima ostendimus; fit vt non omnia res-
pectu intellectuum actiua principia censeferi debeant. Adde quòd
nostra quæstio erat de principijs proximè elicientibus actionem,
de quibus propositum argumentum nullam ingerit dubitatio-
nem.

Quæ res cõ-
currat actiue
per species ad
intellectione.

Ad 2. dicendum illud Aristotelis, de substantijs potissimùm in-
telligi; nec de omnibus vniuersim; cum materia nihil agat, etsi ad
actiones formæ, pro rata sua portione, concurrat; non quidem eas
efficiendo, sed recipiendo, item etiam componendo totum, cuius
est agere. Illud verò de cura patrisfamilias, sic explicabitur. Opti-
mum patremfamilias, licet non patiatur domi suæ quicquam pror-
sus inutile, & superuacaneum esse; non ab omnibus tamen opus exi-
gere. Quod & diuini artificis sapientia mirificè præstat in hoc mû-
di opificio, in quo, etsi non omnibus agendi vim tribuerit; nihil ta-
men frustra condidit, nihil frustra esse sinit; cum tam ea, quæ agunt,
quàm quæ non agunt, alijs pro naturæ suæ modo vtilia sint; vt erit
consideranti perspicuum.

Solutio. 2.

Nihil à Deo
frustra conditum.

Ad 3. Relationes esse actus; sed non omni actui actiuitatè inesse,
nec ab omni actionem proficisci; sed ab ijs, qui perfectiorem natu-
ræ gradum obtinent; cuiusmodi sunt potissimùm qualitates, quæ
peculiariter modo formam sequuntur, vt alibi etiam diximus. Nec re-
fert quòd relationes interdum finis causalitatem sortiuntur. Licet
enim finis, consideratione quadam, vt progressu patebit, principa-
lis causa habeatur; modus tamen, quo efficiens mouet, maiorem
perfectionem requirit; cum moueat per influxum actiuum, ve-
ramque & germanam actionem. Quæ ratio causandi non potuit
conuenire relationibus, quæ tantummodò sunt habitudines ad aliud,
minimumque de natura entis possident, vt Auerroes 12. Metaphys.
comm. 19. docet. Vnde liquet non sine causa agendi vim relationi-
bus denegari. Quod ex eo etiam stabilitur, quia si relationes tum ob
alias causas, tum ob tenuitatem sui esse nequeunt motum, vel actio-
nem terminare, vt 5. libro patebit; certè multò minùs motum, vel
actionem inchoare poterunt. Plus enim ad inchoandum, siue pro-
ducendum, quàm ad terminandum exigitur. Accedit ratio Theolo-
gica. Nam si qua relatio esset operatiua, maximè essent diuinæ rela-
tiones, quæ cæteris infinitè eminentiores sunt: at quòd hæ opera-
tiuæ non sint, constat ex eo, quia cum, verbi gratia, relatio Patris
alijs personis non conueniat, sequeretur posse Patrem aliquid per
eam operari sine aliarum personarum consortio, sicque Trinitatis
opera non essent indiuisa, cuius oppositum non solum affirmant
Patres

Sol. 3.

Relationes
cur principium
actiuum notum
sint.

Relationes di-
uine non sunt
operatiuæ.

lib. 1. huius
operis cap. 4.
quest. 1. art. 1.

Patres communi consensu, sed decreuit etiam sexta synodus generalis act. 11. in epistola Sophronij, & concilium Toletanum 6. can. 1. in symbolo fidei.

Sol. 4.

Ad quartum. Paucis respondemus, si hoc respondere est, ac non potius responsionem in suum locum reseruare; videlicet neutrum ex ijs duobus effectis, quæ retulimus, actiuè, ac per se causari à motu locali, prout continuum, ac quantum quidpiam est, quod argumentum ostendere nitebatur: vtrum ab eodem sub alia consideratione causentur, in libris de cœlo patebit. Ad quintum argumentum quid respondendum sit patet ex dictis.

QVÆSTIO XX.

VTRVM FINIS VERÈ, AC PROPRIÈ CAUSSA SIT, AN NON?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON ESSE.

NON est à nobis sine disputatione prætereunda finalis causa, cuius ignoratio veteres Philosophos multis erroribus implicuit, vt constat ex ijs, quæ ab Aristotele c. 8. huius lib. & 1. de partibus animal. c. 1. & 1. Metaph. à cap. 3. in disputatione de causis tradita sunt. Quod ergo ad præsentem questionem spectat, erit qui probet non debere finem

Pronuntiatum
philosophi-
cum.

inter causas numerari, in primis hoc modo. Celebre est pronuntiatum in Philosophia, causam, & effectum simul esse; quod vt interpretes explicant, sic accipiendum est, vt si causa & effectus sumantur quoad relationes, quibus se mutuò respiciunt, dicantur simul natura esse; si verò quoad ipsam causalitatem, rationem è causandi; perhibeantur esse simul duratione, siue temporaria, siue momentanea; cum fieri non possit vt vlla res causset actu, quin id, quod ab ea causatur, pariter existat. Hoc constituto videtur facile probari finem non esse causam; siquidem existente eius effectu, non dum ipse existit, vt patet cum quis obtinendi magistratus gratia literis nauat operam, cui futurus magistratus, finis est; præsens verò studium, eiusdem finis effectus.

2. argum.

3. argu.

Secundò. Omnis causa est principium, vt alibi diximus, nullum principium est finis; igitur nullus finis est causa. Minor probatur, quia teste Aristotele lib. 3. Metaph. cap. 2. tex. 3. finis, & principium opponuntur inter sese, cum finis sit id, in quod definitur, principium verò, id à quo incipitur.

Tertiò

lege A
lib. de
12. text.
lib. 12. N
c. 11. text.

De his
D. The
c. 11. g. c.

Tertiò, quòd finis saltem propriè causa non sit, ita ostenditur. 3. arg.
 Id quod impropriè causat, non potest propriè causa esse; atqui finis causat impropriè; quandoquidem eius causalitas, consistit in translaticia, & impropria motione, vt mox patebit. Non igitur finis propriè causa est.

ARTICVLVS II.

ESSE VERÈ, AC PROPRIÈ
causam, omniumque primam.

In hac dubitatione prænotandæ sunt variæ diuisiones finiũ. 1. diuisio finis.
 Quorum prima sumitur ex ijs, quæ docuit Aristoteles 2. de anima cap. 4. tex. 37. & hoc in libro cap. 2. tex. 23. & cap. 7. text. 71. vt etiam D. Thomas, Simplicius & Philoponus ibidem annotarunt, videlicet finem aut esse finem cuius; aut finem cui. Finis cuius est id, cuius obtinendi gratia aliquid fit, vt valetudo, quam vt assequamur medicamentum sumimus. Finis cui, est, in cuius gratiam fit aliquid; vt ægrotus, cui valetudo medicamentorum interuentu procuratur. Finis cuius
Finis cui.

Secunda est. Finium alter vocatur generationis; alter rei genitæ. 2. diuisio.
 Ille est forma, quæ per generationem inducitur, & à generante intenditur. Hic operatio, cuius gratia vnunquodque esse dicitur. Quæ diuisionē inculcat Auerroes 4. libro de cælo cõm. 22. colligiturque ex Aristotele 1. de ortu, & interitu cap. 7. tex. 55. & hoc in libro cap. 7. tex. 70. itemque 2. de cælo cap. 3. tex. 17.

Tertia. Quidam fines operationi præexistunt, nec agentia in eorum effectiõnem tendunt, sed ideò operantur, vt eis coniungi, aut 3. diuisio.
 assimilari possint. Sic Deus est finis non solum creaturæ intellectualis, quæ ipso frui potest; sed etiam totius naturæ, quæ similitudinem diuini esse, pro suo modo, affectat. Alij sunt fines, qui agentis actioni non præexistunt; sed ab eo efficiuntur, vt forma, quæ per generationem acquiritur. Hos docuit Aristoteles hoc in libro Deus finis omnium.
 cap. 2. tex. 23. esse terminos motuũ; quia formæ substantiales præcõstitutis dispositionibus, quæ motu inducuntur, materiam subeunt. 3. diuisio.

His animaduersis, conclusio sit, finē non solum esse verè, ac propriè causam; sed omnium primam. Huiusce conclusionis veritas, Concl.
 etsi quosdam ex antiquis Philosophis, vt initio præfati sumus, latuerit; communi tamen assensu recepta est. Priorem eius partem asseruit, probauitque Aristoteles cap. 3. huius libri tex. 29. Patet autem ex eo, quia finis est, cuius gratia fit aliquid, vnunquodque autē pendet per se ab illo, cuius gratia fit, & omne illud, à quo aliquid per se pendet, verè, ac propriè causa illius est. Posterior pars eiusdē cõclusionis traditur ab Aristotele hoc in lib. c. 3. tex. 31. & 11. Metaphy. cap. 1. text. 36.

Suadeturq; ea ratione, quia cū efficiēs nō nisi alicui⁹ gratia operet,

Vv

necessè

lege Arist. 2.
lib. de cæl. c.
12. text. 64. &
lib. 12. Metaph.
c. 1. text. 36.

De his finibus
D. Thom. 3.
cõtr. gēt. c. 18.

necesse est antequam agat, & materiae formam inducat, moueri à fi- Lege d. Th.
1. p. q. 6. art. 4.
ne: sicque finis motio caussalitates omnium aliarum caussarum, sal-
tem origine, antecedit. Itaque primum locum obtinet finis, secun-
dum agens, tertium materia, quartum forma. Potest etiã ea ex parte

Caussalitas si
nis non ori-
gine tantum,
sed dignitate
prior.

caussalitas finis non origine tantum, sed dignitate prior vocari; vi-
delicet quia vt agere, quam agi, praestantius est; ita in ordine mo-
uentium id excellit, quod mouet non motum; quo pacto se habet
finis cum ipse moueat ceteras caussas, nec ab alia moueatur, vt docet
Aristoteles loc. proxime cit. & 3. de anima cap. 10. tex. 54. Lege Mag-
num Albertum hoc loco tractatu 2. cap. 5. vbi aliam prioritatis se-
riem inter caussas tradit. Denique aduerte quadam consideratione
singulas caussas posse caeteris priores nuncupari. Nam si vetustas, &
stabilitas spectetur, prima est materia: si quidditatis notio, forma: si
ratio physicae motionis, efficiens: si modus excitandi, ac pelliciendi,
finis.

Sol. primi
argum.

Argumenta autem, quae ostendere videbantur finem non verè, ac
proprie caussam esse, hunc in modum refutanda erunt. Ad 1. con-
cessis quae in eo assumuntur dicendum, etsi finis, cum actu caussat, Ita Sone. 1.
Metaph. 4.
non existat secundum esse, quod habet in rebus; existere tamen se-
cundum esse intentionale, quod in mente obtinet, dum apprehen-
ditur; quae apprehensio, vt paulò post dicemus, est conditio, sine qua
finis suam caussalitem exercere non potest.

Sol. 2.

Secundum refellitur inficiatione minoris. Licet enim finis si pro
extremo sumatur, principio repugnet, nõ tamẽ si accipiatur prout
designat caussam finalem, quae principium est, quatenus ab eo sua
principiata dependent. Aristoteles tamen loc. cit. cum finem prin-
cipio opponi dixit, principium sumpsit pro eo vnde motus oritur,
id est, pro efficiente, cui finis relatiue opponitur, cum non ad media
tantum, sed ad efficiens quoque referatur.

Sol. 3.

Tertio satisfit concedendo motionem finis impropriam esse in
genere motus, negando tamen esse impropriam in ratione caussan-
di. Nam esto finis metaphoricè moueat, vt sequenti quaestione pa-
tebit, proprie tamen caussat; quia proprie ab eo pendet id, quod
ab ipso caussatur.

Q V A E S T I O XXI.

VTRVM CAUSSALITAS FINIS IN
metaphorica motione consistat, an non?

A R T I C V L V S I.

VIDERI NON IN EA CONSISTERE.

VT quae nam finis caussalitas sit scrutemur, animaduertendum
est ex Diuo Thoma in 1. 2. q. 9. art. 1. & Scoto in 1. d. 1. q. 4.
duplicè esse motionem, vnam propriam, quae fit per veram,
& gerè

& germanam actionem, vt cum ignis aquam calefacit; aliam impro-
pnam, & translaticiam, cuiusmodi est ea, qua mouere dicitur id, quod
sui amorem iniiciendo allicit, trahitque ad sese; ob quem tractum
dicitur anima magis esse vbi amat, quam vbi animat, quia videlicet
ad rem amatam quodammodo extra se affectu rapitur; vt praclare
docet D. Dionysius 4. cap. de diu. nom.

Duplex motio, vna propria, altera translaticia.

Et D. Bern.

Hoc posito in quaestionem vocamus num causalitas finis consistat in metaphorica illa motione, qua res, quae finis nuncupatur, ex sui desiderio causam agentem ad operandum allicit. Pars negativa hisce argumentis videtur concludi. Aliquid allicit, & non est finis; aliquid est finis, & non allicit. Ergo causalitas finis non consistit in alliciendo. Prior antecedentis pars suadetur, quia voluntas diuina allicitur a sua bonitate ad operandum; Quo spectat illud Boetij libro 3. de consolatione Philosophiae metro. 3.

1. argum.

Quem non externa pepulerunt fingere causae

Materiae fluitantis opus; verum insita summi

Forma boni liuore carens:

Et tamen diuinae voluntatis in se sumptae nec finis, nec alia vlla causa esse potest; cum Dei voluntas ab ipso Deo non distinguatur, quem aliunde causari non posse luce clarius est. Secunda pars eiusdem antecedentis probatur; quia finis, & boni vna, eademque ratio est; ac constat aurum, verbi gratia, in se actu bonum quidpiam esse; & tamen non semper allicere; cum a multis conteneretur.

Secundo, Motionem illam, qua finis causam agentem allicit, praecedit actio intellectus obijcientis appetitui ipsum finem. Ergo finis causalitas non debet in ea motione constitui. Assumptum liquet, cum appetitus teste D. Augustino 8. de Trinit. capit. 53. non possit ferri in ignotum. Consequutio ostenditur, quia causa finalis, vt paulo ante disseruimus, est omnium causarum prima, caeterasque causalitates praet, quod esse non potest, si eius motionem antecedit praedicta intellectus operatio.

2. argum.

Tertio, Cum finis allicit, eo pacto mouet, quo is qui consulit; siquidem vterque inuitat, rem appetitui proponendo; at motio consulentis ad efficientem causam spectat, vt Aristoteles hoc in libro capit. 3. text. 29. hisce verbis edisserit, Praeterea id, vnde mutationis aut quietis primum est principium; qualis causa est is, qui consulit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit eius, quod fit; ergo & illa finis motio tota erit efficientis causae.

Appetitus non fertur in ignotum.

3. argum.

Motio eius, qui consulit ad efficientem causam pertinet.

Quarto, Etiam ea, quae cognitione carent, gratia finis operantur, vt in progressu huius libri patebit: & tamen non alliciuntur a fine; siquidem istiusmodi allectio non nisi praecunte notitia fit. Igitur allectio appetitus non requiritur ad causalitatem finis.

4. argum.

Postremo finis confert medijs appetibilitatem. Saepem enim media, quae alioqui molesta, & ingrata sunt, propterea quod ad finem assequendum conducunt, redduntur amabilia, actuque amantur, vt patet in sectione

5. argum.

venæ, potione, abſtinentia à cibo, alijsque id genus. Non igitur finis tantummodo reſpectu cauſſæ agentis, quam allicit; ſed etiam reſpectu mediorem cauſſalitate exercet.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS ENODATIO.

• Communis
ſententia.

IN hac diſceptatione communis Philoſophorum opinio eſt cauſſalitate finis conſiſtere in metaphorica illa motione, quam diximus. Ita ſentit D. Thomas 1. contra gent. cap. 75. Ferrarienſis ibidem, Scotus in 1. d. 1. q. 4. Gandauenſis 1. p. ſumæ art. 49. q. 6. Ocha- mus in 2. q. 3. art. 2. Alenſis 1. p. q. 17. membro 3. Soncinas 5. Meta- phyſ. q. 2. M. Albertus eodem lib. tract. 1. cap. 3. Auicēna libro 6. ſuæ Metaphyſ. tractatu 5. c. 5. & alij; quibus ſuffragatur Ariſtoteles 1. lib. de generatione cap. 7. text. 55. vbi docet cauſſam, vnde princi- pium motus exiſtit, ideſt, cauſſam efficientem, actiuam eſſe; non ita eam, cuius gratia cætera fiunt, ideſt, finalem, quæ non eſt actiua, niſi per translationem.

Alias tamen de hac reſen- tentias reſert Herueus q. 1. quodl. 2. Son- cinas loc. hic citato.

2. aſſertio.

Explicatio.

Quia tamen hac in re non parua eſt difficultas, aliquot aſſertio- nes ad eam illuſtrandam ſubiiciemus. Prima ſit. Metaphorica mo- tio, qua res cognita appetitū allicit, eſt ratio cauſſandi finalis cauſſæ; non tamē reſpectu cuiuslibet agētis, ſed creati tantum. Hanc aſſer- tionem vt intelligas paucis accipe ea, quæ in fine, quod ad præſen- tem locum ſpectat, cōſideranda occurrunt. Primum igitur in ſani- tate, exempli gratia, cernitur peculiaris quædam entitas nature ani- malis conſentanea, & accommodata; quæ nihil aliud eſt, quam pri- marum quatuor qualitatum permixtio, & temperies. Hanc conſe- quitur relatio cōuenientia, ſeu bonitatis formalis. Poſt hanc ſubori- tur relatio appetibilis: ideò enim vnūquodque appetitur, quia bo- num, ſeu conueniens eſt. Tandē accedit relatio finis, qua ſanitas ad media & ad ea, quæ ipſius gratia fiūt, reſertur. Quòd ſiquis obijciat

Lege Caprin 2. d. 34. queſt. 1. Cai. 1. p. 94. art. 1. Ferr. 1. cōt. gēt. c. 37.

Obiectio.

Reſponſio.

Bonum & fi- nis vt conue- niant, vt dif- ferant.

Ariſtotelē hoc libro c. 3. tex. 31. & 1. Eth. c. 1. ſupponere bonū, & fi- nem idem eſſe; quare nō rectē à nobis relationē finis à bonitatis re- latione diſtingui. Occurrendū erit ex ſententia Philoſophi bonū & finem idem eſſe, non quoad relationes; ſed quoad fundamētum, cui innituntur, quod vnum, idēque eſt, vt in ſanitate videre licet, quæ per eandēmet entitatē, qua vitā animalis ſeruat, appetitur vt bona, mouetq; vt finis. Et verò non appetit Socrates relationē bonitatis, ſeu conuenientia, quā reſpectu illius ſanitas habet; ſed ſanitatē ipſā, quæ tamen non niſi prout relationi conuenientis ſubiacet, appe- titionem terminat. Niſi enim res voluntati proponatur vt conue- niens, nequaquam in ea ſui amorem, aut deſiderium excitabit. Ratio autem cur finem omnem, bonum quidpiam, ſeu verum, ſeu adumbratum, eſſe oporteat, ea eſt; quia, teſte D. Dionyſio quarto

Lege initium primi Ethic. Damascenū 2. Fid. orth. cap. 22.

Dionyſ.

cap.

cap. de diuinis nominibus, nemo ad malum spectans operatur, & vt Seneca 4. de officijs, cap. 17. ait, nemo est à naturæ lege adeò alienus, vt malum, nisi sub aliqua specie boni, possit appetere.

His ita explicatis, quòd motio, qua res sub ratione conuenientis appetitui obiecta ipsum allicit, ratio caussandi finalis causæ sit, ex eo concluditur; quia talis motio non pertinet ad causam efficientem, cuius est proprio, & non trãslatio motu mouere; nec ad cæteras causas, vt earum caussandi modos intuenti planum erit: superest ergo vt ad finalem causam spectet.

Quòd autem finis non eam habeat causalitatem respectu cuiuslibet agentis, sed creati duntaxat, (vt annotauit Heruæus quodlib. 2. q. 1.) ea ratio probat, quia licet Deus externis suis actionibus operetur propter finem, testãte sacra pagina prouerbiorum 16. illis verbis, vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus; tamẽ nullus finis diuinam voluntatem alliciendo, causalitatem erga illã exerceat; cum internæ Dei actiones nullam causam habere possint, vt pote quæ sint ipse Deus. Itaq; cum ij auctores, quos antè retulimus, causalitatẽ finis in metaphorica motione constituunt, non loquuntur (si modò rectè sentiant) de eiusmodi causalitate nisi in ordine ad agentia creata. Etsi ex eorum numero Soncinas parum consideratè, non qualẽcunque; sed verã causalitatem finis, attribuerit bonitati diuinæ respectu suæ volitionis.

Secunda assertio. Causalitas finalis causæ, si vniuersè loquamur, consistit in eo, quòd res, quæ causa denominatur, sit id, cuius gratia fit aliquid. Debet autem verbum fieri, (quod obseruat loco citato Heruæus) laxiore significato sumi; ita vt idem valeat, atque accipere esse actiuè ab alio. Qua usurpatione non solum res naturales, & artefactæ, aliæque eiusmodi; sed ipsæ quoque actiones fieri dicuntur. Probat autẽ huiusce assertionis veritas ex ipsa finis notionem. Nam cum finis sit id, cuius gratia cætera fiunt, vt docuit Aristoteles hoc in libro cap. 3. tex. 31. & 2. de anima cap. 4. tex. 37. & 2. Metaphys. cap. 2. tex. 8. & 1. Ethic. c. 7. consequens est, vt vniuersalis modus caussandi finalis causæ in eo cernatur, vt ab ipsa aliquid dependeat, quatenus eius gratia fit; quidquid illud sit: quod sequenti quæstione declarandum erit.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTO:

rum primi articuli.

Respondeamus nunc ad argumenta, quibus ostendi videbatur metaphoricam motionem, qua finis appetitum allicit, nullo modo ad causalitatem finis, etiam respectu agentis creati, perti-

Seneca

od anitit
-la non zutit
voluntat
mattis

Explicatio
cõmunis senti
tentie de caus
salitate finis

2.assertio.

Explicatio.

Sol. 1. arg.

penti-

Divina bo-
nitas non al-
lit finaliter
voluntate di-
vinam.

pertinere posse. Ad priorem partē eius, quod initio obiectum fuit, dicendum est, quidquid allicit, trahitque voluntatem, ita ut in ea tractum illum verè causset, verè finalem causam esse; voluntatem autem diuinam non sic trahi à sua bonitate; sed per simplicem quādam allectionem ab omni dependentia, & causalitate prorsus liberam, atque adeò longè diuersam ab ea, qua voluntas creata in bonū rapitur. Nam præterquam quòd in diuinā naturam causalitas passiva nullo modo cadere potest; amor etiam, quo Deus in suā bonitatem fertur, & bonitas ipsa omnino idem sunt; ac proinde fortiri inuicem non possunt rationem causæ, & causati.

Ad posteriorē argumenti partē respondendū, etsi quidquid est actu finis, bonum quidpiam, seu verum seu adumbratum sit, nō tamen retro cōmeare, ut quidquid est bonum, sit actu finis. Nō enim boni & finis, quoad reciprocationē, eadem ratio existit; licet cum simul reperiuntur, eadem dici possit merito fundamenti, in quo cōueniunt, sicuti & quælibet duo accidentia vnum dicuntur ratione subiecti, in quo inhæret. Non obstat autem his, quod quicquid appetitur ut bonum sit finis, saltem aliquo modo, respectu appetitionis creatæ; & è conuerso quicquid ut finis appetitur, bonum sit.

Sol. 2.

Quæ nam fi-
nis causalitas
sit prima.

Subitis moti-
bus intelle-
ctus à quo præ-
stitatur fi-
nis.

Ad 2. Concedendum est prius pronuntiatum, negandum posterius, & ad eius cōfirmationem dicendum actioni intellectus obijcientis voluntati finē, præire aliam quandam finis causalitatē. Quod ex eo patet, quia fieri nequit ut intellectus quicquā percipiat, quia eiusmodi perceptione contendat in obiectum sibi proprium & cōueniens, ac proinde in aliquē finem, ad quem impellatur, vel à voluntate, cum ab ea mouetur; vel aliunde, uti accidit in subitis, & repentinis motibus, qui voluntatis cōcursum anteuertunt. In ijs enim etsi intellectui nullus præstitatur finis à voluntate creata; præstituitur tamen ex directione causæ primæ, hoc est, à Deo naturarū propensionumq; omnium auctore. Quod similiter de finibus aliorum agentium, quæ naturæ necessitate operantur, progressu dicemus. Itaque adhuc ratum manet motionem finis simpliciter priorē esse motionem efficientis causæ: quia licet vna motio efficientis possit esse prior aliqua motione finis; omnis tamen efficientis motio in aliquam motionem finis, in qua tandem status sit, resoluitur.

Sol. 3.

Tertium argumentum falsum assumit. Qui enim consulit, edisserendo proponit ea, quibus rei, de quā agitur, prosecutionem, vel fugam suadeat: proindeque actiue mouet: non ita verò finis, qui suæ bonitatis præsentiam obiectiue tantum exhibet appetitui.

Sol. 4.

Agentia cog-
nitionis ex-
pertia nō al-
liciuntur per
se à fine.

Ad 4. Fatendum est agentia naturalia, quæ cognoscendi, & appetendi vi carent, non allici per se à fine, sicuti nec in ipsum per se cōtendunt; sed quatenus diriguntur à prima causa, in qua eorum finis cognitio, & amor præexistit. Vnde intelliges motionem illam metaphoricam, qua finis appetitum excitat, eiusque actionem causat, ita conuenire soli agenti creato, ut non conueniat omni. Ultimi argumen-

gumenti solutio ex ijs, quæ in sequenti quæstione asserenda sunt petenda erit.

QVAESTIO XXII.

VTRVM OMNIS OPERATIO CAUSÆ

agentis sit effectus finis, an non?

ARTICVLVS I.

SOLVTIO QVAESTIONIS.

Vt propositæ quæstioni satisfiat aduertendum est in eo, qui ex delectu, seu liberè operatur, & finem aliquem obtinere studet, varias operationes ordinem quendam inter se habentes spectari: quarum præcipuæ hæ sunt. Prima, simplex amor finis. Secunda, assequendi finis desiderium. Tertia, intentio, qua voluntas finem adipisci optat, non iam simplici appetitione, vt antea; sed per media idonea, non dum tamen particulatim explicita, sed confusè. Quarta, mediolorum ad comparandum finem inuestigatio. Quinta, iudiciũ de medijs. Sexta, mediolorum electio. Septima, eorundè mediolorum executio, applicatione. Octaua, adeptio finis. Est ergo inter Philosophos disceptatio nũ hæ omnes actiones inter effecta causæ finalis numerandæ sint. Quidam eas tantum numerandas putant, quæ circa media versantur. Quod inde videtur concludi, quia eæ tantum actiones effecta finis censi debent, quæ finis gratia sunt; cum finis definiatur id, cuius gratia fit aliquid; at illæ tantum videntur esse gratia finis, quæ ad ipsum consequendum ordinantur; cuiusmodi sunt quæ duntaxat circa media insistent; præfertim cum finis, qua finis, importet habitudinem ad media.

Alij etiam intentionem reponunt inter effecta finis, non tamen eius amorem; propterea quod fieri gratia alicuius nihil aliud esse videatur, quàm fieri propter aliquid amatum, quod conuenit intentioni, quæ amore finis elicitur, non autem ipsi amori, quem in eodè agente alius amor non antecedit.

Gregorius in 2. dist. 38. quæst. vnica art. 1. ibidemque Gabriel notabili 2. finem trifariam vsurpari volunt; communiter, propriè, & magis propriè. Communiter, cum pro quolibet appetitus obiecto sumitur. Propriè, cum accipitur pro illo, cuius gratia aliquid aliud est volitũ. Magis propriè, cum dicitur de eo, ad quod ita quidpiam dirigitur, vt ipsum ad aliud non referatur; sicque prima duntaxat rerum omniũ causa, hoc est, Deus finis appellatur: quia sicuti ab illo, vt à causa vniuersali, ac fonte totius esse, manarũt omnia;

ita

Controuer-
sia de distin-
ctione horũ
actuum tra-
ctatur in pri-
ma secundæ
quæst. 12.

Variè opera-
tiones ordi-
natim sese ex-
cipiẽtes in ijs,
quæ gratia fi-
nis operan-
tur.

Status cõtro-
uersi.

Prima opinio

Secũda opinio

Tertia opinio

Triplex accep-
tio finis.

ita ad eundem, vt ad vltimū finem peracto circulo recurrunt. Cū ergo de sententia horum auctorum tot modis finis dicatur, totidem etiam dicetur finis effecta, videlicet communia, propria, magis propria. Cōmunia, erunt actiones tendentes in quoduis obiectū. Propria, quæ in id, cuius gratia & cæt. Magis propria, quæ in Deum feruntur.

Responſio ad
queſt.

Hæc tamen controuerſia ita nobis explicanda videtur, vt dicamus duplicia eſſe effecta finis; alia, quæ verè, & propriè; alia, quæ non ſolum verè, & propriè, ſed perfectiſſimo modo effecta illius ſunt: & in poſteriori quidem genere eas tantū actiones numerari, quæ in media explicite feruntur; in priori cæteras contineri. Potro hæc aſſertio hunc in modum probari poteſt. Finis verè, ac propriè ſuam cauſſalitatem exercet reſpectu illius primi actus, videlicet amoris erga ipſum: igitur eiſmodi actus eſt verè, ac propriè effectus finis: quod ſimiliter de reliquis actibus primi generis, per quos media nō attinguntur, probatum manebit. Antecedens (quod præter alios aſſerit Henricus Gandaueniſis 2. p. ſum. art. 46. q. 6.) oſtenditur. Nam re, quæ finis denominatur, mouet obiectiue metaphorico motu alliciendo voluntatem ad prædictum amorem; ſiquidem in eſt ei bonitas, & cōuenientia, qua voluntatis affectū eo modo ad ſe trahat, vt planum eſt: hæc autem motio verè, ac propriè ſpectat ad aliquod cauſſæ genus; cū ſecundum illam amandi actus ſimpliciter à re ita mouente dependeat: item verò nulla datur cauſſa, ad quā ea motio pertineat, præter finalem, cui, vt ex ſuperioribus liquet, proprium, ac peculiare eſt per tranſlatitiā motionem cauſſare. Ergo talis amor verè, ac propriè eſt effectus finis, vt finis. Iā quod illæ tantū actiones, quæ præhabita intentione finis circa media inſiſtunt, finis effecta perfectiſſimo modo exiſtimari debeant; ſuadet tum inſignis habitudo finis ad media; tum quod eæ ſolum actiones exercentur obtinendi finis gratia; in qua re præcipua vis & ratio cauſſandi finalis cauſſæ ſita videtur.

Probatio aſſertionis.

Amor finis eſt verè, & propriè effectus finis.

Amor finis eſt verè, & propriè effectus finis.

Cōmunis ratio effectorum cauſſæ finalis.

Itaque generalis ratio effectorum cauſſæ finalis in eo conſiſtit, quod illius gratia, id eſt, propter illius bonitatem quomodo cunque fiat. Quod & Ariſtoteles non obſcurè indicauit, cum in definitione finis generalibus illis verbis uſus eſt, cuius gratia fit aliquid. Nec tanquam inuſitatum eſt appellationem finis tribuere obiecto ſimplicis amoris, aliorumque actuum ſimilium, in quibus nulla mediōrum ratio interuenit; cum D. Thomas in prima ſecundæ. q. 1. art. 1. docuerit omne obiectum voluntatis eſſe finem, ac bonum.

Finis poſſeſſio quo pacto ſit effectus cauſſæ finalis

Circa ipſam tamen poſſeſſionem finis aduerte eam in terdum eſſe operationem, vt patet in vltimo fine creaturæ intellectualis, qui per intuitiuam diuinæ naturæ contemplationem poſſidetur: non nunquam eſſe quietem, ceſſationem uero ab opere, vt videre eſt in corporibus grauibus, & leuibus, quæ ad naturalem locum, vt ad finem, cōtendunt, & eo per quietem, omni motu inhibito, potiuntur. Prior

ergo

ergo possessio propriè est effectus finis: posterior, sicuti non fit, ita non propriè dicitur illius effectus, etsi ad eum, uti complementum omnium antecedentium operationum, reuocari debeat; nisi quis ita latè verbum, fieri, usurpare velit, ut eius vim ad ipsam quoque operis cessationem extendat: sic enim eiusmodi cessatio non reductitiè, sed propriè ad finis effecta pertinebit.

Iure hic etiam quæsierit aliquis num appetibilitas, quam finis, ut ultimo superioris controuersia argumentum ostensum videtur, medijs confert, inter finis effecta recensenda sit. Quidam affirmantem partem sequuntur. Sed explicatione res indiget: si enim velint, finem conferre medijs appetibilitatem nihil aliud esse, quàm media appeti, quia conducunt ad finem; rectè sentiunt, nec huiusmodi effectus distinguitur ab ijs, quos hætenus fini attribuimus. Si autè significant media mutuari à fine aliquam bonitatè, ratione cuius amabilia reddantur, aduertendum erit, cum bonitas conuenientia quædam sit, & exempli gratia, medicamentum ideo ægroto conueniat, quia ad sanitatem acquirendam idoneum est; negari non posse talem conuenientiam, & quæ hanc consequitur, amabilitatem, aliquo modo à sanitate deriuari. Verùm quia sanitas non habet actu rationem finis, nisi cum agentem causam actu mouet; & nihil censetur actu medium, nisi cum fit, vel adhibetur, alioque modo simili, re ipsa tractatur propter aliud: utique non dicitur ea bonitas à sanitate ut à re causalitatem finis exercente, in medicamentum tanquam in medium deduci, nisi cum medicamentum ab agente verbi causa queritur, conficitur, aut apponitur, ad recuperandam eius interuentu sanitatem. At enim quemadmodum ante operationes causæ agentis, sanitas est finis potestate; ita prædicta bonitas, & appetibilitas ante eiusmodi operationes inter effecta finis, non actu; sed potestate, utcunque numerari poterit. Itaque fatemur media à fine prædicto modo aliquam accipere bonitatem, quæ ad illius effecta, si non propriè, saltem reductitiè pertineat. Afferimus item omnes operationes agentis creati, tam externas, quàm internas, itemque omnes externas agentis increati esse effecta finium, quia vniuersæ feruntur in aliquod bonum, quod finis rationem habet.

ARTICVLVS II.

OBIECTA CONTRA SUPERIORIUS DICTA.

Aduersus ea, quæ proximo articulo conclusa sunt, opponet aliquis. Deus agit propter finem, ut supra ostendimus, ergo omnes actiones simpliciter propter finem sunt: atque adeo non rectè excepimus actiones internas agentis increati. Secundo, Adepto fine cessat actio,

Quæstionæ
cula.Quorundam
responsio.
Vera explicatio.

Bonitas, & amabilitas deriuata à fine in media.

1. obiecta.

2. obiecta.

vt docet Aristoteles 1. de gener. cap. 7. tex. 55. ergo nulla efficientis causæ operatio tendit in finem adeptum, seu possessum; cuius oppositum ante docuimus.

Dilutio. 1.
obi.

Quomodo
cōpetat Deo
agere propter
finem.

Pronuntiatiū
D. Dionysij
de diuino a-
more.

Dilut. 2. obi.

Horum tamen facilis explicatio est. Ad primum dicendum sicuti motio metaphorica nō est ratio causandi nisi respectu agētis creati; ita nec omnes actiones internas esse effecta finis; sed eas tantūmodo, quæ ab illo pendere, & causari possunt, quales sunt omnes, quæ ab agente creato exercentur, & solæ externæ increati agentis. Hoc tamen non impedit quominus Deus propter finem agere dicatur; non quidem propter finem operantis; quasi ipse sine fine perficiatur, aut ad aliquem finem ordinetur, vt res creatæ; nec quasi desiderio finis agat; cum ei nihil desit, proindeque desiderare, nihil possit; sed quia externas suas actiones, & opera ad finem destinat amore suæ bonitatis cōmunicandæ. Vnde est illud D. Dionysij 4. cap. de diuini nominibus, Diuinus amor non dimisit Deum esse sine germine. Confule D. Thomā in 2. dist. 1. q. 2. art. 1. & 2. Alensem 1. p. q. 36. membrò 3. Henricum quodlib. 4. q. 19.

Ad 2. dicito pronuntiatiū illud Aristotelis intelligendum esse de actionibus, quibus finis quæritur, aut quoquo modo procuratur: eæ namque post adeptionem finis superuacaneæ forent. Addit etiā D. Thomas in 4. distin. 48. q. 2. art. 2. & ex eo Ferrariensis lib. 1. contra gent. cap. 20. duo motuum, actionum uē genera reperiri: alios esse motus, quos sequitur finis, è quorum numero est deambulatio, quam bona ualeudo sequitur; alios, quos finis ipse comitatur, quo pacto cœlestium corporum motus comitatur imitatio diuinæ naturæ in causando, tanquam eorum finis. Ait ergo D. Thomas motus prioris generis cessare præsentē fine; posterioris nequaquam.

Lege Ferr. 1.
contr. gent. c.
82. Dur. in 2.
d. 1. q. 6. Drie-
donem. 1. p.
concor. ca. 4.
ad 4.

Q V Æ S T I O XXIII.

CAUSSET NE FINIS SECUNDVM

esse intelligibile, an secundum existentiam,
quam in rebus habet?

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS VIDEATUR

causare secundum esse intelligibile.

Duplex esse;
vnum reale,
alterū inten-
tionale.

ES, quæ finis denominatur, uti sanitas, duplex esse; seu existentiam obtinet; alteram intelligibilem, & obiectiuam in mente ægroti, aut medici; alteram realem in rebus ipsis, seu quomodolibet extra causas. Solet igitur à Philosophis in cōtrouersia vocari secundum quam existentiam finis causset. Soncinas

5. Meta.

¶ Metaphys. q. 3. alijque nonnulli, putant causare secundum existentiam intelligibilem; quibus videtur suffragari Auicena 6. libro Metaphys. cap. 5. & vt quidam è recentioribus Theologis volunt, D. Thomas in prima secundæ q. 21. art. 1.

Sunt verò pro hac parte huiusmodi argumenta. Finis dicitur omnium causarum prima, vt supra ex Aristotele docuimus; atqui non potest dici prima executione; sic enim postrema est; quin & res, quæ denominatur finis eo modo spectata nõ obtinet rationem causæ, sed effectus, qui executione agentis causæ in actu ponitur: est igitur prima secundum apprehensionem; sed eo modo, quo prima causa est, eo causalitatem exercet. Igitur finis exerceat causalitatem secundum apprehensionem, seu, quod eodem recidit, mouet secundum esse intelligibile. Secundo, finis mouet metaphoricè; sed hæc motio nõ procedit ab esse reali; sed ab esse obiectiuo finis, quod appetitum allicit, suam ei præsentiam exhibendo. Ergo finis non causat nisi secundum esse obiectiuum. Tertiò, Finis requirit sui notitiam vt moueat, sed non eam requirit tantummodo vt conditionem. Igitur vt rationem formalem mouendi. Probat minor, quia id, quod variat speciem, non se habet vt conditio, sed vt ratio formalis; at apprehensio obiecti variat speciem appetituum, vt docet S. Thomas 1. p. q. 80. art. 2. Nam appetitus naturalis, sensitivus, & intellectivus eo inter se specie differunt; quòd primus tendit in rem ignotam ipsi agenti; cognitam tamen ab intellectu separato, à quo dirigitur. Secundus fertur in rem sensu cognitam. Tertius in rem cognitam intellectu ipsius agentis. Præterea, Nihil causat secundum esse reale, nisi habeat realem existentiam: sed plerique fines non habent existentiam realem: ergo & cæt. Probat minor, quia fines dum intenduntur, maiori ex parte non dum existunt: multi neque postea existunt, vt cum quis nititur obtinere magistratum, quem non obtinebit: quidam natura sua non habent in rebus existentiam, vt cum quis appetit ab alijs magni æstimari: nonnulli priuationes, aut negationes sunt, vt cum quis vita priuari, aut alijs non subijci, desiderat. Quare multi sunt fines, quibus existentia realis non conuenit. Postremò. Relatio causæ ad effectum, est realis; cum omnis causa sicuti realiter esse confert, ita realiter effectum respiciat: sed relatio inter finem, & eius effectum, siue prout finis habet esse in rebus; siue vt intellectui obijcitur, non est realis. Igitur finis neutro modo sumptus est verè causa. Minor suadetur; quia relatio realis postulat extrema actu realiter existentia: at nõ dũ fine in esse reali cõstituto, existit operatio agētis, quæ est effectus causæ finalis.

ARTICVLVS II.

SOLVTIO QVAESTIONIS.

IN qualibet causa, quod ad re presentem attinet, tria spectari possunt; nempe id, quod per se, ac simpliciter causat, ratio formalis causæ ad, & conditio,

ditio, sine qua causare non potest; ut in ignis generatione, id quod per se, ac simpliciter ignem producit, ut quod, est ipse ignis, ratio formalis calefaciendi est calor; conditio, sine qua non calefaceret, est mutuus agentis, & patientis contactus.

1. Concl. Hoc posito sit prima conclusio. In causa finali id, quod causat simpliciter, & ut quod, est res, quæ de nominatur finis. De hac conclusione nulla videtur esse disceptatio aut dissensio inter Philosophos: cum planum sit, id quod principaliter mouet appetitum, esse verbi gratia sanitatem, quæ appellatione finis vendicat, seu potius sanum.

2. concl. Secunda conclusio. Ratio formalis secundum quam res, quæ denominatur finis, mouet causatque, est esse reale ipsius, non autem esse obiectiuum, siue apprehensum ab intendente finem, ut tale est. Hæc est D. Thomæ 1. contr. gent. cap. 75. Auerrois 12. Metaph. com. 36. Ochami in 2. q. 3. ar. 2. Gabrielis in 2. q. 1. ar. 3. distinctionis 1. & aliorum complurium.

Esse reale
duobus mo-
dis accipi.
Sed aduertendum, esse reale bifariam accipi; vno modo pro eo, quod est verum, ac positiuum ens, & non dependens ab intellectus notione: Altero, ita fuscè, ut complectatur omne esse, quod quoquo modo est possibile obtineri, vel saltem tanquam possibile, aut non impossibile offertur appetitui; siue positiuum aliquid sit, siue habeat esse in rebus, siue in sola mente, prout tamen prædictam possibilitatem, vel non impossibilitatem in ordine ad possessionem induit. Igitur in nostra conclusione accipiendum est, esse reale, secundum posteriorem hunc sensum. Nam quodlibet horum potest metaphorico motu appetitum mouere. Addimus verba illa, aut non impossibile, quia interdum ambigitur an res adipisci queat, ut valetudo in lethali morbo, & nihilominus intenditur, medijsque adhibitis procuratur. Sciendum quoque rem, etiam apprehensam ut impossibilem, simplici nonnunquam amore, imperfecto tamen, & inefficaci appeti, ut sentit Aristoteles 3. Eth. cap. 2. non verum intendi, aut per media procurari, ut hic intelligimus.

Baconi in. 1.
d. 1. q. 1. Iauel-
li. 5. Metaph.
q. 6.

Dubitatio. Addubitari hoc loco solet utrum, non esse, re vera appetatur. Quam controversiam perstringit D. Thomas 1. p. q. 5. ar. 2. ac late persequitur Ferrariensis ad c. 19. lib. 3. contra gent. Durandus in 4. d. 50. q. 2. Heruæus quodl. 8. q. 8. Socinas 9. Metaph. q. 16. Paucis respondemus, ipsum

Responsio. non esse haud appeti innato appetitu; hic enim in rei conseruationem necessario fertur; sed actu elicitio: non ita quidem, ut non esse per se, ac solitariè expetatur; sed sub ratione boni alicuius veri, aut fucati: sicque dånati vellent non esse, ut suppliciorum æternitatem effugerent, & qui de peccatis, ut par est, dolent, vellent potius non fuisse, quam diuinum numen violasse. Itaque ut D. Thomas loc. cit. explicat, non esse, ex accidente duntaxat est appetibile; quatenus optatur remotio alicuius mali, quod aufertur per non esse: remotio verò mali non desideratur, nisi quia per malum, quoddam esse adimitur. Quo tandem fit ut solūmodo ipsum esse per se appetatur.

Æternis sup-
plicijs dam-
nati vellent
non esse.

Quæri-

Quæritur etiam, num relationes interdum rationem finis habeant. Heruæus quodl. 2. quæst. 1. ridiculum putat id affirmare; propterea quod relationes minimū entitatis inter accidētia fortiatur. Nobis contrarium videtur. Putamus relationes non reales tantum, sed rationis etiam, nonnūquam fines esse humanarum actionum, ut cū quis relationem alicuius dignitatis ab hominum conceptu pendens, & ab alijs magni æstimari optat. Non enim ad finis causalitytatem obeundam plus entitatis requiritur. Pro qua re lege Fonseca lib. 4. Metaph. cap. 2. quæst. 7. sect. 8. & lib. 5. c. 2. q. 11. sect. 14.

His ita explicatis suadetur iam secunda conclusio ex eo, quia res, quæ finis dicitur secundum id, tanquam secundum rationem formalem causandi mouet, quod cū obtinetur, desiderium satiat; cū non obtinetur, frustrari agens dicitur: hoc autem non ei cōuenit secundum esse, quod habet in mente; sic enim appetitum non explet; sed acuit. Conueniet igitur secundum aliud esse, nempe reale, quo adeptō quiescit agens, nō adeptō frustra laborasse perhibetur. Secundō, Esse obiectiuum finis non expetitur, nec procuratur ab agente. Nec enim ægrotus desiderat esse intentionale valetudinis, quod iam pridem eius animo obuersatur, nec illius gratia deambulat, & a cibo obstinet; sed propter esse reale valetudinis, quam, humoribus ad temperiem redactis, re ipsa assequi optat. Igitur finis non secundum esse obiectiuum; sed secundum esse reale per se, ac simpliciter causam agentem mouet.

Tertia conclusio. Esse obiectiuum est conditio, sine qua finis nō mouet. Hæc ex eo perspicuè patet, quia finis mouet alliciēdo causam agentem, quæ allectio sine ipsius finis præcognitione, ad modum superius explicatum, dari non potest.

ARTICVLVS III.

REFELLVNTVR PRIMI
articuli argumenta.

Rationes, quibus ostendi videbatur id, quo finis per se, ac simpliciter causat, esse existentiam obiectiuam, sic diluio. Ad 1. dic causam finalem dici primam, quia primò mouet efficientem, & primò intenditur. Ad quam intentionem, licet apprehensio requiratur, non proinde sequitur causam finalem dici primam secundum apprehensionem, tanquam secundum rationem formalem mouendi, sed tantummodò ut secundum conditionem ad mouendū necessariam. Neque his repugnat D. Thomas in prima secundæ q. 1. art. 1. vbi ait finem esse primum, & causam, ut est in intentione agentis, non ut est executione postremus: tantum enim significat finem esse causam, quatenus primò intenditur, (et si non intēdatur

nisi